

STEM IN DE AANBIEDING?

In hoeverre biedt het huidige portretrecht in de zin van artt. 19-21 Aw bescherming aan (stem)acteurs als het beschermde stemgeluid van (stem)acteurs wordt gebruikt voor de training van AI?

Door: Gioia Haagmans

Master Intellectueel Eigendomsrecht, Innovatie & Technologie

Faculteit Recht, Economie, Bestuur en Organisatie

Universiteit Utrecht

27 juni 2025

Beoordeling: 8.5

© Alle rechten voorbehouden aan de auteur. Het is niet toegestaan (delen uit) dit werk openbaar te maken, te verveelvoudigen of te gebruiken voor digitale analysemethoden, zoals maar niet uitsluitend tot TDM of AI trainingsdoeleinden, zonder toestemming van de auteur.

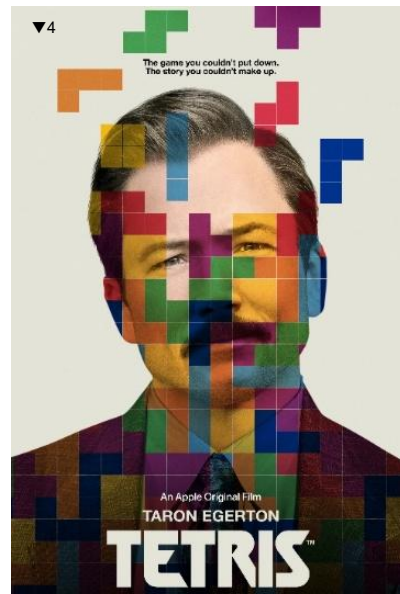
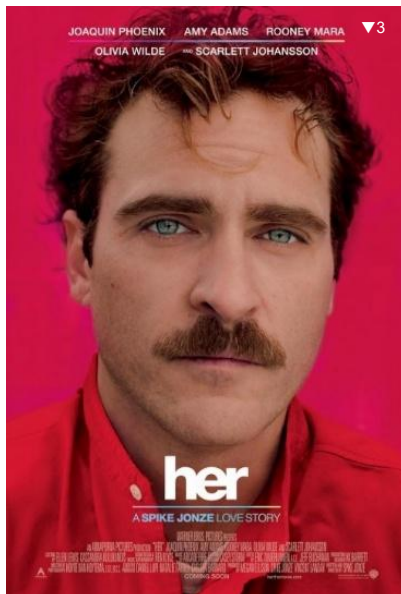
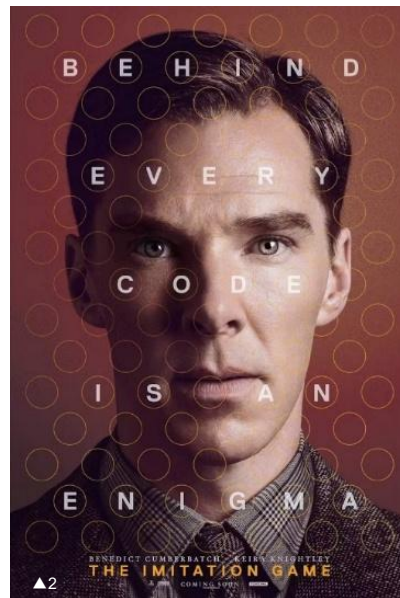
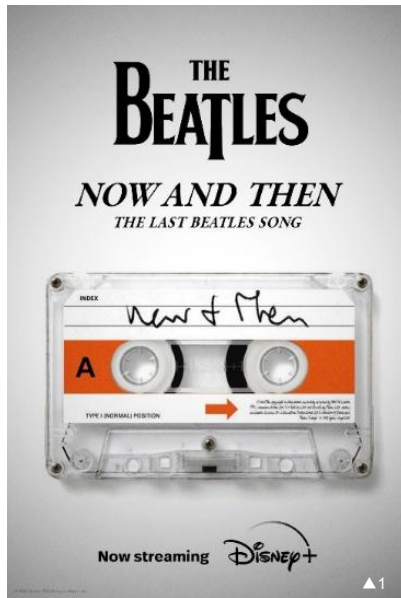

“Als we blind zijn voor wat juist is, blindelings iets volgen en dat ten koste gaat van onze medemenselijkheid, dan begeven we ons op gevaarlijk terrein.”¹

¹ Zoals Natasja Gibbs in een interview met JAN stelde. Zie onder: Pleysier 2025, p. 30.

INHOUDSOPGAVE

Afkortingen & definities	7
1 <i>Prequel</i>	11
1.1 Introductie	11
1.2 Hoofd- en deelvragen	12
1.3 Methodologie	13
1.4 Inleidende opmerkingen	14
1.5 Leeswijzer	15
2 <i>The Imitation Game</i>	16
2.1 Werking van GenAI	16
2.1.1 Juridische definitie	17
2.2 Training van AI	18
2.2.1 Input	18
2.2.2 Realisatie	18
2.2.3 Semantisch & Syntactisch	19
2.3 Tekst- en datamining (TDM)	21
2.3.1 Juridische definitie	21
2.3.2 GenAI & TDM	22
2.4 <i>Kneschke/LAION</i>	22
2.4.1 Tijdelijke reproductie	23
2.4.2 TDM voor commerciële doeleinden (4 DSM)	24
2.4.3 Rechtmatige toegang	25
2.4.4 Auteursrechtvoorbehoud	25
2.4.5 TDM voor niet-commerciële doeleinden (3 DSM)	27
2.4.6 Afsluitende opmerkingen	27
2.5 Tussenconclusie	27
3 <i>Her</i>	29
3.1 Het Nederlandse portretrecht	29
3.2 Portretten & lookalikes	30
3.3 Stemmen	32
3.3.1 Definitie van stem	32
3.3.2 Definitie van spraak	32
3.3.3 Samenhang stem en spraak	33
3.4 Karakteristieken van het stemgeluid	33

3.4.1	Spraak-taaltheorie	34
3.4.2	Juridisch	35
3.4.3	Tussenconclusie	36
3.5	Bescherming onder het portretrecht	37
3.5.1	Portretten in opdracht (art. 19-20 Aw)	37
3.5.2	Portretten niet in opdracht (art. 21 Aw)	37
3.6	Bescherming van stemmen	40
3.6.1	Portretrecht of AVG?	40
3.6.2	<i>Image Rights</i>	42
3.6.2.1	<i>Right of publicity</i> (recht op publiciteit)	42
3.6.2.2	<i>Personality Rights</i> (persoonlijkheidsrechten)	43
3.6.2.3	Alternatieve bescherming	44
3.7	Tussenconclusie	44
4	<i>Tetris®</i>	45
4.1	Algemeen	45
4.2	Openbaarmaking	46
4.2.1	Materiële openbaarmaking	46
4.2.2	Immateriële openbaarmaking	46
4.2.2.1	Mededeling aan het publiek	47
4.2.2.2	Publiek	48
4.2.2.3	Nieuw publiek en verschil in technische werkwijze	49
4.3	Verveelvoudiging	51
4.3.1	Blijvende verveelvoudiging	51
4.3.2	Tijdelijke verveelvoudiging	52
4.3.2.1	Incidentele en voorbijgaande aard	52
4.3.2.2	Integraal en essentieel onderdeel	52
4.3.2.3	Doorgifte in een netwerk of rechtmatig gebruik	53
4.3.2.4	Zelfstandige economische waarde	54
4.4	Tussenconclusie	54
5	<i>Analysis</i>	56
5.1	Openbaarmaking & AI-stemmen	56
5.2	Verveelvoudiging & AI-stemmen	58
5.2.1	Blijvende verveelvoudiging	58

5.2.2. Tijdelijke verveelvoudiging	58
5.3 Tekst- en datamining (TDM)	60
5.4 Tussenconclusie	60
6 <i>Finale</i>	61
7 <i>Sequel</i>	62
<i>Credits</i>	63
Literatuurlijst	63
Jurisprudentielijst	68
Wetsartikelenlijst	70
Afbeeldingverantwoording	71

AFKORTINGEN & DEFINITIES

Afkortingen

AI: Artificiële Intelligentie, ook wel Kunstmatige Intelligentie (KI) genoemd.

AI Act: Verordening (EU) 2024/1689.

ANNs: artificiële neurale netwerken.

AVG: Algemene Verordening Gegevensbescherming.

Aw: Auteurswet 1912.

BW: Burgerlijk Wetboek.

BKS: Bekende Karakteristieke Stem

DL: *Deep learning*.

DSM: Auteursrechtrichtlijn 2019/790.

EC: Europese Commissie.

EHRM: Europese Hof voor de Rechten van de Mens.

EIS: Eigen intellectuele schepping.

EOK: Eigen oorspronkelijk karakter.

EU: Europese Unie.

GenAI: Generatieve AI.

HR: Hoge Raad der Nederlanden

HvJ: Europese Hof van Justitie van de Europese Unie.

IE: Intellectueel Eigendom.

IE-recht: Intellectueel Eigendomsrecht.

InfoSoc-Richtlijn: Auteursrechtrichtlijn 2001.

PS: Persoonlijk stempel.

TDM: Tekst- en datamining.

Voorstel AI ACT: COM (2021) 206 final.

VK: Verenigd Koninkrijk.

VS: Verenigde Staten.

VWEU: Verdrag betreffende de werking van de EU.

WIPO: Wereldorganisatie voor Intellectuele Eigendom.

WNR: Wet Naburige Rechten.

Definities

1. AI-stem (hierna ook: *vox machina* of synthetische stem)

AI-stemmen zijn stemmen die gegenereerd zijn door AI op basis van beschermde stemmen (zie 4. beschermde stemmen).

2. Auteursrechthebbende

De auteursrechthebbende wordt vermoed de maker (zie 14. maker) van het werk (zie 20. werk) te zijn,² behoudens wettelijke uitzonderingen.³ Dit recht kan worden overgedragen bij bijvoorbeeld een filmproductie.⁴

3. Bekende en karakteristieke stemmen (BKS)

Bekend en karakteristiek (BKS) is de maatstaf die in deze masterscriptie wordt gehanteerd om te beoordelen of een stem (zie 18. stem) van een (stem)acteur kan worden beschermd (zie 4. beschermde stemmen). Dit zal verder worden toegelicht in hoofdstuk 3.

4. Beschermde stemmen

Beschermde stemmen zijn stemmen die bekend en karakteristiek zijn (zie 3. BKS) en onder het Nederlandse portretrecht worden beschermd.* Dit zal verder worden toegelicht in hoofdstuk 3.

5. Driestappentoets

De driestappentoets is een vervolgstap in de rechterlijke beoordeling van een inbreukwettigheid die bepaalt of de nationale uitzondering onder de auteurswet in lijn is met het internationale recht.⁵ Een meer gedetailleerde uitleg volgt in paragraaf 1.4.

6. Eigen intellectuele schepping (EIS)

De EIS is een maatstaf ontwikkeld in de Europese jurisprudentie die bijdraagt aan de beoordeling of een voortbrengsel als auteursrechtelijk werk (zie 20. werk) kan worden aangemerkt.⁶ Het gaat hierbij om het vereiste dat de maker (zie 14. maker) van het werk op een oorspronkelijke manier uitdrukking geeft aan zijn creatieve geest. Hierbij dient het werk ook de persoonlijkheid van de maker te weerspiegelen.⁷

7. Generatieve AI

Generatieve AI is een vorm van artificiële intelligentie die geschreven tekst omzet in een voor de mens waarneembaar voortbrengsel zoals een schilderij.⁸ Een bekend voorbeeld is 'The Next Rembrandt'.⁹

8. Generatieve AI, training van

Het trainen van AI is gericht op het creëren van modellen die hun eigen intelligentie ontwikkelen door uit grote hoeveelheden trainingsdata patronen te identificeren, te analyseren en verbanden te leggen om zichzelf te blijven ontwikkelen.¹⁰

9. Generatief AI-systeem

Een op een machine gebaseerd systeem dat is ontworpen om met verschillende niveaus van

² Artt. 1 jo. 4 Aw; art. 3 Berner Conventie. Zie ook: De Beaufort 1932, p. 41.

³ Artt. 4-9 Aw.

⁴ Art. 45d lid 1 Aw.

⁵ Koelman 2003, p. 6-7. Zie ook: art. 9(2) Berner Conventie; art. 5 lid 5 Infosq-richtlijn.

⁶ Zie onder meer: HvJ EG 16 juli 2009, C-5/08, ECLI:EU:C:2009:465 (*Infopaq*), r.o. 45; HvJEU 4 oktober 2011, C-403/08 & C 429/08, ECLI:EU:C:2011:631 (*Premier League*), r.o. 159; 1 december 2011, C-145/10, ECLI:EU:C:2011:798 (*Eva Maria Painer/ Standard Verlags*), r.o. 87 & 88; HvJEU 13 november 2018, C-310/17, ECLI:EU:C:2018:899 (*Heks'nkaas*), r.o. 36; HvJ EU 12 september 2019, C-683/17, ECLI:EU:C:2019:721 (*Cofemel*), r.o. 29.

⁷ HvJ EU 12 september 2019, C-683/17, ECLI:EU:C:2019:721 (*Cofemel*), r.o. 30, & 53-56. Zie ook: Hugenholtz & Quintais 2021, p. 48; Visser 2023-1, p. 506.

* Zolang de jurisprudentie en wetgeving niet hebben vastgesteld dat stemmen onder het portretrecht kunnen worden beschermd, wordt deze lijn aangehouden. Mede gelet op de verbreding van de definitie van portret door technologische ontwikkelingen en het verdwijnen van de term 'afbeelding' in de *Verstappen/Picnic*-zaak.

⁸ Cohan 2024, p. 10; De Bruin 2020, p. 992.

⁹ 'The Next Rembrandt: 3D en pixels', nos.nl, 5 april 2016.

¹⁰ Pasick 2023; Ginsburg & Budiardjo 2019, p. 401.

autonomie te werken, dat zich kan aanpassen en dat, voor expliciete of impliciete doelstellingen, uit de ontvangen input afleidt hoe het output zoals een afbeelding kan genereren.¹¹

10. Geportretteerde / stemgever (daadwerkelijk)

De geportretteerde is de persoon die herkenbaar op het portret is afgebeeld.¹² De term stemgever wordt in deze scriptie gebruikt als de stemequivalent van geportretteerde en duidt op stem van de persoon wiens stem herkenbaar in het fragment te horen is.

11. Geportretteerde, beoogd

In het kader van lookalikes: niet de geportretteerde maar de bekende persoon op wie de geportretteerde lijkt (zie 13. lookalikes).

12. Inbreukcriterium

Met het inbreukcriterium wordt bedoeld het zonder toestemming van de rechthebbende openbaar maken en/of verveelvoudigen van een werk.¹³ Dit zal verder worden toegelicht in hoofdstuk 4.

13. Lookalike / stemalike

Een lookalike is een persoon die op een bekende persoon lijkt door bijvoorbeeld gelijke gelaatstreken.¹⁴ De stemequivalent van een lookalike is een stemalike.¹⁵

14. Maker van een werk

De maker van een werk (zie 20. werk) is degene wiens creatieve proces is uitgebeeld in het werk,¹⁶ behoudens wettelijke uitzonderingen.¹⁷

15. Portret

Een portret is een afbeelding van een persoon, waarin de persoon kan worden herkend.¹⁸

16. Portretrecht

Het portretrecht is een onderdeel van het auteursrecht dat zich richt op het portret (zie 15. portret).¹⁹

17. Portretmaker / geluidsdrager

De maker van het portret van de geportretteerde.²⁰ Bij een stem kunnen dit meerdere bronnen zijn: zo kan het de geluidstechnicus zijn of simpel de dictafoon-app van de mobiele telefoon, daarom wordt de term geluidsdrager gehanteerd.

18. Stem/stemwerk (hierna ook: *vox humana*)

Een stem is een karakteristiek menselijk stemgeluid waaraan een specifiek persoon herkend kan worden, kortgezegd een persoonskenmerk.²¹ Het ten gehore brengen van dat stemgeluid roept een herkenning op aan de stemgever binnen de relevante geografische groep. Voorbeelden van personen met een karakteristieke stem zijn: Paul Haenen (Bert van Bert & Ernie), Fran Drescher (The Nanny in 'The Nanny'), Scarlett Johansson (AI-stem in 'Her'), James Earl Jones (Darth Vader in Star Wars), George Clooney (Nespresso, What Else?), Dame Maggie Smith (Minerva McGonagall in 'Harry Potter'), Adele & Amy Winehouse. Dit zal verder worden toegelicht in

¹¹ Art. 3 lid 1 AI Act.

¹² Terminologie zoals gebruikt in artt. 19-21 Aw. Herkenbaarheid ook in Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.2.

¹³ Artt. 1 jo. 12 en 13 Aw.

¹⁴ Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.2; Hof Amsterdam 2 juni 2020, ECLI:NL:GHAMS:2020:1410 (*Picnic/Verstappen*), r.o. 3.3.2.

¹⁵ Terminologie deels ontleend aan Trouborst, Vrendenbarg en Visser 2022, p. 101.

¹⁶ Geerts & Verschuur 2024, p. 525.

¹⁷ Artt. 4-9 Aw.

¹⁸ Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.1; HR 22 april 2022, ECLI:NL:HR:2022:621 (*Verstappen/Picnic*), r.o. 3.3. Zie ook: De Beaufort 1932, p. 160.

¹⁹ Valk 2023, p. 629. Zie ook: Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.2; Trouborst, Vrendenbarg en Visser 2022, p. 105.

²⁰ Terminologie ontleend aan Spoor, Verkade & Visser 2019, §5.2.

²¹ Terminologie ontleend aan Trouborst, Vrendenbarg en Visser 2022, p. 105 & 107.

paragraaf 3.3 en 3.4.

19. Tekst- en datamining

Tekst- en datamining is een geautomatiseerde analysetechniek die gericht is op de analyse van tekst en gegevens in digitale vorm om informatie te genereren zoals, patronen, trends en onderlinge verbanden.²² Simpel gezegd gaat het om een computergestuurde analyse van grote hoeveelheden *data* om kennis te verkrijgen.²³

20. Werk, auteursrechtelijk beschermd

Een auteursrechtelijk beschermd werk is een voortbrengsel van letterkunde, wetenschap of kunst.²⁴ Dit begrip wordt verder ingevuld aan de hand van het jurisprudentiële vereiste van de eigen intellectuele schepping (zie 6. eigen intellectuele schepping).

²² Overweging 8 jo. artikel 2 lid 2 DSM.

²³ Hugenholtz 2019, p. 167.

²⁴ Artt. 1 jo. 10 Aw. Zie ook: 2 Berner Conventie.

HOOFDSTUK 1 *Prequel*

1.1 Introductie

Sinds de lancering van ChatGPT op 30 november 2022 is er een groeiende interesse voor deze behulpzame *chatbot*, zowel maatschappelijk als wetenschappelijk.²⁵ Scholieren gebruiken het om hun essays mee te schrijven en studenten vragen weleens advies om hen op weg te helpen bij de oplossing van een probleem.²⁶ ChatGPT is niet meer alleen, oprichter OpenAI heeft nieuwe toepassingen bedacht voor het gebruik van Generatieve AI (hierna: GenAI).²⁷ Generatieve AI kan meer dan enkel en alleen essays schrijven, het kan inmiddels ook kunst creëren, muziek componeren en juridische contracten opstellen.²⁸

Eenzijds hebben deze toepassingen iets moois en creatiefs: zo werd in 2023 met behulp van AI een opname van *The Beatles*, die onaf en van matige geluidskwaliteit was, omgetoverd tot een nieuwe song met de toepasselijke titel: *Now and Then*.²⁹ Anderzijds boezemen de toepassingen van AI ook angst in bij de creatieve sector: (stem)acteurs, componisten en makers van toegepaste kunst vrezen voor inkomensverlies en/of invloed op hun werk.³⁰ Die angst is niet onterecht: onlangs verving supermarktgigant Aldi de menselijke reclamestem van Diederik Ebbinge, door een vrouwelijke AI stem.³¹ Aldi vroeg tien medewerkers hun stem uit te lenen om door AI gecombineerd te worden tot een nieuwe exclusieve, niet van echt te onderscheiden artificiële Aldi-stem.³²

Juridisch gezien roepen deze toepassingen van GenAI verschillende vragen op. Ten eerste of een creatie gegenereerd door AI als auteursrechtelijk werk aangemerkt kan worden. De beantwoording van deze vraag is al langere tijd onderwerp van wereldwijde wetenschappelijke publicaties.³³ Ook rechters bogen zich over deze vraag.³⁴ Een algehele consensus lijkt dat voor een werk menselijkheid is vereist en dat GenAI op dit moment nog niet de zelfstandigheid heeft om uit zichzelf een werk te scheppen.³⁵ Er is immers altijd een menselijke handeling nodig voor het creëren van een werk: de *input* van een prompt en de eventuele redactie van de *output*.³⁶ Aangezien deze invalshoek in mijn bachelor scriptie is onderzocht wordt deze hier verder buiten beschouwing gelaten.³⁷

²⁵ Van der Aa 2023; Van Gompel 2023, p. 53.

²⁶ Van der Aa 2023.

²⁷ Verhagen 2024.

²⁸ Verhagen 2024; Bronzwaer 2024, p. 5.

²⁹ Snapes 2023; Van Brummelen 2023; Herweijer 2023. Zie ook: Cohen 2023.

³⁰ Verhagen 2024; Van Gompel 2023, p. 53. Zie ook: 'Hollywood-acteurs leggen werk neer, grootste staking in decennia', nos.nl, 13 juli 2023. Zie ook: Manteghi 2024, p. 664; Sobel 2024, p. 59.

³¹ Verhagen 2024. Zie ook: Van Gompel 2023, p. 53.

³² Verhagen 2024; 'Joe Public en ALDI ontwikkelen AI gestuurde stem voor radio en TV', marketingreport.nl, 10 april 2024.

³³ Zie bijvoorbeeld: Visser 2024-1; Hugenholtz & Quintais 2021; Buijtelaaar & Senftleben 2020; Lauber-Rönsberg & Hetmank 2019, p. 570; Ginsburg & Budiardjo 2019.

³⁴ Voorbeelden zijn: Beijing Internet Court 27 November 2023, Jing 0491 Min Chu No. 11279 (2023) (*Li v. Liu*); Rb. Prague 11 oktober 2023, č. j. 10 C 13/2023-16; U.S. Copyright Office, Second Request for Reconsideration for Refusal to Register Théâtre D'opéra Spatial (SR # 1-11743923581), besluit van 5 september 2023, te vinden op <https://www.copyright.gov/rulings-filings/review-board/docs/Theatre-Dopera-Spatial.pdf>; US District Court for the District of Columbia 18 Augustus 2023, case 1:22-cv-01564 BAH (*Thaler v Perlmutter*). Menselijkheid wordt bevestigd in het hoger beroep van Thaler v Perlmutter zie: US Court of Appeals for the District of Columbia 18 maart 2025, no. 23-5233 (*Thaler v Perlmutter*).

³⁵ Zie onder meer: Hugenholtz & Quintais 2021; Buijtelaaar & Senftleben 2020; Ginsburg & Budiardjo 2019.

³⁶ *Ibid.*

³⁷ Haagmans 2024.

Een andere vraag ziet op de wisselwerking tussen AI en tekst- en datamining (hierna: TDM): Valt AI-training onder de TDM-uitzondering?³⁸ In de eerste richtinggevende uitspraak omtrent dit onderwerp was de Hamburgse rechtbank van mening dat AI-training in het litigieuze geval inderdaad onder de TDM-uitzondering viel.³⁹

In deze *Kneschke*-zaak ging het om een dataset die voor niet-commerciële doeleinden werd gebruikt.⁴⁰ Hoe zit het echter met het gebruik voor commerciële doeleinden? Is er sprake van inbreuk op auteursrechtelijk beschermde werken als deze worden gebruikt voor de training van AI? Is er sprake van tijdelijke reproductie en/of rechtmatige toestemming?⁴¹ Bieden de artikelen 1 jo. 12-13 auteurswet nog wel voldoende bescherming? Dit zijn vragen die recentelijk meer relevantie hebben gekregen door het plan van de Britse overheid om de toegang tot auteursrechtelijk beschermde werken voor AI-trainingsbedrijven te vergemakkelijken.^{42,*}

Om deze wetenschappelijke probleemstelling te combineren met een maatschappelijk aspect in de creatieve sector, de sector waarin ik ambieer mijn kennis als jurist in te zetten ten behoeve van de creatieve geesten, deed ik navraag hoe AI invloed heeft op deze sector. Uit deze navraag volgde dat momenteel het trainen van AI-systemen met menselijke stemmen de sector bezighoudt.^{**} Meer specifiek: is er sprake van inbreuk op een stem van een (stem)acteur als deze wordt gebruikt door AI om een nieuwe stem te creëren? En hoe worden stemmen onder het Nederlands recht eigenlijk beschermd? Over de bescherming van stemmen verschillen de meningen, maar de algehele consensus lijkt dat stemmen onder het portretrecht kunnen worden beschermd, met een aanvulling door de Algemene verordening gegevensbescherming (hierna: AVG), zoals uiteen zal worden gezet in paragraaf 3.6.⁴³ De wisselwerking tussen AI-training en bescherming van stemmen is het onderwerp van onderzoek van deze masterscriptie.⁴⁴

1.2 Hoofd- en deelvragen

Uit bovenstaande kan meer specifiek de volgende hoofdvraag worden gedestilleerd: in hoeverre biedt het huidige portretrecht in de zin van artt. 19-21 Aw bescherming aan (stem)acteurs als het beschermde stemgeluid van (stem)acteurs wordt gebruikt voor de training van AI?

Om een concreet antwoord te formuleren zijn de volgende deelvragen relevant:

- i. Wat is generatieve AI en hoe wordt het getraind?
- ii. Hoe kunnen de begrippen GenAI en training van GenAI juridisch worden gedefinieerd?
- iii. Hoe verhoudt de training van AI zich tot de TDM-uitzondering van artikel 3 DSM jo. 15n Aw en art. 4 DSM jo. 15o Aw?
- iv. Hoe verhoudt het portretrecht zich tot de auteurswet?

³⁸ Rosati 2024, p. 851. Zie ook: 'Rechtbank Hamburg doet uitspraak over training AI-modellen', ie-forum.nl, 18 oktober 2024.

³⁹ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*).

⁴⁰ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 42-47.

⁴¹ Rosati 2024, p. 851. Zie ook: 'Rechtbank Hamburg doet uitspraak over training AI-modellen', ie-forum.nl, 18 oktober 2024.

⁴² Glynn 2025; Lawless 2025; Milmo 2025; Nierenberg 2025; 'Muzikanten protesteren met stil album tegen 'muziekdiefstal' AI-bedrijven, nos.nl, 25 februari 2025

* Voor de liefhebber: Britse muzikanten protesteerden hiertegen en brachten een album uit waarop alleen maar ruis te horen is en hopen hiermee de impact van de maatregelen op de muziekindustrie te onderstrepen.

Het album heet '*Is This What We Want?*' en de titels van de nummers vormen een boodschap aan de Britse regering: *The British Government Must Not Legalise Music Theft To Benefit AI Companies*. Het album is te vinden en te beluisteren op Spotify: <https://open.spotify.com/album/1yUbRSEsj5ng38lpHpcLjt?si=EoKCWpf4Rxm0cj74A6-A>.

** Graag wil ik een speciale dank uiten aan Features Creative Management en Henneman Agency voor hun openhartige ontvangst en interview, waardoor ik inzicht heb gekregen in de huidige ontwikkelingen omtrent AI in hun vakgebied.

⁴³ Brouwer en Poelie 2024; Valk 2023, p. 634. Zie ook: Trouborst, Vrendenburg & Visser 2022, p. 106-107 & 109.

⁴⁴ Prof. Hugenholtz en prof. van Gompel spraken in respectievelijk *AMI* 2019/5 en *Auteursrecht* 2023/2 ook al over het gebruik van (auteursrechtelijk beschermde) werken als trainingsdata voor AI. (Hugenholtz 2019; Van Gompel 2023).

- v. Wat is het portretrecht?
- vi. Wanneer is sprake van een beschermde stem in de zin van het portretrecht?
- vii. Wanneer is er sprake van een inbreuk onder het portretrecht ex artikel 19-21 Aw en welke uitzonderingen zijn er?
- viii. Is TDM en/of AI-training aan te merken als een openbaarmakings- of verveelvoudigingshandeling in de zin van artikel 12 en 13 Aw?
- vix. Hoe verhoudt het bovenstaande zich tot stemmen?

1.3 Methodologie

Om tot een onderwerp voor mijn scriptie te komen heb ik contact gehad met mr. dr. León Dijkman van Hoyng Rokh Monegier en heb ik drie impresariaten benaderd. Ik heb hen een aantal onderwerpen voorgelegd, die mij na nieuws- en literatuuronderzoek interessant leken. De onderwerpen zagen op de billijke vergoeding en op de toenemende spanning tussen GenAI en het auteursrecht/portretrecht. León Dijkman heeft schriftelijk gereageerd en gaf de voorkeur aan de billijke vergoeding. Bij twee impresariaten ben ik op bezoek geweest voor een gesprek. De impresariaten vertelden over de toenemende spanningen omtrent de opkomst van het creëren van nieuwe stemmen door AI aan de hand van stemmen van (stem)acteurs. Die vraag heb ik als uitgangspunt genomen en vervolgens heb ik me verdiept in de actuele discussie in de literatuur. Al vrij snel kwam de *Kneschke/LAION*-zaak en de al langer spelende TDM-discussie naar boven. Het was een uitdaging om een hoofdvraag te bepalen die in alle gewenste aspecten voorzag. Uiteindelijk is de volgende vraag geformuleerd: in hoeverre biedt het huidige portretrecht in de zin van artt. 19-21 Aw bescherming aan (stem)acteurs als het beschermde stemgeluid van (stem)acteurs wordt gebruikt voor de training van AI?

Om tot een volledig onderzoek te komen is het van belang dat er wordt onderzocht hoe de training van GenAI in zijn werk gaat. Vervolgens moet worden onderzocht hoe het portretrecht in elkaar steekt, hoe stemmen hieronder worden beschermd en wanneer er sprake is van inbreuk. Omtrent de bescherming van stemmen is een discussie gaande,⁴⁵ waar ik in hoofdstuk 3 eerst aandacht aan zal besteden. Tot slot moet worden onderzocht hoe deze begrippen zich tot elkaar verhouden en of sprake is van inbreuk. Voor een juist begrip van de analyse en de verhouding tussen de begrippen zullen waar nodig eerst begrippen worden uitgeplozen.

Het literatuur-, jurisprudentie- en praktijkonderzoek wordt verricht aan de hand van de juridisch-dogmatische methode. Deze methode beoogt een systematische beschrijving en ordening van beginselen en begrippen om een leemte in het bestaande recht op te vullen.⁴⁶ Door de disruptieve technologie van AI komt een bestaande regel onder druk te staan en de doctrinaire methode is een hulpmiddel om hiaten op te lossen en te traceren. Hiertoe heb ik blogs, wetenschappelijke artikelen, uitspraken, wetsartikelen en hun bijbehorende tekst en commentaar geraadpleegd. Tijdens het lezen heb ik aantekeningen gemaakt en hierbij gedachten genoteerd zodat deze later makkelijk kunnen worden teruggevonden.

⁴⁵ Twee toonaangevende bronnen omtrent deze discussie zijn: Trouborst, Vrendenbarg & Visser 2022 en Valk 2023.

⁴⁶ Smits 2016, p. 3; Van Lochem 2019, p. 29.

1.4 Inleidende opmerkingen

Vooropgesteld dient te worden dat sinds de oprichting van de Wereldorganisatie voor Intellectuele Eigendom (hierna: WIPO), het Intellectueel Eigendomsrecht (hierna: IE-recht) de overkoepelende term is voor het rechtsgebied dat zich richt op voortbrengselen van de menselijke geest.⁴⁷ Dit recht is een combinatie van het auteursrecht met het industriële eigendom, zoals het merken- en modellenrecht, met als gemeenschappelijke deler de (on)geoorloofde concurrentiestrijd.⁴⁸

Het IE-recht hanteert een zogeheten dubbele rechtsgrondslag: de weegschaal tussen billijkheid en utiliteit.⁴⁹ De billijkheid ziet op de monopolistische erkenning van het creatieve proces van de maker en de utiliteit doelt op de (technologische) innovatie van kunst, literatuur of uitvindingen die een stimulans vinden in de tijdelijke monopolies op deze materies.⁵⁰ Enerzijds hebben de makers de vrije beschikking over hun creaties om ongewenste exploitatiehandelingen door derden te voorkomen, anderzijds kunnen de creaties door derden worden gebruikt om te leren en verder te ontwikkelen.⁵¹

Bij de wettelijke uitzonderingen op inbreuk in het auteursrecht is het van belang dat de zogeheten driestappentoets in acht wordt genomen.⁵² De driestappentoets is een vervolgstap in de rechtelijke beoordeling van een inbreukvraag die in de jaren 60 in de Berner Conventie is opgenomen⁵³ en luidt als volgt:

“Het is aan de wetgeving van de landen van de Unie voorbehouden in bijzondere gevallen het verveelvoudigen van genoemde werken toe te staan, mits die verveelvoudiging geen afbreuk doet aan de normale exploitatie van het werk en de wettige belangen van de auteur niet op ongerechtvaardigde wijze schaadt.”⁵⁴

De voorwaarden zijn cumulatief.⁵⁵ Dit houdt in dat aan alle drie de stappen moet worden voldaan wil het gebruik rechtmatig zijn.⁵⁶ Oftewel: dan kan de rechthebbende het gebruik niet verbieden.⁵⁷ Echter als één stap niet kan worden genomen, dan mag de rechthebbende het gebruik verbieden.⁵⁸ De eerste voorwaarde dat de beperking slechts in bijzondere gevallen mag worden toegepast, wordt in de praktijk verwaarloosd.⁵⁹ Dat is ook logisch, de rechter heeft immers voorafgaand aan de driestappentoets al beoordeeld of het gebruik onder een wettelijke uitzondering valt ('in bepaalde gevallen').

⁴⁷ Geerts & Verschuur 2024, p. 1.

⁴⁸ *Ibid.*

⁴⁹ Geerts & Verschuur 2024, p. 2-3. Zie ook: Haagmans 2024, p. 4.

⁵⁰ Lauber-Rönsberg & Hetmank 2019, p. 570; Geerts & Verschuur 2024, p. 2. Zie ook: Haagmans 2024, p. 4.

⁵¹ Lauber-Rönsberg & Hetmank 2019, p. 570; Geerts & Verschuur 2024, p. 2-3. Zie ook: Haagmans 2024, p. 4-5.

⁵² Art. 9(2) Berner Conventie; art. 5 lid 5 Infosoq-richtlijn. Zie ook: Haagmans 2024, p. 5.

⁵³ Art. 9(2) Berner Conventie; Koelman 2003, p. 7.

⁵⁴ Art. 9(2) Berner Conventie.

⁵⁵ Koelman 2003, p. 7.

⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁷ *Ibid.*

⁵⁸ *Ibid.*

⁵⁹ Zie voetnoot 44 van Visser 2023-1, p. 510-511.

1.5 Leeswijzer

Met bovenstaande kennis in het achterhoofd is voor een nauwkeurige beantwoording van de hoofdvraag ten eerste een korte definitie en beschrijving van de werking van (training van) generatieve AI-systemen gewenst en zal ik de relatie tussen AI en TDM weergeven (hoofdstuk 2). Aangezien het portretrecht een vreemde eend in de IE-bijt is, wordt eerst een uitgebreidere analyse van het portretrecht gegeven en wordt onderzocht hoe de bescherming van stemmen onder het portretrecht kan worden vormgegeven (hoofdstuk 3). Daaropvolgend wordt kort het inbreukcriterium en de uitzonderingen hierop onder het portretrecht behandeld (hoofdstuk 4). Om te kunnen beoordelen of het portretrecht voldoende bescherming biedt, wordt een analyse gemaakt hoe bovenstaande begrippen zich tot elkaar en tot de huidige technologische ontwikkelingen verhouden (hoofdstuk 5). Vervolgens zal het onderzoek worden afgesloten met een conclusie waarin zal worden vastgesteld of het huidige juridisch kader voldoende bescherming biedt voor het gebruik van het menselijk stemgeluid bij de training van AI (hoofdstuk 6). Ter afsluiting van deze masterscriptie zijn enkele vervolgvragen geformuleerd, die niet pasten binnen de reikwijdte van deze scriptie (hoofdstuk 7).

HOOFDSTUK 2 THE IMITATION GAME

De film *'The Imitation Game'* laat het proces zien waarin Alan Turing de decoder *'Christopher'* ontwikkelt.⁶⁰ Deze decoder diende het proces van het ontcijferen van gecodeerde berichten in de Tweede Wereldoorlog te vergemakkelijken.⁶¹ Turing komt erachter dat een Duitse codeur zijn gedecodeerde berichten altijd met dezelfde standaard klare Duitse tekst opent, zoals de naam van zijn geliefde of zijn moeder.⁶² Turing programmeert de decodeermachine met die openingswoorden, waarmee hij de decoder genoeg informatie geeft om de code van die dag in het geheel te ontcijferen.⁶³ De titel van de film verwijst naar het onderzoek dat Turing in de jaren 50 uitvoerde om de vraag *"Can Machines Think?"*⁶⁴ te beantwoorden,⁶⁵ de zogeheten Turing-test.⁶⁶ De Turing-test zet een interviewer tegenover twee onzichtbare gesprekspartners, waarna de interviewer dient te ontdekken welke van de twee gesprekspartners een mens is en welke een computer.⁶⁷ Het doel van de test was om te onderzoeken of machines in staat zijn een succesvol en geëngageerd gesprek te voeren zoals een mens dat kan zonder dat de interviewer dit doorheeft.⁶⁸ Turings onderzoek kan worden gezien als een voorloper op de huidige artificiële neurale netwerken (ANNs), die gebruikelijk zijn bij generatieve AI modellen.⁶⁹ Wat zowel Turing als GenAI-toepassingen willen bereiken is het nabootsen van het menselijke denkproces.⁷⁰ In dit hoofdstuk wordt onderzocht hoe GenAI-systemen werken en hoe AI juridisch kan worden geduid (paragraaf 1). Vervolgens wordt er gekeken naar de training van AI (paragraaf 2). Daarna wordt gekeken naar het verband tussen training van generatieve AI en de bestaande TDM-uitzonderingen (paragraaf 3). In het kader van het verband tussen AI-training en TDM wordt de *Kneschke/LAION*-zaak geanalyseerd (paragraaf 4). Tot slot wordt een tussenconclusie gegeven (paragraaf 5).

2.1 Werking van GenAI*

De werking van AI is voor iedereen, ook voor AI-specialisten, een *black box*.⁷¹ We weten niet wat AI doet en waarom het iets doet.⁷² We weten dat AI bestaat uit algoritmen, die kunnen worden gezien als een soort beslisboom met instructies aan het systeem om de mens te helpen met het oplossen van zijn *prompt*.⁷³ We weten dat ANNs een essentieel onderdeel van GenAI-systemen vormen.⁷⁴ ANNs kunnen op verschillende manieren worden gebruikt om GenAI-systemen te laten leren.

De eerste vorm is het *'supervised'* leren. Bij deze vorm bevat een dataset labels in de vorm van bijvoorbeeld $x = 1$ dus $y = 2$, waarna het model een voorspelling doet van de uitkomst.

Vervolgens geeft de menselijke *supervisor* aan hoe ver het model van de werkelijkheid af zat. Er is dus menselijke interventie vereist om het model iets te leren.

⁶⁰ *'The Imitation Game'*, en.wikipedia.org, geraadpleegd 7 mei 2025.

⁶¹ *Ibid.*

⁶² *'The Imitation Game'*, en.wikipedia.org, geraadpleegd 20 juni 2025.

⁶³ *Ibid.*

⁶⁴ Turing 1950.

⁶⁵ *'The Imitation Game'*, en.wikipedia.org.

⁶⁶ Turing 1950, p. 433; Shapiro 1992, p. 10-11.

⁶⁷ Turing 1950, p. 433; Shapiro 1992, p. 10; Epstein, Roberts & Beber 2009, p. xiii.

⁶⁸ Turing 1950; Shapiro 1992, p. 10; Epstein, Roberts & Beber 2009, p. xiii.

⁶⁹ Dornis 2025, p. 71.

⁷⁰ Turing 1950, p. 435.

* Tenzij anders vermeld is deze paragraaf tot stand gekomen met behulp van een bevriende AI-student.

⁷¹ Dornis 2025, p. 68; Guidotti e.a. 2018, p. 1-2.

⁷² Na een avondje sparren met een bevriende AI-student kwam naar voren dat ook zij geen idee hebben hoe AI uiteindelijk tot een output komt.

⁷³ Frans L. Leeuw 2019, p. 4. Zie ook Haagmans 2024, p. 6.

⁷⁴ Dornis, p. 71.

De tweede vorm is ‘*self-supervised*’ leren waarbij de dataset geen labels heeft, maar het model zelf labels uit de dataset haalt. Denk bijvoorbeeld aan een dataset met tekst waarbij het model woorden weghaalt om te kunnen voorspellen welke woorden moeten worden ingevuld.

De derde vorm, het ‘*unsupervised*’ leren is de meest relevante vorm voor deze scriptie. Dit zijn bijvoorbeeld *deep learning* (DL) algoritmen. Dit zijn algoritmen die gebruik maken van ANNs om eigen intelligentie en vaardigheden te ontwikkelen door patronen in de data te ontdekken en verbanden te leggen tussen deze data.⁷⁵ Juridische literatuur stelt dat deze vorm het meest in de buurt komt van het menselijke denkproces.⁷⁶ De DL algoritmen kunnen immers los nadenken en hun eigen beslissingen maken.⁷⁷ Ze worden niet voor niks ook wel AI met een eigen brein genoemd.⁷⁸ Hoe AI-systemen intern tot deze verbanden komen is en blijft een ondoorgrondelijke *black box*.⁷⁹

2.1.1 Juridische definitie

Voor een duidelijk onderzoek is het noodzakelijk om de juridische definitie van AI vast te stellen. Net als AI is de definitie in ontwikkeling. In 2018 kwam de Europese Commissie (EC) met een gecoördineerd plan waarin zij stelt dat regulering ertoe kan leiden dat AI en de mens vredig naast elkaar kunnen bestaan.⁸⁰ In dit plan werd AI nog met termen als “systemen die intelligent gedrag vertonen door hun omgeving te analyseren” en systemen met “een zekere mate van zelfstandigheid” gedefinieerd.⁸¹

In 2021 breidt de EC zijn definitie uit.⁸² De EC definieert AI dan als volgt:

“software die is ontwikkeld aan de hand van een of meer van de technieken en benaderingen die zijn opgenomen in de lijst van bijlage I en die voor een bepaalde reeks door mensen gedefinieerde doelstellingen output kan genereren, zoals inhoud, voorspellingen, aanbevelingen of beslissingen die van invloed zijn op de omgeving waarmee wordt geïnterageerd.”⁸³

Hierbij zijn de technieken in bijlage I van de AI Act bijvoorbeeld zelflerende algoritmen, op logica gebaseerde benaderingen en zoek- en optimalisatiemethoden.⁸⁴

Inmiddels is op 1 augustus 2024 de AI Act in werking getreden,⁸⁵ waarbij de definitie voor AI-systemen veranderd is:

“een op een machine gebaseerd systeem dat is ontworpen om met verschillende niveaus van autonomie te werken en dat na het inzetten ervan aanpassingsvermogen kan vertonen, en dat, voor expliciete of impliciete doelstellingen, uit de ontvangen input afleidt hoe output te genereren zoals voorspellingen, inhoud, aanbevelingen of beslissingen die van invloed kunnen zijn op fysieke of virtuele omgevingen.”⁸⁶

AI is pas sinds 2022 bij het grote publiek bekend,⁸⁷ dus het is evident dat nieuwere wetgeving beter aansluit op de huidige technologische ontwikkelingen. Opvallend genoeg laat de EC in

⁷⁵ Ginsburg & Budiardjo 2021, p. 401; Haagmans 2024, p. 7.

⁷⁶ Gervais 2020, p. 2058.

⁷⁷ Gervais 2020, p. 2058-2059.

⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁹ Dornis 2025, p. 68; Guidotti e.a. 2018, p. 1-2.

⁸⁰ Europese Commissie 2018, p. 1-2.

⁸¹ Europese Commissie 2018, p. 1-2. Zie ook: Haagmans 2024, p. 8

⁸² Art. 3(1) Voorstel AI Act.

⁸³ *Ibid.*

⁸⁴ Bijlage I Voorstel AI Act.

⁸⁵ Art. 113 AI Act.

⁸⁶ Art. 3(1) AI Act.

⁸⁷ Van der Aa 2023; Van Gompel 2023, p. 53.

2021 het woord “zelfstandig” weg uit de definitie en verwijst hiervoor naar de bijlage waarin ze alleen *deep learning* als concreet voorbeeld noemen.⁸⁸ Hiermee wordt zelfstandigheid slechts geïmpliceerd. In 2024 stelt de EC dat er “niveaus van autonomie” zijn, waarmee ze mijns inziens de juiste definitie te pakken hebben. Als de artificiële neurale netwerken een menselijk denkproces moeten nabootsen, is autonomie een betere term dan zelfstandigheid. Een mens functioneert immers ook autonoom, maar niet altijd zelfstandig. In het vervolg zal ik de definitie van de AI Act aanhouden.

2.2 Training van AI

De vraag die centraal staat in deze scriptie is, kortgezegd, of training van AI met het beschermde stemgeluid van (stem)acteurs een inbreuk kan vormen op het portretrecht. Om hierop een goed antwoord te kunnen geven moet er worden gekeken naar het trainingsproces van AI. Dit zal ik doen aan de hand van drie fases: input, realisatie⁸⁹ en de soort informatie die geanalyseerd wordt.

2.2.1 Input

Het invoeren van een prompt door een mens leidt inmiddels tot de meest “creatieve” AI-gegenereerde output.^{*} Voordat AI een schilderij kan generen is het getraind op grote hoeveelheden data.⁹⁰ Om die data te kunnen analyseren is het noodzakelijk dat het AI-systeem een kopie van de ingevoerde data maakt.⁹¹ Het probleem is juist dat die ingevoerde data vaak auteursrechtelijk beschermd zijn (zie 2.2.3 en hoofdstuk 3).⁹² Een kopie zou dus een inbreuk op het reproductierecht van de maker betekenen (zie hoofdstuk 4).⁹³ Maar wat gebeurt er binnenin AI met zo’n kopie?

2.2.2 Realisatie

Om te kunnen beoordelen of er bij het AI trainingsproces sprake is van een onrechtmatige kopie, is het van belang zo goed mogelijk te begrijpen hoe de ANNs in elkaar steken. Het AI-systeem wordt gevoed met auteursrechtelijk beschermde input.⁹⁴ Vervolgens wordt een kopie van het werk gemaakt om deze statistisch te kunnen analyseren en hiervan te kunnen leren.⁹⁵ De crux bij deze kopie is dat GenAI-systemen sommige trainingsdata in zijn geheel onthoudt en gebruikt bij het creëren van nieuwe *output*, dit noemt men ‘*memorization*’.⁹⁶

Zoals gezegd is deze werking grotendeels een *black box*,⁹⁷ maar met behulp van een zogeheten *vector space* (of vectorruimte) kan de *black box* voorzichtig worden doorgrond. De ANNs bevatten een interne representatie van de input die in de training is gegeven, zogeheten (wiskundige) vectoren.⁹⁸ Al die vectoren samen vormen de vectorruimte.⁹⁹ De auteursrechtelijk beschermde elementen die relevant zijn als trainingsdata worden door afzonderlijke componenten van een vector gerepresenteerd binnenin het AI-model.¹⁰⁰ Als deze vectoren zijn verwerkt worden ze omgezet in een formaat die de dimensionaliteit verlaagt, waardoor zoveel

⁸⁸ Bijlage I(a) Voorstel AI Act. Zie ook: Haagmans 2024, p. 8-9.

⁸⁹ Naar Hugenholtz & Quintais 2021, p. 49.

⁹⁰ Dornis 2025, p. 65; Sobel 2024, p. 57.

⁹¹ Overweging 18 DSM-Richtlijn; Dornis 2025, p. 65; Manteghi 2024, p. 664-665.

⁹² Dornis 2025, p. 65; Sobel 2024, p. 56 & 58; Torenbosch 2025, p. 67.

⁹³ Art. 13 Aw; Overweging 18 DSM-Richtlijn; Dornis 2025, p. 65; Manteghi 2024, p. 664-665.

⁹⁴ Dornis 2025, p. 65; Sobel 2024, p. 56 & 58.

⁹⁵ Overweging 18 DSM-Richtlijn; Dornis 2025, p. 65; Manteghi 2024, p. 664-665; Sobel 2025, p. 56.

⁹⁶ Torenbosch 2025, p. 61.

^{*} De vraag is natuurlijk of AI creatief is. Hiervoor wil ik verwijzen naar onder meer mijn bachelor scriptie en bijvoorbeeld Smit 2025; Hugenholtz & Quintais 2021; Buijelaar & Senftleben 2020.

⁹⁷ Zie paragraaf 2.1.

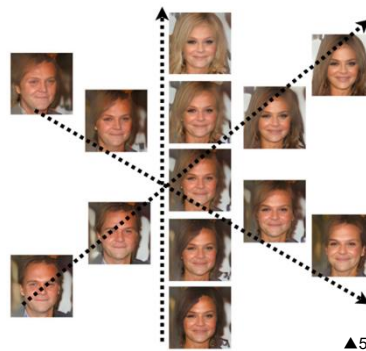
⁹⁸ Dornis 2025, p. 71-72; Sobel 2024, p. 61-62.

⁹⁹ Dornis 2025, p. 72.

¹⁰⁰ Dornis 2025, p. 72; Sobel 2024, p. 62.

mogelijk informatie gewaarborgd blijft¹⁰¹ en het model in staat wordt gesteld om de data te categoriseren op vergelijkbare informatie.¹⁰² Deze categorisatie levert een *latent space* op, die de data representeert op basis van hoe vergelijkbaar ze zijn.¹⁰³ Bij het leveren van een *prompt* wordt deze informatie uit de *latent space* samengevoegd en omgezet naar een voor de mens begrijpbare afbeelding.¹⁰⁴ Een kenmerk van de *latent space* is dat elke as in deze ruimte zijn eigen *feature encode* heeft, wat inhoudt dat je bijvoorbeeld een foto over één as kan bewegen om bijvoorbeeld de leeftijd of het geslacht van de geportretteerde aan te passen (afbeelding 5). Door de *black box* kan men niet garanderen welke eigenschappen er worden toegepast, maar de *latent space* is een van de meest gedetailleerde manieren om te ontdekken welke eigenschappen ANNs belangrijk vinden uit de gegeven dataset. De vraag die van belang is bij de training van AI, is welke informatie uit het werk wordt geanalyseerd en daarmee wordt opgenomen in het model.¹⁰⁵

2.2.3 Semantisch & Syntactisch

Welke informatie uit een beschermd werk wordt opgenomen is afhankelijk van het soort kopie dat wordt gemaakt. Worden de expressieve of niet-expressieve elementen gekopieerd?¹⁰⁶ Het verschil tussen (niet-)expressieve elementen kan worden uitgelegd aan de hand van syntactische en semantische informatie.¹⁰⁷

Vooropgesteld dient te worden dat auteursrechtelijke bescherming zich voornamelijk uitstrekt tot “creaties” en niet tot ideeën of werkwijzen.¹⁰⁸ Een creatie is een auteursrechtelijk werk (hierna: werk)¹⁰⁹ als deze een oorspronkelijke uitdrukking vormt van de creatieve schepping van de menselijke geest (het zogeheten eigen oorspronkelijk karakter (EOK)),¹¹⁰ waarbij esthetische eisen niet meetellen.¹¹¹ Verder moet de persoonlijkheid van de maker in de uiting worden weerspiegeld (het zogeheten persoonlijk stempel (PS)).¹¹² Tot slot moet een werk voldoende

¹⁰¹ Sobel 2024, p. 62.

¹⁰² Dornis 2025, p. 72.

¹⁰³ Sobel 2024, p. 62. Zie ook: Dornis 2025, p. 72.

¹⁰⁴ Dornis 2025, p. 72-73; Sobel 2024, p. 62.

¹⁰⁵ Sobel 2024, p. 56-57.

¹⁰⁶ Dornis 2025, p. 66. Zie ook: Haagmans 2025, p. 6.

¹⁰⁷ Dornis 2025, p. 66. Zie ook: Haagmans 2025, p. 6.

¹⁰⁸ Dornis 2025, p. 66.

¹⁰⁹ Zoals bedoeld in artt. 1 jo. 10 Aw.

¹¹⁰ HvJ EG 16 juli 2009, C-5/08, ECLI:EU:C:2009:465 (*Infopaq*), r.o. 45. Zie ook: HR 28 juni 1946, ECLI:NL:HR:1946:79, NJ 1946/712 (*Van Gelder/Van Rijn*), p. 915-916; HR 30 mei 2008, ECLI:NL:HR:2008:BC2153 (*Endstra*), r.o. 4.4; Visser 2023-1, p. 506.

¹¹¹ C-683/17, ECLI:EU:C:2019:721 (*Cofemel*), r.o. 30, & 53-56. Zie ook: Hugenholtz & Quintais 2021, p. 48.

¹¹² C-683/17, ECLI:EU:C:2019:721 (*Cofemel*), r.o. 30, & 53-56. Zie ook: Hugenholtz & Quintais 2021, p. 48; Visser 2023-1, p. 506; Spoor, Verkade & Visser 2019, §3.9; 1 december 2011, C-145/10, ECLI:EU:C:2011:798 (*Eva Maria Painer/Standard Verlags*), r.o. 92.

nauwkeurig en objectiveerbaar zijn,¹¹³ waardoor subjectieve elementen zoals smaak¹¹⁴ of ideeën niet beschermd zijn.¹¹⁵ In deze scriptie wordt gebruik gemaakt van de Nederlandse maatstaf EOK&PS, aangezien dit mooi aansluit op het onderscheid tussen de semantische en syntactische informatie. Hierbij dient opgemerkt te worden dat het hogere Europese Hof van Justitie (HvJ) een eigen maatstaf heeft: de eigen intellectuele schepping (EIS).¹¹⁶ Deze wordt in de doctrine gelijk gesteld aan Nederlandse EOK&PS.¹¹⁷

Om te kunnen beoordelen of de kopieën bij AI-training onrechtmatig zijn, moet worden gekeken naar de informatie die een AI-model analyseert en aan de hand van vectoren representeert. Gaat het om syntactische of semantische informatie?

Semantische informatie bevat informatie die betrekking heeft op de betekenis van het werk, dat wil zeggen de inhoud van het werk en de betekenis van deze inhoud.¹¹⁸ Dit reflecteert mijns inziens het PS van de maker. Syntactische informatie bevat informatie die betrekking heeft op de onderlinge relatie tussen de tekens en symbolen, ongeacht de betekenis die de maker wil overbrengen, zoals bijvoorbeeld de vormen of de kleuren waarmee het werk is vormgegeven.¹¹⁹ Dit reflecteert mijns inziens het EOK van het werk.

Dornis betoogt in zijn artikel dat auteursrechtelijk beschermde werken vooral syntactische informatie bevatten.¹²⁰ Hij noemt deze informatie de “drager” van de semantische informatie.¹²¹ Eenzelfde gedachte had Ulmer in 1980 die uitlegde dat

“de individuele elementen van de inhoud van het werk (de semantiek), de auteursrechtelijke bescherming moet liggen in het figuurlijke *Gewebe* (het weefsel, aldus de syntax) van het werk”.¹²²

Het betoog van Dornis en Ulmer komt er uiteindelijk op neer dat zij vinden dat de bescherming van een werk voornamelijk moet liggen in de concrete vorm waarin het werk is vormgegeven (de syntax).¹²³ Ulmer verduidelijkte dit standpunt door te betogen dat gelet op “de vrijheid van de individuele elementen van de inhoud van het werk” (de semantiek) de bescherming moet liggen in de “veelheid van aspecten en perspectieven en de relatie waarin ze tot elkaar staan” (de syntax).¹²⁴

Zoals ik in een eerdere schrijfpdracht ook al betoogde hoeft, in tegenstelling tot de mening van Dornis en Ulmer, een kopie van louter de syntactische informatie mijns inziens niet per definitie te leiden tot een inbreukmakende handeling.¹²⁵ In de schrijfpdracht vergeleek ik het met een kunstdocent die zijn studenten de opdracht geeft een werk te creëren en zijn studenten daartoe een aantal voorbeelden laat zien.¹²⁶ De studenten kunnen hierdoor een idee of mening vormen over het onderwerp waarover ze een werk moeten creëren op basis van de voorbeelden, maar

¹¹³ HvJEU 13 november 2018, C-310/17, ECLI:EU:C:2018:899 (*Heks'nkaas*), r.o. 40-43; HvJ EU 12 september 2019, C-683/17, ECLI:EU:C:2019:721 (*Cofemel*), r.o. 32-34, 53.

¹¹⁴ HvJEU 13 november 2018, C-310/17, ECLI:EU:C:2018:899 (*Heks'nkaas*), r.o. 42.

¹¹⁵ Dornis 2025, p. 66.

¹¹⁶ Zie: HR 12 april 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY1532 (*Stokke/Fikszo*), r.o. 4.2; Geerts & Verschuur 2022, p. 508.

¹¹⁷ *Ibid.*

¹¹⁸ Dornis 2025, p. 66. Zie ook: Haagmans 2025, p. 6.

¹¹⁹ *Ibid.*

¹²⁰ Dornis 2025, p. 66.

¹²¹ *Ibid.*

¹²² Ulmer 1980, p. 123; Dornis 2025, p. 66-67.

Vertaling aan de hand van Dornis p. 67, Google Translate & DeepL.

¹²³ Dornis 2025, p. 66.

¹²⁴ Ulmer 1980, p. 123; Dornis 2025, p. 67.

Vertaling aan de hand van Dornis p. 67, Google Translate & DeepL.

¹²⁵ Zie Haagmans 2025, p. 6-7.

¹²⁶ Voorbeeld van kunstdocent is ontleend aan Buijtelaar & Senftleben 2020, p. 84. Zie ook: Dornis 2025, p. 67; Haagmans 2025, p. 6.

het uiteindelijke eindresultaat zal een creatieve schepping zijn van het idee van de student. Mogelijk is deze uiting geïnspireerd op de vorm of uitdrukking van de voorbeelden. De syntactische informatie diende hiertoe als *input* die kon worden geanalyseerd en waar van kon worden geleerd.¹²⁷ Als dat bij een mens geen inbreuk oplevert, waarom zou dat bij een technologie die de menselijke neurale netwerken probeert na te bootsen dan wel het geval zijn?

Bij een kopie van de semantische informatie kan er wat mij betreft wel relatief snel een inbreukmakende handeling zijn.¹²⁸ Het gaat hier mijns inziens om een kopie die inbreuk maakt op het meest expressieve element van het werk: het persoonlijk stempel. Juist het PS vormt het werk van een bepaalde maker en is mijns inziens het ‘expressieve’ element dat vooral bij technologisch gebruik beschermd dient te worden.¹²⁹ Deze redenering is ook in lijn met de Europese jurisprudentie die het unieke karakter van een werk toedicht aan het persoonlijk stempel.¹³⁰ Het persoonlijk stempel onderscheidt het voorwerp van elk soortgelijk voorwerp dat door een ander is gemaakt.¹³¹

Daarbij dient te worden opgemerkt dat het auteursrecht de maatstaf van zowel het EOK als het PS hanteert, waardoor uiteraard de combinatie van de syntactische én semantische informatie (EOK&PS) leidt tot een inbreuk.¹³² Als de output uiteindelijk iets maakt wat teveel op de input lijkt in zowel vorm (syntax) als gedachte (semantiek) kan er gesproken worden van een inbreukmakende handeling. Hierboven is betoogd dat bij de rechterlijke beoordeling van een inbreuk op een werk aan het PS (en dus de semantiek) zwaarder gewicht moet worden toegekend dan aan de EOK. Een kopie van semantische informatie zal eerder tot een vergelijkbare *output* komen dan wanneer er slechts wordt gekeken naar syntactische informatie.

2.3 Tekst- en datamining (TDM)

Een veel gebruikte techniek voor de training van GenAI is tekst- en datamining.¹³³ Het is noodzakelijk voor de analyse om verder in te gaan op de TDM-uitzonderingen van de DSM-richtlijn en hun relatie tot GenAI zodat fatsoenlijk kan worden beoordeeld of een (mogelijke) inbreuk rechtmatig is of niet. De DSM-richtlijn poogt de auteurs een hoge mate van bescherming te bieden,¹³⁴ maar verwacht aan de andere kant niet van AI-ontwikkelaars dat zij bij elke *mining* toestemming vragen aan elke individuele auteur.¹³⁵ Kortom, de TDM-bepalingen beogen een balans te vinden tussen de bescherming van de maker van een werk en de belangen van de AI-ontwikkelaars,¹³⁶ zoals de dubbele rechtsgrond van het IE-recht betaamt.¹³⁷

2.3.1 Juridische definitie

TDM wordt binnen de EU als volgt gedefinieerd :

“een geautomatiseerde analysetechniek die gericht is op de ontleding van tekst en gegevens in digitale vorm om informatie te genereren zoals, maar niet uitsluitend, patronen, trends en onderlinge verbanden.”¹³⁸

¹²⁷ Hugenholtz 2025 p. 35; Dornis 2025; LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (Kneschke / LAION), r.o. 72.

¹²⁸ Zie Haagmans 2025, p. 7.

¹²⁹ Dornis benoemt dit ook in zijn artikel: “*Each work is ultimately protected only in its expressive content beyond the mere information*”. Zie: Dornis 2025, p. 67.

¹³⁰ Zie onder meer: concl. A-G Szpunar 8 mei 2025, C-580/23 & C-795/23, ECLI:EU:C:2025:330, par. 30 (*Mio/Asplund*).

¹³¹ *Ibid.*

¹³² Inbreuk op het reproductierecht van artt. 2 Infosoc-richtlijn & 13 Aw.

¹³³ Manteghi 2024, p. 664

¹³⁴ Overweging 2 considerans DSM-richtlijn.

¹³⁵ Manteghi 2024, p. 665. Zie ook: Quintais 2023; Haagmans 2025, p. 3.

¹³⁶ Overweging 6 considerans DSM-richtlijn; Manteghi 2024, p. 666.

¹³⁷ Zie paragraaf 1.4.

¹³⁸ Art. 2 lid 2 DSM-richtlijn.

De uitkomsten van die patronen worden gebruikt om GenAI-systemen te trainen.¹³⁹

De achtergrond van de TDM-uitzondering is het legaliseren van voorafgaande kopieën bij TDM.¹⁴⁰ Kopieën die worden gemaakt in de context van TDM voor wetenschappelijke doeleinden zijn toegestaan mits er rechtmatige toegang is verkregen.¹⁴¹ Voor TDM in het algemeen geldt dat de kopieën alleen rechtmatig zijn als er sprake is van rechtmatige toegang en TDM niet uitdrukkelijk op passende wijze is voorbehouden.¹⁴² Maar kunnen training van GenAI en TDM op een lijn worden gesteld?

2.3.2 GenAI & TDM

Europese wetenschappelijke literatuur concludeert dat GenAI een vorm van TDM is.¹⁴³ Die conclusie is gebaseerd op het feit dat generatieve modellen met name de non-expressieve informatie uit de *input* data halen en niet de beschermde expressieve elementen.¹⁴⁴

Auteursrechtelijke bescherming zou niet in de weg moeten staan aan training van GenAI omdat de analyse van het werk door deze vorm niet verschilt van de analyse van een werk door mens.¹⁴⁵ Volgens Dornis komt dit waarschijnlijk door de aanname dat het ‘recht om te lezen’ het ‘recht om te minen’ impliceert.¹⁴⁶ Echter op het moment dat training van GenAI onder de TDM-uitzondering valt worden het klassieke juridische concept achter de TDM-uitzondering tegengesproken. De DSM-richtlijn stelt voorop dat TDM het mogelijk maakt om grote hoeveelheden informatie te verwerken om nieuwe kennis te verwerven.¹⁴⁷ Nu generatieve AI gericht is op het maken van kopieën van de *input*, het analyseren van deze *input* en het maken van *output* die, door *memorization* van de *input*, vergelijkbaar is aan de trainingsdata lijkt AI niet hetzelfde te zijn als TDM en zou daarmee buiten de bepaling vallen.¹⁴⁸ Dat de AI Act dit wel lijkt te suggereren doet hier niet aan af.¹⁴⁹ Het feit dat GenAI-systemen mogelijk kunnen leren van dit analyseproces doet hier niet aan af. Door de *black box* zullen we het echter nooit zeker weten. Voor deze analyse zullen we werken met wat we zeker weten en wat hiervoor (paragraaf 2.1-2.2.2) is betoogd, waarbij de focus zal liggen op de semantische kopie die wordt gemaakt tijdens het trainingsproces.

2.4 Kneschke/LAION*

De eerste uitspraak omtrent de TDM-uitzonderingen werd in september 2024 door de rechtbank in Hamburg gedaan.¹⁵⁰ In deze zaak ging het om een dataset van *LAION* met tekst-beeldparen waarin online beschikbare afbeeldingen en bijbehorende beschrijvingen van de inhoud van de afbeelding waren opgenomen.¹⁵¹ De *LAION*-dataset was geëxtraheerd uit een Amerikaanse dataset waarna de tekst-beeldparen werden gecontroleerd.¹⁵² De paren die klopten bleven in de dataset zitten en de paren die niet klopten werden eruit gefilterd.¹⁵³ De *LAION*-dataset bevatte

¹³⁹ Manteghi 2024, p. 664 & 685.

¹⁴⁰ Dornis 2025, p. 67.

¹⁴¹ Artt. 3 DSM-richtlijn jo. 15n Aw. Zie ook: Haagmans 2025, p. 3.

¹⁴² Artt. 4 DSM-richtlijn jo. 15o Aw. Zie ook: Haagmans 2025, p. 3.

¹⁴³ Zie voetnoot 22 van Dornis 2025, p. 67.

¹⁴⁴ Dornis 2025, p. 67.

¹⁴⁵ Paragraaf 2.2.3; Dornis 2025, p. 67.

¹⁴⁶ Dornis 2025, p. 67-68.

¹⁴⁷ Overweging 8 & 18 considerans DSM-richtlijn. Zie ook: Dornis 2025, p. 68.

¹⁴⁸ Art. 3 lid 1 AI Act; Dornis 2025, p. 68; Torenbosch 2025, p. 67

¹⁴⁹ Torenbosch 2025, p. 67.

* Voor dit onderzoek is gebruikt gemaakt van een vertaling van de *Kneschke*-zaak gemaakt door mijn vriend Jan-Erik, die Duits als moedertaal heeft.

¹⁵⁰ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*); Hugenholtz 2025, p. 29. Zie ook: Haagmans 2025, p. 4

¹⁵¹ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 2.

¹⁵² LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 3.

¹⁵³ *Ibid.*

ook een gewatermerkte afbeelding van een werk van fotograaf *Kneschke*.¹⁵⁴ De foto was van de website van het fotoagentschap B gehaald.¹⁵⁵ De website van B bevatte op een subpagina een auteursrechtvoorbehoud waarin uitdrukkelijk wordt verboden om gebruik te maken van automatische programma's om bijvoorbeeld content van de website te downloaden.¹⁵⁶ *Kneschke* stelde zich op het standpunt dat deze 'minings'handeling een inbreuk op zijn reproductierecht was.¹⁵⁷ De vraag die aan de rechtbank voor lag had betrekking op het specifieke doel van de activiteiten van *LAION*.¹⁵⁸ De Hamburgse rechter oordeelde in het nadeel van *Kneschke* dat er in het onderhavige geval geen sprake was van een inbreukmakende reproductiehandeling, omdat de handeling onder de Duitse equivalent van TDM voor onderzoeksdoeleinden viel.^{159,160} Daarna gaat de rechtbank in haar *obiter dictum* in op de Duitse equivalent van artikel 4 DSM,¹⁶¹ de tijdelijke reproductie,¹⁶² (machine-begrijpelijk) auteursrechtvoorbehoud¹⁶³ en rechtmatige toegang.¹⁶⁴ Alle onderdelen worden hieronder kort behandeld.

2.4.1 Tijdelijke reproductie

De rechtbank begint met een oordeel over de tijdelijke reproductie.¹⁶⁵ De tijdelijke reproductie is een legale manier om inbreuk te maken op het reproductierecht.¹⁶⁶ Een tijdelijke reproductie kan als zodanig worden aangemerkt als deze aan drie cumulatieve vereisten voldoet.¹⁶⁷ Ten eerste moet het een handeling zijn die van voorbijgaande of incidentele aard is.¹⁶⁸ Een handeling is van voorbijgaande aard als de levensduur beperkt is tot datgene wat noodzakelijk is voor een goede werking van het technische proces.¹⁶⁹ Hierbij moet dit proces zodanig zijn geautomatiseerd dat de handeling zonder menselijke interventie wordt gewist zodra de handeling zijn functie heeft vervuld.¹⁷⁰

Ten tweede moet de handeling een integraal en essentieel onderdeel vormen van een technisch proces, waarbij het technische proces als enig doel heeft om rechtmatig gebruik of doorgifte in een netwerk tussen derden mogelijk te maken.¹⁷¹ Dit houdt in dat de handelingen volledig in het kader van het technische proces moeten worden verricht en noodzakelijk zijn voor de werking

¹⁵⁴ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 4.

¹⁵⁵ *Ibid.*

¹⁵⁶ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 5-7 & 9.

¹⁵⁷ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 10.

¹⁵⁸ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 1.

¹⁵⁹ Artt. 60d UrhG jo. 3 DSM-richtlijn.

¹⁶⁰ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 103; Hugenholtz 2025, p. 34-35.

¹⁶¹ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 65-86. Zie ook: Hugenholtz 2025, p. 34.

¹⁶² LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 58-64; Hugenholtz 2025, p. 34-35.

¹⁶³ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 88-102; Hugenholtz 2025, p. 35; Zie ook: Visser 2024-2.

¹⁶⁴ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 86-87.

¹⁶⁵ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 58.

¹⁶⁶ Zie hoofdstuk 4.

¹⁶⁷ HvJ EG 16 juli 2009, C-5/08, ECLI:EU:C:2009:465 (*Infopaq*), r.o. 55.

¹⁶⁸ Overweging 33 considerans jo. art. 5 lid 1 Infosoc-richtlijn; art. 13a Aw; art. 44a UrhG; LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 59; HvJ EU 17 januari 2012, C-302/10, ECLI:EU:C:2012:16 (*Infopaq II*), r.o. 22; HvJ EG 16 juli 2009, C-5/08, ECLI:EU:C:2009:465 (*Infopaq*), r.o. 54. Zie ook Haagmans 2025, p. 5.

¹⁶⁹ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 61; HvJ EG 16 juli 2009, C-5/08, ECLI:EU:C:2009:465 (*Infopaq*), r.o. 64.

¹⁷⁰ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 61; HvJ EG 16 juli 2009, C-5/08, ECLI:EU:C:2009:465 (*Infopaq*), r.o. 64.

¹⁷¹ Overweging 33 considerans jo. art. 5 lid 1 Infosoc-richtlijn; art. 13a Aw; art. 44a UrhG; LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 59 & 63; HvJ EU 5 juni 2014, C-360/13, ECLI:EU:C:2014:1195 (*Public Relations Consultants*), r.o. 43; HvJ EU 17 januari 2012, C-302/10, ECLI:EU:C:2012:16 (*Infopaq II*), r.o. 29; HvJ EG 16 juli 2009, C-5/08, ECLI:EU:C:2009:465 (*Infopaq*), r.o. 54. Zie ook: Haagmans 2025, p. 5.

van het proces omdat zonder deze handeling het proces niet correct en doeltreffend kan werken.¹⁷²

Tot slot mag de reproductiehandeling geen zelfstandige economische waarde bezitten.¹⁷³ Een tijdelijke reproductie bezit geen eigen economische waarde als met de handeling geen winst wordt gemaakt die bovenop de winst voor het rechtmatige gebruik komt.¹⁷⁴ In paragraaf 4.3 zal een uitgebreidere weergave worden gegeven van de criteria voor een tijdelijke reproductie.

De Hamburgse rechtbank oordeelde in *Kneschke* dat de foto's op een gerichte manier werden gedownload om ze met bepaalde software op een specifieke manier te analyseren, wat inhield dat het een bewust en actief gecontroleerd proces was en dus menselijk interventie had.¹⁷⁵ Door die actieve controle werd de litigieuze handeling niet aangemerkt als tijdelijke reproductie.¹⁷⁶

2.4.2 TDM voor commerciële doeleinden (4 DSM)

Ten tweede gaat de rechtbank in op de vraag of de dataset van *LAION* onder de "algemene" TDM-uitzondering kan vallen.¹⁷⁷ De rechtbank oordeelt dat de dataset in beginsel onder de commerciële TDM-uitzondering valt maar dat het auteursrechtvoorbehoud op de site hieraan afbreuk doet, waardoor de handeling niet onder de uitzondering voor commerciële doeleinden valt.¹⁷⁸ Hierna behandelt de rechtbank de volgende onderdelen: het reproduceren van een werk,¹⁷⁹ de rechtmatige toegang¹⁸⁰ en de vraag hoe een auteursrechtvoorbehoud gemaakt dient te worden.¹⁸¹

Gelet op de definitie van TDM,¹⁸² valt een reproductiehandeling als onderhavige onder de TDM-uitzondering.¹⁸³ In het litigieuze geval werd de reproductiehandeling aangewend om informatie te krijgen over 'verbanden', waarvoor TDM bedoeld is.¹⁸⁴ De dataset downloadde de foto om de inhoud van de foto en de bijbehorende beschrijving te controleren, wat kan worden gezien als informatiewinning omtrent 'verbanden'.¹⁸⁵

Het is afhankelijk van de uitleg van de bepalingen of deze reproductiehandelingen wel of niet onder de TDM-uitzonderingen vallen.¹⁸⁶ Hierbij is wederom het onderscheid tussen de semantische en syntactische informatie belangrijk.¹⁸⁷ Wanneer er sprake is van een syntactische kopie, zoals de Duitse literatuur betoogd, is er sprake van een rechtmatige kopie omdat slechts de non-expressieve informatie wordt 'gemined'.¹⁸⁸ In het geval er semantische informatie wordt 'gemined' is er geen sprake meer van het verkrijgen van informatie over

¹⁷² HvJ EU 5 juni 2014, C-360/13, ECLI:EU:C:2014:1195 (*Public Relations Consultants*), r.o. 28; HvJ EU 17 januari 2012, C-302/10, ECLI:EU:C:2012:16 (*Infopaq II*), r.o. 30; HvJ EG 16 juli 2009, C-5/08, ECLI:EU:C:2009:465 (*Infopaq*), r.o. 61.

¹⁷³ Overweging 33 considerans jo. art. 5 lid 1 Infosoc-richtlijn; art. 13a Aw; art. 44a UrhG; LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 59; HvJ EU 17 januari 2012, C-302/10, ECLI:EU:C:2012:16 (*Infopaq II*), r.o. 47; HvJ EG 16 juli 2009, C-5/08, ECLI:EU:C:2009:465 (*Infopaq*), r.o. 54. Zie ook: Haagmans 2025, p. 5.

¹⁷⁴ Rb Amsterdam 30 oktober 2024, ECLI:NL:RBAMS:2024:6563 (*HowardsHome*), r.o. 4.21; HvJ EU 17 januari 2012, C-302/10, ECLI:EU:C:2012:16 (*Infopaq II*), r.o. 54.

¹⁷⁵ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 64.

¹⁷⁶ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 58.

¹⁷⁷ Art 4 DSM; art. 44b UrhG; art. 15o Aw.

¹⁷⁸ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 65.

¹⁷⁹ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 66-84.

¹⁸⁰ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 85-87.

¹⁸¹ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 88-102.

¹⁸² Zie paragraaf 2.3.1.

¹⁸³ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 66-67.

¹⁸⁴ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 69; art. 2 lid 2 DSM-richtlijn; art. 44b lid 1 UrhG.

¹⁸⁵ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 69.

¹⁸⁶ Hugenholtz 2025, p. 34-35; LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 68-84. Zie ook: Haagmans 2025, p. 6.

¹⁸⁷ Zie paragraaf 2.2.3.

¹⁸⁸ Hugenholtz 2025, p. 34-35; LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 72.

‘verbanden’ en worden de expressieve elementen van een werk gekopieerd, waardoor de kopie niet rechtmatig is.¹⁸⁹

Mede gelet op de verplichting voor aanbieders van AI-modellen voor algemene doeleinden om een strategie op te stellen ter naleving van artikel 4 DSM-richtlijn,¹⁹⁰ maakt de Hamburgse rechter duidelijk dat de Europese AI-wetgever van mening is dat ook het creëren van datasets die zijn bedoeld om ANNs te trainen onder de commerciële TDM-uitzondering valt.¹⁹¹ Verder oordeelt de Hamburgse rechter dat de vereisten van de driestappentoets zijn vervuld.¹⁹² Het feit dat de *output* van de ANNs, die op deze dataset van *LAION* zijn getraind, kunnen concurreren met menselijke makers biedt niet voldoende grondslag om een inbreuk op een reproductiehandeling te zijn.¹⁹³ Het uitsluiten van een geval als onderhavige van de TDM-exceptie zou volgens de rechtbank een precedent scheppen waardoor in de toekomst soortgelijke modellen van de TDM-exceptie worden uitgesloten wat het bestaan van de TDM-exceptie waardeloos maakt en in strijd is met de bedoeling van de wetgever.¹⁹⁴

2.4.3 Rechtmatige toegang

Aansluitend gaat de rechtbank in op de rechtmatigheid van de toegang tot het werk.¹⁹⁵ Rechtmatige toegang is een vereiste uit de DSM-richtlijn¹⁹⁶ en houdt in dat de ‘*geminede*’ content is verkregen door bijvoorbeeld een licentie van het werk.¹⁹⁷ Hieronder wordt ook verstaan alle vrijelijk online beschikbare content.¹⁹⁸ In de *Kneschke*-zaak vond de rechtbank dat er rechtmatige toegang was omdat de dataset gebruik had gemaakt van een gewatermerkte afbeelding en niet “originele” afbeelding die alleen via een licentie te verkrijgen was.¹⁹⁹ De gewatermerkte afbeelding was volgens de rechtbank vrij beschikbaar op internet en daarmee rechtmatig.²⁰⁰ Men kan waarschijnlijk aanvoelen dat een ‘*minings*’activiteit waarbij er geen rechtmatige toegang is een inbreuk vormt op het reproductierecht.

2.4.4 Auteursrechtvoorbehoud

Vervolgens duikt de rechtbank in de interessante kwestie van het auteursrechtvoorbehoud.²⁰¹ Het gaat hier om een rechtsgeldige opt-out van auteurs dat hun werken niet worden gebruikt voor trainingsdoeleinden.²⁰² De rechtbank oordeelt dat de algemene TDM-uitzondering ook niet op gaat omdat er een rechtsgeldig voorbehoud was gemaakt op de website van het fotoagentschap.²⁰³ Lid 3 van artikel 4 DSM-richtlijn vereist namelijk voor de toepasselijkheid van de TDM-uitzondering dat er geen sprake mag zijn van een uitdrukkelijk gemaakt voorbehoud.²⁰⁴

¹⁸⁹ Zie paragraaf 2.2.3.

¹⁹⁰ Art. 53 lid 1 sub c AI-verordening; LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 79. Zie ook: Hugenholtz 2025, p. 35.

¹⁹¹ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 79.

¹⁹² LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 81.

¹⁹³ Hugenholtz 2025, p. 35; LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 83-84.

¹⁹⁴ Hugenholtz 2025, p. 35; LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 84; Dornis 2025, p. 68.

¹⁹⁵ Hugenholtz 2025, p. 35; LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 85-87.

¹⁹⁶ Art. 4 lid 1 DSM-richtlijn.

¹⁹⁷ Overweging 10 jo. 14 considerans DSM-richtlijn.

¹⁹⁸ Overweging 14 considerans DSM-richtlijn; LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 86.

¹⁹⁹ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 87.

²⁰⁰ Hugenholtz 2025, p. 35; LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 87.

²⁰¹ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 88-102.

²⁰² Hugenholtz 2025, p. 35.

²⁰³ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 88-102.

²⁰⁴ Zie ook: Hugenholtz 2025, p. 35; LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 88; art. 4 lid 3 DSM-richtlijn; art. 44b lid 3 UrhG.

Hierbij vereist het artikel dat voor online beschikbaar gestelde content dit voorbehoud machinaal leesbaar moet zijn.²⁰⁵

Het voorbehoud dat gemaakt is op de website van het fotoagentschap luidt als volgt:

*“RESTRICTIONS. YOU MAY NOT [...] Use automated programs, applets, bots or the like to access the [...] website or any content thereon for any purpose, including, by way of example only, downloading Content, indexing, scraping or caching any content on the website.”*²⁰⁶

Voor de rechtbank toekomt aan de kernvraag of dit voorbehoud machine-leesbaar is,²⁰⁷ beantwoordt deze eerst de voorvraag of een voorbehoud altijd door de auteursrechthebbende gemaakt moet worden of dat deze ook door een licentienemer kan worden gemaakt.²⁰⁸ De rechtbank acht beide voldoende.²⁰⁹ Het maakt volgens de rechtbank ook niet uit met welke wet in gedachten het voorbehoud is gemaakt.²¹⁰

Verder wordt geoordeeld dat een auteursrechtvoorbehoud uitdrukkelijk moet zijn gemaakt.²¹¹ Hiervoor is vereist dat het voorbehoud *expressis verbis* (expliciet) en zo nauwkeurig mogelijk wordt weergegeven.²¹² Het gaat er dus om dat zo ondubbelzinnig mogelijk wordt aangegeven op welke content het voorbehoud betrekking heeft en bij welk gebruik.²¹³ De rechtbank vindt dat het litigieuze voorbehoud hieraan voldoet.²¹⁴

Dan de kernvraag: wat betekent machinaal leesbaar?²¹⁵ Volgens de Duitse wetsgeschiedenis dient machinaal leesbaar geïnterpreteerd te worden als machine-begrijpelijk.²¹⁶ De Hamburgse rechters vinden dat een voorbehoud dat slechts in natuurlijke taal is geschreven als machine-leesbaar kan worden beschouwd, maar dat de vraag of dit ook machine-begrijpelijk is afhankelijk is van de stand van de techniek op het moment dat het werk gebruikt wordt.²¹⁷ Op dit moment zijn AI-modellen in staat om natuurlijke taal te begrijpen, waardoor een voorbehoud in zodanige taal ook machine-begrijpelijk worden geacht.²¹⁸ De rechtbank overweegt verder nog dat de Europese wetgever de term machine-leesbaar misschien enger heeft bedoeld.²¹⁹ De rechtbank schuift dit aan de kant door te oordelen dat een enge uitleg waarin alleen de eenvoudigst denkbare technologie als voldoende wordt beschouwd de belangen van de TDM-gebruikers prevaleren boven de belangen van makers.²²⁰ En dat laatste is juist wat de DSM-richtlijn beoogt te beschermen.²²¹

²⁰⁵ Hugenholtz 2025, p. 35. Zie ook: LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 88; art. 4 lid 3 DSM-richtlijn; art. 44b lid 3 UrhG.

²⁰⁶ Hugenholtz 2025, p. 35; LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 6-9.

²⁰⁷ Hugenholtz 2025, p. 35; LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 95.

²⁰⁸ Hugenholtz 2025, p. 35; LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 90-91.

²⁰⁹ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 90-91.

²¹⁰ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 92.

²¹¹ Art. 4 lid 3 DSM-richtlijn; LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 93.

²¹² LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 93.

²¹³ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 93.

²¹⁴ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 94.

²¹⁵ Hugenholtz 2025, p. 35. Zie ook: LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 95.

²¹⁶ Hugenholtz 2025, p. 35; LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 96.

²¹⁷ Hugenholtz 2025, p. 35; LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 97.

²¹⁸ Hugenholtz 2025, p. 35; LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 97.

²¹⁹ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 100.

²²⁰ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 100.

²²¹ Overweging 2 considerans DSM-richtlijn. Zie ook: Haagmans 2025, p. 3.

2.4.5 TDM voor niet-commerciële doeleinden (3 DSM)

Tot slot gaat de Hamburgse rechtbank in op de wetenschapsuitzondering voor TDM.²²² De rechtbank vindt dat er in casu sprake is van onderzoek voor wetenschappelijke doeleinden.²²³ Wetenschappelijk onderzoek ziet namelijk op de methodische en systematische verkrijging van nieuwe kennis,²²⁴ net als het analyseproces van TDM.²²⁵ De Hamburgse rechters vinden dat het concept van wetenschappelijk onderzoek niet zo eng moet worden geïnterpreteerd dat de handeling slechts gericht is op de verwerving van kennis, maar dat het moet worden geïnterpreteerd dat de handelingen erop gericht zijn later eventueel kennis te verwerven.²²⁶ Denk hierbij bijvoorbeeld meerdere empirische onderzoeken en dataverzamelingen om later een conclusie te kunnen trekken omtrent deze informatie.²²⁷ Voor een fatsoenlijke conclusie moet eerst alle data verzameld worden om vervolgens deze te analyseren en nieuwe kennis te vergaren.

Of activiteiten als non commercieel kunnen worden gezien hangt volgens de *Kneschke*-zaak alleen af van de aard van de activiteit en niet van de financiering van de onderzoeksinstelling.²²⁸ *LAION* is in eerste instantie gratis beschikbaar gesteld aan het publiek en wordt gebruikt om wetenschappelijk onderzoek te doen dat later relevant kan zijn.²²⁹ Dat deze dataset later door commerciële bedrijven wordt gebruikt om hun AI-modellen te trainen, doet hier niet aan af.²³⁰

2.4.6 Afsluitende opmerkingen

De *Kneschke*-zaak is de eerste zaak omtrent de TDM-bepalingen, waarin ook aandacht werd geschonken aan eventuele AI-training op basis van deze dataset. De Hamburgse rechtbank oordeelt heel uitgebreid over een aantal belangrijke discussiepunten in de literatuur: tijdelijke reproductie, rechtmatige toegang, auteursrechtvoorbehoud en de TDM-bepalingen van de DSM-richtlijn. Het ging in de *Kneschke*-zaak om een dataset die kon worden gebruikt voor wetenschappelijke doeleinden en waartoe rechtmatige toegang was verkregen. Ook kon de dataset worden uitgezonderd onder de commerciële bepaling maar vond deze geen doorgang door het rechtsgeldige auteursrechtvoorbehoud. Hoewel de discussies die ten grondslag lagen aan het *obiter dictum* hiermee niet zijn afgedaan, zal dit verder niet worden uitgewerkt. Ze worden hier wel aangehaald voor een beter begrip van de *Kneschke*-zaak en om eventueel later op een begrip te kunnen teruggrijpen. Vooral interessant voor deze scriptie is de tijdelijke reproductiehandeling. In *Kneschke* oordeelde de rechter dat er geen sprake was van een tijdelijke reproductie door de menselijke interventie die bij het proces aanwezig was. Ik zal dit in paragraaf 4.3 verder onderzoeken.

2.5 Tussenconclusie

Dit hoofdstuk behandelde relevante kwesties omtrent de werking en training van AI en de juridische aspecten zoals een definitie, TDM-uitzonderingen en de eerste uitspraak omtrent de TDM-uitzonderingen. Hoewel Alan Turing zich in 1950 al bezig hield met artificiële neurale netwerken is de vraag hoe deze ANNs werken nog steeds een *black box*. In dit hoofdstuk is eerst onderzocht hoe AI in zijn werk gaat. Hiertoe zijn drie varianten van ‘leren’ aangehaald: *supervised*, *self-supervised* en *unsupervised* leren. Vooral de laatste variant is interessant omdat deze zelf patronen kan ontdekken en data kan analyseren, waardoor wordt gesuggereerd dat ze een eigen brein hebben. Vervolgens behandelde ik de juridische definitie van AI binnen de

²²² LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 103-111.

²²³ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 105.

²²⁴ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 106.

²²⁵ Zie paragrafen 2.2 en 2.3.

²²⁶ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 106.

²²⁷ Voorbeeld ontleent aan LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 106.

²²⁸ Overweging 42 considerans Infosoc-richtlijn; LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 110.

²²⁹ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 107.

²³⁰ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 108.

Europese Unie (EU), waarbij ik de voorkeur geef aan de meest recente definitie in de AI Act. Hierin spreekt de EC van een “machinaal systeem met verschillende niveaus van autonomie”. In paragraaf 2 werd de training van AI verder uitgediept. Daarin werd betoogd dat er een kopie van de data wordt gemaakt om die data te kunnen analyseren. Aan de hand van de *vector* en *latent space* kan zo gedetailleerd mogelijk worden begrepen hoe AI die data analyseert. Daarna is betoogd welke soort informatie (semantiek of syntax) AI uit de ingevoerde data haalt om een auteursrechtelijke analyse te kunnen maken. In paragraaf 3 wordt de veel gebruikte techniek van tekst- en datamining uitgelegd en wordt vastgesteld hoe dit samenhangt met GenAI. Er is een discussie gaande die zich richt op de vraag of de gemaakte kopie bij TDM slechts ziet op de expressieve of non-expressieve elementen van een werk, waarbij de focus op de expressieve (semantische) kopie wordt gelegd. Tot slot is de eerste zaak omtrent de TDM-uitzonderingen uitgebreid besproken, waarbij de dataset in het litigieuze geval onder de TDM-uitzondering voor niet-commerciële doeleinden viel. Deze scriptie focust zich op de vraag wat er gebeurt als een kopie wel een tijdelijke reproductie is en wat er met de verworven kennis van die kopie wordt gedaan in de specifieke context van stemmen. Voordat wordt onderzocht of de kopieën inbreuk maken als deze niet onder de TDM-uitzonderingen vallen (hoofdstuk 4), zal eerst worden gekeken naar het portretrecht in het algemeen en hoe stemmen hieronder kunnen worden beschermd (hoofdstuk 3).

HOOFDSTUK 3 HER

In 2021 kreeg ik de ongemakkelijk realistische film ‘Her’ te zien. Regisseur en scenarist Spike Jonze verwierf het idee voor deze film na het lezen van een artikel in begin 2000 waarin een website werd beschreven die het mogelijk maakte constant te sms’en met een AI-programma.²³¹ De film bespreekt het lot van de hoofdpersoon, Theodore, die een AI-programma koopt dat er voor is gemaakt om zich aan te passen en te evolueren aan de hand van wat de gebruiker wilt.²³² Theodore wordt verliefd op de artificiële vrouw(enstem) met wie hij contact heeft en wordt zelfs jaloers als hij erachter komt dat ze ook met anderen mannen praat.²³³ ‘Her’ was in 2013 haar tijd ver vooruit. Iets meer dan 10 jaar later is een relatie met AI niet meer excentriek en zijn er zelfs mensen die met AI trouwen.²³⁴ In ‘Her’ leek een AI-stem nog een ver-van-je-bed show en werd de stem nog ingesproken door Scarlett Johansson. Tegenwoordig kan een stem met AI gegenereerd worden,²³⁵ en daar ligt nu net de crux voor dit onderzoek. Dit hoofdstuk onderzoekt hoe het portretrecht in elkaar steekt (3.1-3.2 & 3.5), hoe stemmen (juridisch) kunnen worden gedefinieerd (3.3), wat een stem karakteristiek maakt (3.4) en hoe het portretrecht kan worden gebruikt om stemmen te beschermen onder het portretrecht (3.6). Dit hoofdstuk wordt afgesloten met een tussenconclusie (3.7).

3.1 Het Nederlandse Portretrecht

Voordat kan worden ingegaan op de vraag of stemmen kunnen worden beschermd onder het portretrecht is het van belang om te begrijpen hoe het portretrecht in elkaar steekt. Het portretrecht is onderdeel van de auteurswet.²³⁶ Op het eerste gezicht lijkt het portret niks met het auteursrecht van doen te hebben: het uiterlijk van een mens is immers niet door zichzelf geschapen en kan geen EOK&PS bevatten.²³⁷ Daarmee kan het portret niet als werk in de zin van het auteursrecht worden beschouwd.^{238,*} De plaats van het portretrecht onder de auteurswet wordt echter wel betoogd door de rechtsfilosoof Joseph Köhler die stelde dat de maker van een werk auteursrechtelijke bescherming krijgt op het moment dat dit een uiting vormt van zijn persoonlijkheid.²³⁹ Hij vroeg zich af als het intellectueel eigendomsrecht een verlengstuk van de persoonlijkheid beschermt, waarom zou dit dan niet de persona zelf mogen beschermen?²⁴⁰

Het portretrecht is een inperking van het auteursrecht van de portretmaker.²⁴¹ Hiermee worden zeer verstrekkende rechten toegekend aan de geportretteerde.²⁴² De geportretteerde kan deze rechten niet alleen ten gelde maken ten opzichte van de portretmaker, maar ook ten opzichte van derden.²⁴³ Een belangrijk element bij exploitatie van, vooral niet in opdracht gemaakte, portretten²⁴⁴ is dat een redelijk belang van de geportretteerde zich tegen de openbaarmaking kan

²³¹ ‘Her (2013 film)’, en.wikipedia.org, geraadpleegd 30 april 2025.

²³² *Ibid.*

²³³ *Ibid.*

²³⁴ ‘Je hebt geen idee hoe intiem wij zijn’, Jacob trouwt met AI-chatbot’, omroepbrabant.nl, 15 februari 2025.

²³⁵ Verhagen 2024 ; ‘Joe Public en ALDI ontwikkelen AI gestuurde stem voor radio en TV’, marketingreport.nl, 10 april 2024.

²³⁶ Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.1; Geerts & Verschuur 2024, p. 608.

²³⁷ Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.1; De Beaufort 1932, p.160.

²³⁸ Zie paragraaf 2.2.3.

* Een interessante vraag, die verder in deze scriptie buiten beschouwing wordt gelaten maar die deze stelling wel in perspectief zet, is of een make-up artiest die het gezicht op een zodanige manier opmaakt wél als een werk kan worden beschouwd. Dan is het gelaat slechts het canvas van de make-up artiest en de uiting van de EOK&PS op het gelaat het expressieve element. Denk bijvoorbeeld aan Nikki de Jager van Nikki Tutorials, die in haar vlog haar make-up op zodanige manier aanbrengt, bijvoorbeeld voor Halloween, dat het als een kunstvorm zou kunnen worden beschouwd en daarmee wellicht ook als auteursrechtelijk werk.

²³⁹ Mostert & Cruz 2023, p. 178.

²⁴⁰ *Ibid.*

²⁴¹ Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.1.

²⁴² *Ibid.*

²⁴³ *Ibid.*

²⁴⁴ Zie paragraaf 3.5.2.

verzetten.²⁴⁵ Concreet houdt dit in dat exploitatie van een portret zonder toestemming van de geportretteerde in beginsel gewoon is toegestaan.²⁴⁶ Echter op het moment dat een portret zo wordt hergebruikt dat de geportretteerde zich ongewenst in een compromitterende positie bevindt, is sprake is van een redelijk belang en kan de geportretteerde zich tegen het gebruik verzetten.²⁴⁷ Een sprekend voorbeeld hiervoor is het gebruik van het gezicht van Welmoed Sijsma voor een onzedelijke *deepfake*.²⁴⁸ Aan de andere kant zal het gebruik van een foto gemaakt op de openbare weg waar per ongeluk een voetganger voorbij loopt of het gebruik van een iets minder vleende foto van bijvoorbeeld een politicus niet snel als compromitterend worden gezien.²⁴⁹

De bescherming van het portretrecht ziet voornamelijk op privacy en prestatiebescherming.²⁵⁰ Dat laatste heeft met name betrekking op populaire artiesten waarbij de populariteit van deze artiest wordt gebruikt door bedrijven maar waarvoor de artiest niet wordt betaald.²⁵¹ Het privacybelang ziet voornamelijk op bescherming bij ontoelaatbare inbreuken op de grondrechten die zien op de persoonlijke levenssfeer (artikel 10 Gw) en lichamelijke integriteit (art. 11 Gw) door de publicatie van een portret.²⁵² In de doctrine wordt een ruime beschermingsomvang aangenomen bij portretten die eventueel kan worden gecorrigeerd door de vrijheid van informatie (art. 7 Gw).²⁵³ Bij de beoordeling van inbreuk op portretten dient dus telkens een afweging gemaakt te worden tussen de privacy van de geportretteerde en de informatie die aan het publiek wordt verschaft met de openbaarmaking van het portret.²⁵⁴ Dit zal verder worden uitgediept in hoofdstuk 4. In dit hoofdstuk zal eerst worden onderzocht wat een portret eigenlijk is.

3.2 Portretten & lookalikes

Het uitgangspunt voor de definitie van een portret vinden we in de memorie van toelichting van de Auteurswet 1912. Een portret wordt in de memorie van toelichting gedefinieerd als:

“een afbeelding van het gelaat van een persoon, met of zonder die van verdere lichaamsdelen, op welke wijze zij ook vervaardigd is.”²⁵⁵

Deze definitie is in de afgelopen 113 jaar flink onder de loop genomen en aan veranderingen onderhevig geweest. Zo hoeft voor het zijn van een portret de geportretteerde niet te hebben geposeerd en is de techniek die gebruikt wordt irrelevant.²⁵⁶ Wel is het van belang dat er sprake is van een afbeelding, waarbij een beschrijving van iemands uiterlijk in woorden geen portret maakt.²⁵⁷

Uit het portret hoeft niet direct de persoon te worden herkend.²⁵⁸ Het is voldoende dat men de geportretteerde mogelijk kan herkennen op basis van het afgebeelde.²⁵⁹ Een interessante vraag

²⁴⁵ Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.1.

²⁴⁶ *Ibid.*

²⁴⁷ *Ibid.*

²⁴⁸ ‘OM eist taak- en celstraf tegen maker neppornovideo Welmoed Sijsma’, nos.nl, 19 oktober 2023.

²⁴⁹ Voorbeeld ontleend aan: Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.1.

²⁵⁰ Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.1; Geerts & Verschuur 2024, p. 610.

²⁵¹ Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.1.

²⁵² Geerts & Verschuur 2024, p. 610.

²⁵³ Geerts & Verschuur 2024, p. 611.

²⁵⁴ *Ibid.*

²⁵⁵ Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.1. Zie ook: De Beaufort 1932, p. 160.

²⁵⁶ Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.2.

²⁵⁷ *Ibid.*

²⁵⁸ Geerts & Verschuur 2024, p. 609; HR 30 oktober 1987, ECLI:NL:PHR:1987:AD0034, NJ 1988/277, m.nt L. Wichers Hoeth (*Naturistengids*), r.o. 3.2; Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.2. Zie ook: Rb. Amsterdam 9 augustus 2017, ECLI:NL:RBAMS:2017:5415 (*Edgar Davids/Riot Games*), r.o. 4.11; HR 22 april 2022, ECLI:NL:HR:2022:621 (*Verstappen/Picnic*), r.o. 3.3.

²⁵⁹ *Ibid.*

is in hoeverre associatie een rol speelt bij de identificatie van de geportretteerde.²⁶⁰ Spoor, Verkade & Visser zijn van mening dat er altijd een deel van het gelaat moeten worden getoond, wil een portret als zodanig worden aangemerkt.²⁶¹ Ze beargumenteren dit met het feit dat iemand te herkennen moet zijn in het portret.²⁶² Ze illustreren herkenning aan de hand van de *Riot Games*-zaak²⁶³ waarin een game-karakter was gecreëerd dat in zodanige mate leek op de oud voetballer Edgar Davids dat herkenning kon worden aangenomen.²⁶⁴ Het ging weliswaar niet om een rechtstreeks portret van Davids maar hij was overduidelijk in het karakter te herkennen.²⁶⁵ Spoor *et al.* zijn van mening dat louter associatie niet voldoende grondslag biedt om als een portret te kunnen worden gekwalificeerd.²⁶⁶ Hiertoe voeren zij de voorbeelden aan van slechts het herkennen van een rugnummer of een kledingstuk.²⁶⁷ Ik denk dat het afhankelijk is van de omstandigheden van het geval of een associatie wel of niet kan leiden tot een portret. Een geval waar uit de context kan worden opgemaakt dat het daadwerkelijk gaat om een bekend persoon, bijvoorbeeld een foto van het lichaam (zonder hoofd) met rugnummer van Johan Crujff met een voetbal aan zijn voet in een stadion, zou mogelijkerwijs kunnen leiden tot een herkenning en daarmee tot een portret. Dit is ook in lijn met rechtspraak van de Hoge Raad, waaruit blijkt dat niet alleen gelaatstrekken van belang zijn maar dat een typerende lichaamshouding een rol kan spelen ook als daarbij het gelaat van de geportretteerde onherkenbaar is gemaakt.²⁶⁸ Hierbij overwoog de Hoge Raad dat uit “hetgeen de afbeelding overigens toont” wel de identiteit van de geportretteerde moet blijken.²⁶⁹ In het geval dat uit de context niet kan blijken wie wordt beoogd met het portret zou associatie geen grondslag moeten bieden voor deze ruime bescherming.

Interessant is verder het vraagstuk omtrent lookalikes en karikaturen. Dat karikaturen als een portret kunnen worden aangemerkt is in de doctrine en jurisprudentie vastgesteld.²⁷⁰ Het vraagstuk omtrent lookalikes speelt al langere tijd. De doctrine lijkt het erover eens te zijn dat bij gebruik van een lookalike de beoogde geportretteerde in een lookalike herkend dient te worden.²⁷¹ Daarnaast moeten de bijkomende omstandigheden van de afbeelding de mogelijkheid tot herkennen van de beoogd geportretteerde vergroten.²⁷² Als aan deze twee vereisten is voldaan is er sprake van een portret van de beoogd geportretteerde en niet die van de daadwerkelijk geportretteerde.²⁷³ Het is dus van belang in overweging te nemen in welke context de afbeelding van de lookalike is geopenbaard.²⁷⁴ Een voorbeeld ter verduidelijking: een persoon die toevallig op Max Verstappen lijkt en een foto op een sociaal netwerk plaatst, maakt geen inbreuk op het portretrecht van Max Verstappen. Men begrijpt dat deze foto niet het doel heeft winst te maken of herkenning te bewerkstellingen met de lookalike maar dat deze persoon gewoon een lookalike is.

²⁶⁰ Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.2.

²⁶¹ Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.2.

²⁶² *Ibid.*

²⁶³ Rb. Amsterdam 9 augustus 2017, ECLI:NL:RBAMS:2017:5415 (*Edgar Davids/Riot Games*).

²⁶⁴ Rb. Amsterdam 9 augustus 2017, ECLI:NL:RBAMS:2017:5415 (*Edgar Davids/Riot Games*), r.o. 4.10; Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.2.

²⁶⁵ Rb. Amsterdam 9 augustus 2017, ECLI:NL:RBAMS:2017:5415 (*Edgar Davids/Riot Games*), r.o. 4.10; Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.2.

²⁶⁶ Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.2.

²⁶⁷ *Ibid.*

²⁶⁸ Geerts & Verschuur 2024, p. 608; Wichers Hoeth 1988, onder 6; HR 2 mei 2003, ECLI:NL:HR:2003:AF3416 (*Breekijzer*), r.o. 4.6.3.

²⁶⁹ HR 2 mei 2003, ECLI:NL:HR:2003:AF3416 (*Breekijzer*), r.o. 4.6.3; Geerts & Verschuur 2024, p. 608; Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.2.

²⁷⁰ Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.2; Geerts & Verschuur 2024, p. 609; De Beaufort 1932, p. 163.

²⁷¹ Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.2; Geerts & Verschuur 2024, p. 609.

²⁷² Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.2; Geerts & Verschuur 2024, p. 609. HR 22 april 2022, ECLI:NL:HR:2022:621 (*Verstappen/Picnic*), r.o. 3.3.

²⁷³ Geerts & Verschuur 2024, p. 609.

²⁷⁴ *Ibid.*

Echter, wanneer een persoon die op Max Verstappen lijkt optreedt in een supermarktreclame en in een Red Bull F1-auto rijdt, kan deze situatie wel worden gezien als een inbreuk op het portretrecht van Max Verstappen.²⁷⁵ Aangezien het gebruik van de lookalike erop ziet om winst te maken door herkenning van Max Verstappen te bewerkstelligen.

Kortom, een portret is een “afbeelding” van een persoon, waarin de persoon kan worden herkend. Bij lookalikes geldt hierbij de extra eis dat de omstandigheden de mogelijkheid tot herkenning moet vergroten. Maar hoe zit dat met stemmen?

3.3 Stemmen

Nu is vastgesteld wanneer een afbeelding als portret kan worden aangemerkt, is de vraag wanneer een stem kan worden aangemerkt als portret. Voordat kan worden onderzocht in hoeverre de stem onder het portretrecht kan worden beschermd moet worden onderzocht hoe een stem kan worden gedefinieerd en wat een stem karakteristiek (en daarmee herkenbaar) maakt.

Van Dale geeft de volgende definitie van stem: “het vermogen van mensen om een geluid voort te brengen”.²⁷⁶ Dit is een mooi uitgangspunt, maar een stem is iets complexer dan slechts het voortbrengen van geluid. Stem is afhankelijk van meerdere aspecten: naast stemgeluid is ook spraak en de samenhang hiertussen belangrijk.²⁷⁷ Tot slot is ook de perceptie van de ontvanger van belang.²⁷⁸ Voor een zo goed mogelijk begrip zal ik deze begrippen los uitpluizen.

3.3.1 Definitie van stem

Een meer volledige definitie van stem luidt als volgt:

“Stem is het geluid dat ontstaat doordat lucht in trilling wordt gebracht door de stemplooien. De luchtdrukwisselingen die zo ontstaan worden via het oor centraal in de hersenen waargenomen en geïnterpreteerd”.²⁷⁹

De generator van stemgeluid is het strottenhoofd (*larynx*).²⁸⁰ De *larynx* brengt een zogenoemd basisgeluid voort dat tot stand komt doordat de stemplooien periodiek lucht met een bepaalde snelheid doorlaten.²⁸¹ Die periodiciteit zorgt ervoor dat de frequenties waarop de stemplooien lucht doorlaten worden waargenomen als een constante toon.²⁸² De *larynx* bevat intrinsieke en extrinsieke spieren.²⁸³ Vooral de intrinsieke spieren verdienen hier kort de aandacht. De intrinsieke *larynx*spieren maken namelijk fonatie (stemgeving) mogelijk.²⁸⁴ Deze spieren zorgen ervoor dat de kraakbeentjes in het strottenhoofd kunnen bewegen waardoor, kortgezegd, de stemplooien veranderen, bijvoorbeeld doordat de plooiën langer worden of omdat de spanning hierop verandert.²⁸⁵ Om veranderingen in toonhoogtes, sterkte of klankkleur (timbre) van het (stem)geluid te creëren is de balans tussen de kracht die de intrinsieke *larynx*spieren op het strottenhoofd uitoefenen en de kracht van de luchtdruk op de stemplooien van groot belang.²⁸⁶

²⁷⁵ HR 22 april 2022, ECLI:NL:HR:2022:621 (*Verstappen/Picnic*), r.o. 3.3.

²⁷⁶ ‘Betekenis “stem”’, *vandale.nl*.

²⁷⁷ Schutte & Goorhuis-Brouwer 1992, p. 16.

²⁷⁸ Schutte & Goorhuis-Brouwer 1992, p. 36.

²⁷⁹ Schutte & Goorhuis-Brouwer 1992, p. 16. *Ik ben me ervan bewust dat deze uitgave een verouderde druk is. Jammer genoeg hebben mijn inspanningen tot het verkrijgen van een nieuwere druk niet geleid tot een bevredigend resultaat.*

²⁸⁰ Schutte & Goorhuis-Brouwer 1992, p. 16.

²⁸¹ Schutte & Goorhuis-Brouwer 1992, p. 16 & 38.

²⁸² Schutte & Goorhuis-Brouwer 1992, p. 16.

²⁸³ Schutte & Goorhuis-Brouwer 1992, p. 19-20.

²⁸⁴ Schutte & Goorhuis-Brouwer 1992, p. 21.

²⁸⁵ *Ibid.*

²⁸⁶ *Ibid.*

3.3.2 Definitie van spraak

Naast stem is spraak van belang. Spraak is de manier waarop klanken gemaakt worden.²⁸⁷ Het basis *larynx*geluid wordt gemodificeerd in de mond-, neus-, en keelholte.²⁸⁸ Deze holte – ook wel aanzetstuk genoemd – is een instelbare resonator die het mogelijk maakt dat klanken op verschillende wijze gevormd worden.²⁸⁹ Iedere spraakklank vergt namelijk een andere instelling van de tong, lippen en het gehemelte.²⁹⁰ De manier waarop dit aanzetstuk wordt ‘ingesteld’ bepaalt welke spraakklank wordt “geproduceerd”: de /aa/ vergt een andere instelling dan de /oe/ of de /ie/.²⁹¹ Dit staat beter bekend als articulatie. Voor deze articulatie zijn zes spiergroepen van belang, waarvan de bekendste de lipspieren zijn. De lipspieren maken het mogelijk dat de mond kan worden verwijd, vernauwd en gesloten.²⁹² Men verwijdt de mond bij de /aa/ veel meer dan bij bijvoorbeeld de /oe/.

3.3.3 Samenhang stem en spraak

De samenhang tussen stem en spraak zal aan de hand van fonetiek worden uitgelegd, waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen akoestiek en articulatie.²⁹³ Akoestisch gezien spelen de volgende drie facetten een belangrijke rol: de geluidsbron door de invloed van de lucht op de stemplooiën, de bewerking van het basisgeluid in het aanzetstuk en de geluidswaarneming.²⁹⁴ Articulatoirisch gezien is dat voornamelijk de instelling van het strottenhoofd, de tong, de lippen en het gehemelte.

Akoestiek ziet op de leer van het geluid.²⁹⁵ Dit houdt in dat spraakgeluid is opgebouwd uit enkelvoudige en samengestelde periodieke veranderingen van de geluidsdruk die trillingen worden genoemd.²⁹⁶ Enkelvoudige trillingen zijn het verschil tussen de hoogste en laagste luchtdruk in de tijd waarin het signaal zich herhaalt: de frequentie van de trilling.²⁹⁷ Een samengestelde trilling is een “optelling” van oneindig enkelvoudige trillingen waardoor verschillende golfpatronen kunnen ontstaan, wat kan leiden tot verschillende frequenties in een.²⁹⁸

Bij het waarnemen van geluid zijn luidheid, toonhoogte en klank van belang.²⁹⁹ Luidheid relateert aan de amplitude van de trilling, de toonhoogte aan frequentie en de klank aan de verschillende frequenties bij elkaar.³⁰⁰

Kortom, een stem zijn geluidstrillingen die door de stemgever worden gevormd met behulp van fonetiek, articulatie en akoestiek en die op een bepaalde toonhoogte met een bepaalde luidheid door de ontvanger wordt waargenomen. Maar wat maakt een stem nu karakteristiek?

3.4 Karakteristieken van het stemgeluid

Om te kunnen beoordelen of een stem onder het portretrecht kan worden beschermd is het van belang om vast te stellen wat het onderwerp van bescherming is. Auteursrechtelijke werken krijgen bescherming omdat zij een uiting van de creatieve geest van de maker zijn³⁰¹ en

²⁸⁷ Schutte & Goorhuis-Brouwer 1992, p. 31.

²⁸⁸ Schutte & Goorhuis-Brouwer 1992, p. 31 & 38.

²⁸⁹ Schutte & Goorhuis-Brouwer 1992, p. 31.

²⁹⁰ *Ibid.*

²⁹¹ *Ibid.*

²⁹² *Ibid.*

²⁹³ Schutte & Goorhuis-Brouwer 1992, p. 36.

²⁹⁴ *Ibid.*

²⁹⁵ ‘Betekenis “akoestiek”’, vandale.nl.

²⁹⁶ Schutte & Goorhuis-Brouwer 1992, p. 36.

²⁹⁷ *Ibid.*

²⁹⁸ Schutte & Goorhuis-Brouwer 1992, p. 36-37.

²⁹⁹ Schutte & Goorhuis-Brouwer 1992, p. 36.

³⁰⁰ *Ibid.*

³⁰¹ Zie paragraaf 2.2.3.

portretten worden beschermd omdat zij een afbeelding van het gelaat zijn.³⁰²

Maar wat is de “EOK&PS” van de stem? Dit wordt op twee manieren toegelicht. Ten eerste vanuit de spraak-taaltheorie (3.4.1) en ten tweede juridisch (3.4.2). Tot slot wordt een kort overzicht gegeven van de belangrijkste karakteristieken van een stem (3.4.3).

3.4.1 Spraak-taaltheorie

Naast het besprokene in paragraaf 3.3 is voor een karakteristiek stemgeluid toonhoogte van een lettergreep van belang. Een lettergreep uit zich vaak door een accent, dat wil zeggen door de nadruk of klemtoon die erop ligt.³⁰³ Accenten verschillen per geografische ligging. Een accent uit zich op drie manieren: verandering in de toonhoogte, vergroting intensiteit (luidheid) en verlenging.³⁰⁴

Toonhoogte ontstaat doordat het oor herhalende en identieke trillingen opvangt die in het zenuwstelsel worden omgezet naar een voor de mens “begrijpbare” toonhoogte.³⁰⁵

Voor de toonhoogte geldt dat, in Nederland, bij de zinnen van de gemiddelde spreker een steeds lager wordende toonhoogte (declinatie) kan worden gezien.³⁰⁶ Om een accent toe te voegen aan zijn verhaal gaat de toonhoogte tijdelijk omhoog.³⁰⁷ Juist deze (benadering van) patronen die een zinsmelodie vormen, blijken van belang bij het synthetiseren van spraak³⁰⁸ en kunnen dus door AI-systemen geanalyseerd worden.

Aan de andere kant heb je ook accenten die een herkomst aanduiden. Als ik “*vooral zo doorgaan*” zeg denk je wellicht meteen aan de bekende Brits-Nederlandse uitspraak van Barry Stevens in een populair tv-programma. Een ander voorbeeld is het bekende nummer ‘Wasmasjien’ van Trafassi:^{*} hierin hoor je de Surinaamse afkomst van de band. Een ander voorbeeld is het bekende verschil in uitspraak van bijvoorbeeld ‘*water*’ en ‘*bottle*’ in het Amerikaans en in het Brits.

Ook kan een stem anders klinken als men harder praat. Iemand die boos is zal veelal harder en wellicht veel sneller spreken dan iemand die vriendelijk met zijn wederpartij converseert.

Tot slot kan de manier waarop woorden worden uitgesproken bijdragen aan de kenmerkendheid. Zo spreekt (inmiddels demissionair) minister president Dick Schoof zeven uit als “zeuven”. Ook een stem die veel nasaler klinkt – door het gehemelte meer dan gewoonlijk omlaag te drukken – kan kenmerkend zijn, toch *Mr Sheffield?*^{**}

Zoals we hebben gezien wordt een stem gecreëerd aan de hand van geluidsgolven.³⁰⁹ De “afstand” die een golf moet afleggen tussen twee uiteinden is afhankelijk van de lengte van het aanzetstuk.³¹⁰ De frequentie die hierbij ontstaat noemt men de resonantiefrequentie.³¹¹ Juist deze resonantfrequenties zijn van belang voor het aanmerken van een stem als karakteristiek, omdat de lengte van het aanzetstuk per persoon verschilt.³¹² Een korter aanzetstuk zorgt voor

³⁰² Zie paragraaf 3.2.

³⁰³ Schutte & Goorhuis-Brouwer 1992, p. 44.

³⁰⁴ *Ibid.*

³⁰⁵ Schutte & Goorhuis-Brouwer 1992, p. 16 & 44.

³⁰⁶ *Ibid.*

³⁰⁷ *Ibid.*

³⁰⁸ Schutte & Goorhuis-Brouwer 1992, p. 16 & 44. Zie ook: Rb. Amsterdam 7 juli 2000, ECLI:NL:RBAMS:2000:AA6482 (*Stemrecht Koningin*), r.o. 6.

^{*} Wellicht dat de tekst van het nummer een belletje laat rinkelen: “kleine wasjes, grote wasjes. Doe ze in je wasmasjien”.

^{**} De verwijzing naar Mr. Sheffield ziet op de Amerikaanse comedyserie ‘*The Nanny*’, uit de jaren ‘90, waarin The Nanny (Fran Dreschner) een kenmerkende nasale stem heeft waar iedereen haar aan herkent.

³⁰⁹ Zie paragraaf 3.3.

³¹⁰ Schutte & Goorhuis-Brouwer 1992, p. 39.

³¹¹ *Ibid.*

³¹² *Ibid.*

een hogere frequentie en daarmee een hoger stemgeluid.³¹³ Deze resonantiefrequenties kunnen worden berekend en kunnen voor klinkers in een zogenaamde klinkerdriehoek worden opgenomen.³¹⁴ Ook aan de articulatorische kant kan men een (articulatie-)klinkerdriehoek maken.³¹⁵ Deze bevat informatie over de manier waarop je tong gewelfd is, waar je tong zich bevindt en in welke instelling de lippen en de kaak staan.³¹⁶ Aangezien zowel de lengte van het aanzetstuk als de articulatie per mens verschilt, kan een klinkerdriehoek een goed begin zijn om de stem van een persoon schematisch weer te geven. Het is waarschijnlijk dat nieuwe technologieën een objectievere weergave kunnen geven van een stemgeluid. Hiertoe nodig ik een student met meer specifieke kennis uit om dit te onderzoeken. Maar kun je stemmen juridisch kenmerken? Wat is de EOK&PS van een stem?

3.4.2 Juridisch

Amerika beschermt al langere tijd het stemgeluid. Dat is ook niet zo verrassend nu het centrum van de filmindustrie zich daar bevindt: Hollywood. Amerikaanse jurisprudentie spreekt van een “*widely known and distinctive*” stem.^{317*} In 1962 voerde eiser een nogal theoretisch argument aan omtrent de stijl van de beroemde komiek Bert Lahr (de leeuw in de Wizard of Oz).³¹⁸ Eiser stelde dat zijn

“style of vocal comic delivery which, by reason of its distinctive and original combination of pitch, inflection, accent and comic sounds,” has caused him to become “widely known and readily recognized [...]”.³¹⁹

Een aantal jaar later, in de Doritos-zaak³²⁰ werd de zanger Tom Waits geïmiteerd in een commercial en werd Waits hierin onterecht herkend.³²¹ De stem van Waits werd gekarakteriseerd als een “*raspy, gravelly singing voice*”³²² die door een fan werd beschreven als

“like how you'd sound if you drank a quart of bourbon, smoked a pack of cigarettes and swallowed a pack of razor blades.... Late at night. After not sleeping for three days”.³²³

In de Doritos-zaak wordt ook in gegaan op de definitie van kenmerkend. De rechtbank stelde dat

*“A voice is distinctive if it is distinguishable from the voices of other singers.... if it has particular qualities or characteristics that identify it with a particular singer.”*³²⁴

De gedaagde was het hier niet mee eens en vond dat identificeerbaarheid van een artiest niet afhankelijk was van kenmerkendheid maar van de verwachtingen van de ontvanger, de gedaagde vond dat kenmerkendheid en herkenbaarheid niet hetzelfde zijn en dat herkenbaarheid afhankelijk is van de imitatie van de stijl van de artiest.³²⁵ Het hof was het er niet mee eens en

³¹³ *Ibid.*

³¹⁴ Schutte & Goorhuis-Brouwer 1992, p. 41.

³¹⁵ Schutte & Goorhuis-Brouwer 1992, p. 41.

³¹⁶ *Ibid.*

³¹⁷ US Court of Appeals for the Ninth Circuit 22 juni 1988, 849 F.2d 460 (9th Cir. 1988) (*Midler/Ford Motor Co.*); US Court of Appeals for the Ninth Circuit 22 oktober 1992, 978 F.2d 1093 (9th Cir. 1992) (*Tom Waits/Frito-Lay Inc.*).

* Als vertaling van ‘*distinctive*’ wordt hier ‘kenmerkend’ gebruikt en niet ‘onderscheidend’ om verwarring met het onderscheidende vermogen in het merkenrecht te voorkomen. Voor ‘*widely known*’ wordt de vertaling (algemeen) bekend gehanteerd. *Vertaling gemaakt door auteur.*

³¹⁸ US Court of Appeals for the First Circuit 12 maart 1962, 300 F.2d 256 (1st Cir. 1962) (*Lahr/Adell Chemical Co.*).

³¹⁹ *Ibid.*

³²⁰ US Court of Appeals for the Ninth Circuit 22 oktober 1992, 978 F.2d 1093 (9th Cir. 1992) (*Tom Waits/Frito-Lay Inc.*).

³²¹ *Ibid.*

³²² *Ibid.*

³²³ *Ibid.*

³²⁴ US Court of Appeals for the Ninth Circuit 22 oktober 1992, 978 F.2d 1093 (9th Cir. 1992) (*Tom Waits/Frito-Lay Inc.*), r.o. (2).

³²⁵ *Ibid.*

vond dat identificeerbaarheid afhankelijk is van de kenmerkendheid,³²⁶ zoals in 1988 in de Midler-zaak werd vastgesteld:

*“A voice is as distinctive and personal as a face. The human voice is one of the most palpable ways identity is manifested. We are all aware that a friend is at once known by a few words on the phone. [...] A fortiori, these observations hold true of singing, especially singing by a singer of renown”.*³²⁷

Daarna was het aan de jury om op basis van gezond verstand in combinatie met het bewijs te beoordelen wat de minimum drempel voor identificeerbaarheid is en of de stem van Waits aan de drempel voldoet.³²⁸ Ook wordt ingegaan op de definitie van algemene bekendheid. De rechtbank stelde dat een stem algemeen bekend is als deze “[...] known to a large number of people throughout a relatively large geographic area”.³²⁹ De gedaagde vond dat deze definitie niet van toepassing was omdat Waits alleen bekend was bij zijn eigen *fanbase* oftewel bij een klein deel van de bevolking.³³⁰ Het hof wijst erop dat bekendheid een relatieve term is en dat de benadering van de gedaagde elke artiest die geen superster is van rechtsbescherming zou uitsluiten.³³¹ Het hof is van mening dat het verschil in mate van bekendheid wordt gecompenseerd in de hoogte van de schadevergoeding.³³²

In zowel Doritos als Lahr (en Midler) werd een stem geïmiteerd en commercieel gebruikt zonder toestemming van de beoogde artiest.³³³ Hierdoor werd de artiest onterecht in de stem herkend en leed deze artiest mogelijk schade.³³⁴ Wat karakteristieken betreft wordt in beide gevallen, al dan niet spraak-taaltheoretisch, de stem levendig omschreven om aan te tonen wat die stem karakteristiek maakt. Daarnaast wordt bekeken of de stem binnen een relevante geografische groep wordt herkend.

3.4.3 Tussenconclusie

Kortom, voor stemmen kan het volgende acroniem gehanteerd worden: BKS (Bekende Karakteristieke Stem). Om het stemgeluid als BKS te kunnen karakteriseren moet binnen de relevante geografische groep de originele combinatie van toonhoogte, intonatie en accent een “herinnering” oproepen aan de stemgever bij de ontvanger van de stem. Dit kan worden vergeleken met de ‘herkenning van de geportretteerde’ bij het portret.³³⁵ Meer objectief zou men een digitale analyse kunnen uitvoeren, maar dit is niet het onderwerp van dit onderzoek en laat ik aan iemand anders over.

³²⁶ *Ibid.*

³²⁷ US Court of Appeals for the Ninth Circuit 22 juni 1988, 849 F.2d 460 (9th Cir. 1988) (*Midler/Ford Motor Co.*).

³²⁸ US Court of Appeals for the Ninth Circuit 22 oktober 1992, 978 F.2d 1093 (9th Cir. 1992) (*Tom Waits/Frito-Lay Inc.*), r.o. (2).

³²⁹ US Court of Appeals for the Ninth Circuit 22 oktober 1992, 978 F.2d 1093 (9th Cir. 1992) (*Tom Waits/Frito-Lay Inc.*), r.o. (3).

³³⁰ *Ibid.*

³³¹ *Ibid.*

³³² *Ibid.*

³³³ US Court of Appeals for the First Circuit 12 maart 1962, 300 F.2d 256 (1st Cir. 1962) (*Lahr/Adell Chemical Co.*).

³³⁴ *Ibid.*

³³⁵ Zie paragraaf 3.2.

3.5 Bescherming onder het portretrecht

Er zijn twee soorten portretten die onder het portretrecht worden beschermd. Portretten in opdracht (19 en 20 Aw) en portretten niet in opdracht (21 Aw). In deze paragraaf wordt onderzocht wat de wettelijke regeling bepaalt omtrent deze twee vormen (3.5.1 en 3.5.2).

3.5.1 Portretten in opdracht (artt. 19 & 20 Aw)

Portretten in opdracht zijn:

“Portretten, welke vervaardigd zijn ingevolge eene opdracht, door of vanwege de geportretteerde personen, of te hunnen behoeve aan den maker gegeven”.³³⁶

Dit begrip valt alleen tautologisch uit te leggen: het portret moet namens iemand zijn gemaakt en het portret zou niet bestaan als er geen opdracht was gegeven.³³⁷ Een voorbeeld kan zijn dat ouders een portret laten maken van hun baby: als deze opdracht niet was gegeven wat het portret van de baby er niet geweest.³³⁸ Vergelijk dit met het promptgeven in AI. Mijns inziens komt een werk gegenereerd met AI alleen tot stand als de mens een prompt geeft aan AI.³³⁹ Zonder deze prompt creëert GenAI geen creatie uit zichzelf en ontstaat er geen *output*.³⁴⁰

De artikelen omtrent in opdracht gemaakte portretten regelen de bevoegdheden van zowel de portretmaker als de geportretteerde.³⁴¹ Aan de ene kant bestaan deze bepalingen eruit om de geportretteerde en/of de nabestaanden³⁴² een zekere vrijheid te geven in het verveelvoudigen van het portret, zonder hinder te ondervinden van het auteursrecht van de portretmaker.³⁴³ Het recht van de geportretteerde onder artikel 19 ziet slechts op de verveelvoudiging en niet op openbaarmaking.³⁴⁴ Voor openbaarmaking buiten besloten kring en buiten publicatie in een nieuwsblad of tijdschrift met naamsvermelding van de maker,³⁴⁵ is te allen tijde toestemming van de maker vereist.³⁴⁶ Aan de andere kant wordt het recht van de portretmaker beperkt in zijn vrije uitoefening van zijn openbaarmakingsrecht ex art. 20 Aw.³⁴⁷ Het is de portretmaker niet toegestaan het portret openbaar te maken zonder toestemming van de geportretteerde of van de nabestaanden tot 10 jaar *post mortem*.³⁴⁸

Tot slot verdient opmerking dat lid 2 van beide artikelen ziet op portretten die van twee of meer personen zijn gemaakt, waarbij wordt bepaald dat van alle geportretteerden afzonderlijke toestemming is vereist.³⁴⁹ Dit recht prevaleert boven het verveelvoudigingsrecht van de geportretteerde ex 19 lid 1 Aw.³⁵⁰

3.5.2 Portretten niet in opdracht (art. 21 Aw)

Portretten niet in opdracht zijn veelal publicaties van een foto waarop iemand “per ongeluk” is afgebeeld.³⁵¹ Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn als iemand in een tv-programma in beeld langsluipet.³⁵² Zoals in paragraaf 3.1 uiteen is gezet steunt deze bepaling vooral op het

³³⁶ Artt. 19 lid 4 jo. 20 lid 3 Aw. Zie ook: De Beaufort 1932, p. 161.

³³⁷ Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.5.

³³⁸ Voorbeeld losjes ontleend aan Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.5.

³³⁹ Haagmans 2024, p. 20.

³⁴⁰ *Ibid.*

³⁴¹ Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.5; Geerts & Verschuur 2024, p. 609.

³⁴² Rechten van nabestaanden zoals bedoeld in art. 25a Aw.

³⁴³ De Beaufort 1932, p. 161; Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.5.

³⁴⁴ De Beaufort 1932, p. 161; Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.5.

³⁴⁵ Zoals is bedoeld in art. 19 lid 3 Aw.

³⁴⁶ De Beaufort 1932, p.161-162; Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.5.

³⁴⁷ De Beaufort 1932, p. 160 & 162; Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.5.

³⁴⁸ Artt. 19 lid 1 jo. 20 lid 1 Aw; ; De Beaufort 1932, p. 160 & 162; Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.5.

³⁴⁹ Artt. 19 lid 2 jo. 20 lid 2 Aw; De Beaufort 1932, p.161; Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.5.

³⁵⁰ Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.5.

³⁵¹ Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.6.

³⁵² *Ibid.*

privacybelang en de prestatiebescherming, die door de jaren heen in de jurisprudentie is ontwikkeld.³⁵³ Hieraan toevoegend kan het privacybelang worden gezien als de regeling van het briefgeheim³⁵⁴ van het Intellectueel Eigendomsrecht.³⁵⁵ In 1987 werd voor het eerst het recht op persoonlijke levenssfeer genoemd in relatie met het portretrecht.³⁵⁶ De prestatiebescherming ziet op de bescherming van populariteit van bekende artiesten.³⁵⁷ Populaire artiesten kunnen bedrijven aansprakelijk stellen voor commercieel gebruik van hun portret,³⁵⁸ indien dit hun reputatie schaadt. Het commerciële gebruik van een portret van eenieder zonder daartoe toestemming te hebben gegeven is volgens de HR een redelijk belang om zich tegen de openbaarmaking te verzetten.³⁵⁹ De geportretteerde heeft immers het recht om mee te delen in het voordeel van deze exploitatie.³⁶⁰ Dit belang vindt zijn grondslag in het recht op privacy ex art. 8 EVRM (10-11 Gw), waardoor deze bescherming onder artikel 21 Aw en niet onder de artikelen 19-20 Aw valt.³⁶¹

Het portretrecht verbindt andere rechtsgevolgen aan de in opdracht gemaakte portretten dan aan de niet in opdracht gemaakte portretten.³⁶² Zoals we hebben gezien ziet de bescherming bij in opdracht gemaakte portretten vooral op verveelvoudiging.³⁶³ Een niet in opdracht gemaakt portret mag in principe gewoon openbaar gemaakt worden, tenzij een *redelijk belang* van de (nabestaanden van de) geportretteerde zich hiertegen verzet.³⁶⁴

De crux zit hem in de uitleg van het redelijk belang. Grammaticaal gezien kan het redelijk belang op twee manieren worden uitgelegd: ten eerste het redelijke belang aan de zijde van de geportretteerde dat ervoor zorgt dat de publicatie ongeoorloofd is.³⁶⁵ De tweede lezing is dat de redelijkheid van het belang waarop in het bepaalde geval een beroep wordt gedaan moet worden afgewogen tegen de andere belangen.³⁶⁶ Veelal neemt de rechtspraak spoedig een redelijk belang aan als de grenzen van het behoorlijke worden overschreden (zedelijk privacybelang)³⁶⁷ of als er sprake is van een louter financieel belang (prestatiebescherming).³⁶⁸ Een karikatuur die schade toebrengt aan een publiek figuur levert vaak geen grond op voor een redelijk belang, nu een dosis satire ten koste van een publiek figuur risico van het vak is.³⁶⁹ Echter een perspublicatie van werkwilligen tijdens een staking waarin de werkwilligen zouden kunnen worden herkend kan wel grond opleveren voor een redelijk belang.³⁷⁰ Een louter financieel belang – ook wel het commerciële belang genoemd – geldt voor eenieder wiens portret commercieel wordt gebruikt.³⁷¹ Hierbij hoeft de geportretteerde niet alleen principiële of morele bezwaren te hebben tegen het gebruik maar is ook het feit dat commercieel

³⁵³ Paragraaf 3.1. Zie ook: Geerts & Verschuur 2024, p. 609-610.

³⁵⁴ Art. 13 Gw.

³⁵⁵ Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.7 (1).

³⁵⁶ HR 30 oktober 1987, ECLI:NL:PHR:1987:AD0034, NJ 1988/277, m.nt L. Wichers Hoeth (*Naturistengids*), r.o. 3.2 & 3.5. Zie ook: Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.7 (1).

³⁵⁷ Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.7 (1).

³⁵⁸ *Ibid.*

³⁵⁹ Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.7 (2) & 6.12; HR 19 januari 1979, ECLI:NL:PHR:1979:AC6461, NJ 1979/383, m.nt. L. Wichers Hoeth (*'t Schaep met de Vijf Pooten*), onder wat betreft onderdeel 3; HR 14 juni 2013, ECLI:NL:HR:2013:CA2788 (*Cruiff/Tirion*), r.o. 3.4 onder f.

³⁶⁰ *Ibid.*

³⁶¹ Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.12.

³⁶² Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.5.

³⁶³ Zie paragraaf 3.5.1.

³⁶⁴ Art. 21 Aw; De Beaufort 1932, p. 162-163; Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.6; Geerts & Verschuur 2024, p. 609.

³⁶⁵ Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.8.0.

³⁶⁶ *Ibid.*

³⁶⁷ De Beaufort 1932, p. 163; Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.7 (1).

³⁶⁸ Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.7 (1); Trouborst, Vrendenburg & Visser 2022, p. 105.

³⁶⁹ De Beaufort 1932, p. 163.

³⁷⁰ *Ibid.*

³⁷¹ Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.12.

gebruik de geportretteerde financieel beter kan maken een geldig belang.³⁷² Hierbij speelde lange tijd het vereiste van verzilverbare populariteit een rol.³⁷³ Dit houdt in dat de *goodwill* die een bekend persoon heeft verworven in de uitoefening van zijn taken positief gewaardeerd en erkent wordt.³⁷⁴ In 1997 werd aangenomen dat commerciële belangen ook door niet bekende personen konden worden aangewend.³⁷⁵ Tot slot werd met betrekking tot commerciële belangen opgemerkt dat ondanks de verzilverbare populariteit een belangenafweging op zijn plek is.³⁷⁶ Deze belangenafweging werd aangenomen in het *Ferdi E.*-arrest, waarin wordt gesteld dat ongeacht het redelijke belang van de geportretteerde altijd een verdere belangenafweging gemaakt moet worden.³⁷⁷ Een redelijk belang sluit een belangenafweging immers niet uit.³⁷⁸ Deze belangenafweging is sinds het *Caroline von Hannover/Duitsland I*-arrest vaste rechtspraak bij het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM).³⁷⁹ In een aantal uitspraken wordt zowel door het EHRM als de HR benadrukt dat het privacybelang niet mag worden verzwakt door de informatievrijheid. De HR vindt dat de vraag of er een redelijk belang is, afhankelijk is van de feitelijke omstandigheden van het portret, die met name zien op de aard en mate van intimiteit waarop de geportretteerde is afgebeeld.³⁸⁰ Ook het karakter van de foto en de context van publicatie kunnen van belang zijn.³⁸¹ Afhankelijk van de omstandigheden van het geval, kan de privacybescherming van een publiek figuur die zijn publieke taak niet uitoefent zwaarder wegen dan de informatievrijheid.³⁸² Het kan natuurlijk zijn dat bij een belangenafweging tussen de persoonlijke levenssfeer van een populaire artiest en de informatievrijheid dat laatste voorgaat, omdat populariteit en bekendheid eenmaal risico van het vak is.³⁸³

Goed voor ogen dient te worden gehouden dat de zinssnede “tenzij een redelijk belang zich hiertegen verzet”,³⁸⁴ niet gelezen moet worden als ‘voor zover de geportretteerde geen toestemming heeft gegeven’.³⁸⁵ Indien de geportretteerde toestemming heeft gegeven kan deze zich niet meer verzetten tegen de openbaarmaking op grond van een redelijk belang.³⁸⁶ De geportretteerde kan nog steeds een redelijk belang hebben, maar door zijn toestemming is er een verbintenis in de zin van het Burgerlijk Wetboek (BW) ontstaan die door de regeling van artikel 21 Aw niet opzij kan worden gezet.³⁸⁷ Hierbij moet worden opgemerkt dat het toestemming geven voor het poseren op een foto ook weer een andere toestemming is dan de toestemming tot het openbaar maken van de foto.³⁸⁸ Maar hoe kunnen stemmen dan worden beschermd?

³⁷² *Ibid.*

³⁷³ Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.12-13.

³⁷⁴ HR 19 januari 1979, ECLI:NL:PHR:1979:AC6461, *NJ* 1979/383, m.nt. L. Wichers Hoeth (*‘t Schaep met de Vijf Pooten*), onder wat betreft onderdeel 3; Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.7(2) & 13.

³⁷⁵ HR 2 mei 1997, ECLI:NL:HR:1997:ZC2364 (*Discodanser*), r.o. 3.3; Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.13.

³⁷⁶ HR 14 juni 2013, ECLI:NL:HR:2013:CA2788 (*Cruiff/Tirion*), r.o. 3.4 onder d & f & 3.6.1-3.6.3; Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.13.

³⁷⁷ HR 21 januari 1994, ECLI:NL:HR:1994:ZC1240, *NJ* 1994/473, m. nt. D.W.F. Verkade (*Ferdi E.*), r.o. 4.4; Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.7.(1) & 6.8.0.

³⁷⁸ Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.8.0; Verkade 1994 onder 3.

³⁷⁹ EHRM 24 juni 2004, nr. 59320/00 (*Caroline von Hannover/Duitsland I*). Zie ook: Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.8.0.

³⁸⁰ HR 1 juli 1988, ECLI:NL:PHR:1988:AB7688, *NJ* 1988/1000, m.nt. L. Wichers Hoeth (*Vondelpark*), r.o. 3.3. Zie ook: Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.8.0.

³⁸¹ Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.8.0.

³⁸² EHRM 24 juni 2004, nr. 59320/00 (*Caroline von Hannover/Duitsland I*), r.o. 65. Zie ook: Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.8.0.

³⁸³ Zie ook: De Beaufort, p. 163; Geerts & Verschuur 2024, p. 611; Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.8.0.

³⁸⁴ Art. 21 Aw.

³⁸⁵ Spoor, Verkade & Visser 2019, §6.10.

³⁸⁶ *Ibid.*

³⁸⁷ *Ibid.*

³⁸⁸ *Ibid.*

3.6 Bescherming van stemmen

Zoals in 3.3 uiteengezet is, kan een stem worden gedefinieerd als geluidstrillingen die door de stemgever op zijn eigen karakteristieke manier worden gevormd en verspreid en in de hersenen van de ontvanger worden geïnterpreteerd. Nu Generatieve AI het mogelijk maakt om makkelijker en binnen enkele seconden synthetische stemmen te creëren³⁸⁹ is het nodig om te onderzoeken of en hoe menselijke stemmen bescherming kunnen worden geboden onder het portretrecht. Stemwerken kunnen natuurlijk in opdracht en niet in opdracht worden gemaakt. Voor dit onderzoek ga ik uit van het volgende onderscheid: stemwerken in opdracht zijn gemaakt met medeweten van de artiest. Stemwerken niet in opdracht zijn stemwerken gemaakt zonder medeweten van de artiest. Ik verduidelijk dit aan de hand van een voorbeeld. Een met medeweten gemaakt stemwerk is bijvoorbeeld een stemwerk gemaakt voor een audioboek. Een (stem)acteur spreekt het eerste deel van de Harry Potter series in en geeft de producent dan toestemming voor het gebruik van zijn stem voor het eerste deel van Harry Potter. Maakt de audioboekenproducent daarna gebruik van de stem om een AI-stem voor het tweede deel mee te genereren is een in opdracht gemaakt stemwerk misbruikt. Voor alle andere stemwerken zonder medeweten van de beoogd stemgever geldt de regeling van niet in opdracht gemaakte stemmen. Een voorbeeld is bijvoorbeeld de *Max Verstappen/Picnic*-zaak (alleen is het dan geen lookalike maar een *stemalike*). Deze paragraaf focust zich verder vooral op de argumentatie dat het portretrecht de juiste plek is voor bescherming.

3.6.1 Portretrecht of AVG?

Net als een portret is een stem een biometrisch persoonsgegeven dat kan worden gebruikt om iemand mee te identificeren.³⁹⁰ Omdat zowel een portret als een stem een kenmerkend gegeven is waaraan iemand kan worden herkend, zou mijns inziens een stem onder een ruime definitie van portret kunnen worden geschaard. Amerikaanse rechters oordeelden in 1988 al dat een stem zo onderscheidend en persoonlijk is als een gelaat.³⁹¹

De Nederlandse literatuur is hier echter over verdeeld. Trouborst, Vrendenbarg en Visser stellen in hun artikel voorop dat een ‘gedeepfake’ persoon* een zeer sterk recht zou moeten hebben dat slechts in bijzondere gevallen voor de informatievrijheid moet wijken.³⁹² Om recht te doen aan dat zwaarwegende belang willen ze geportretteerden & deepfakeportretten onder de Wet Naburige Rechten (WNR) scharen.³⁹³ Voor persoonskenmerken anders dan een portret, zoals een stem, stellen zij dat een beroep op de onrechtmatige daad (6:162 BW) of de AVG mogelijk is.³⁹⁴ Door de ruime definitie van verwerking in de AVG³⁹⁵ worden volgens Trouborst *et al.* zowel verwerking als “creatie” ervan beschermd.³⁹⁶ De AVG definieert verwerking als volgt:

“een bewerking of een geheel van bewerkingen met betrekking tot persoonsgegevens of een geheel van persoonsgegevens, al dan niet uitgevoerd via geautomatiseerde procedés, zoals het verzamelen, vastleggen, ordenen, structureren, opslaan, bijwerken of wijzigen, opvragen, raadplegen, gebruiken, verstrekken door middel van doorzending,

³⁸⁹ Trouborst, Vrendenbarg & Visser 2022, p. 107.

³⁹⁰ Rb. Amsterdam 7 juli 2000, ECLI:NL:RBAMS:2000:AA6482 (*Stemrecht Koningin*), r.o. 10; Rb. Midden-Nederland 9 januari 2020, ECLI:NL:RBMNE:2020:24 (*Stemfragment*), r.o. 4.2; Valk 2023, p. 633; Trouborst, Vrendenbarg & Visser 2022, p. 105-107 & 109. Zie ook: paragraaf 3.2.

* Trouborst, Vrendenbarg & Visser behandelen voornamelijk *deepfakes*. Ik pas dit naar analogie toe op synthetische stemmen.

³⁹¹ US Court of Appeals for the Ninth Circuit 22 juni 1988, 849 F.2d 460 (9th Cir. 1988) (*Midler/Ford Motor Co.*).

³⁹² Trouborst, Vrendenbarg & Visser 2022, p. 106.

³⁹³ Trouborst, Vrendenbarg & Visser 2022, p. 106 & 108-109.

³⁹⁴ Trouborst, Vrendenbarg & Visser 2022, p. 106.

³⁹⁵ Art. 4 lid 2 AVG.

³⁹⁶ Trouborst, Vrendenbarg & Visser 2022, p. 106.

verspreiden of op andere wijze ter beschikking stellen, aligneren of combineren, afschermen, wissen of vernietigen van gegevens”.³⁹⁷

Deze definitie van verwerking is inderdaad ruim en in het woord ‘bewerking’ of ‘wijziging’ zou zowaar ‘creatie’ gelezen kunnen worden. Zoals we in hoofdstuk 2 hebben gezien gebruikt een AI model een ‘reproductie’ van een biometrisch persoonsgegeven om analyses uit te voeren en patronen te kunnen ontdekken om iets ‘nieuws’ te kunnen creëren of ‘nieuwe kennis’ te vergaren. Dit zou inhouden dat bijvoorbeeld de stem moet worden afgespeeld om te kunnen worden geanalyseerd door een AI-systeem om iets synthetisch te kunnen maken. Men zou dit kunnen lezen in ‘gebruiken’ of ‘combineren’, maar bezien in het licht van de considerans van de AVG ziet gebruik meer op het doorgeven van persoonsgegevens aan derde landen of gebruik in de zin van datacollectie door grote techbedrijven.³⁹⁸ Mijns inziens ziet de definitie van verwerking in de AVG met name op het opslaan, opvragen, wijzigen of doorgeven van persoonsgegevens in hun algemeen en niet zo zeer op het generen van (nieuwe) synthetische stemmen aan de hand van de analyse.

Het tweede pijnlijke punt van bescherming onder de AVG is dat deze zich niet uitstrekt tot nabestaanden, waar het portretrecht dat wel doet.³⁹⁹ Het portretrecht voorziet dus in een ruimere bescherming. Ook na het overlijden, wanneer de GenAI-kapers op de kust zijn om zo goedkoop mogelijk gebruik te maken van iemands creatie en reputatie, dient de reputatie van de overledene beschermd te worden (prestatiebescherming). Wellicht dat overwogen kan worden om een tijdspanne toe te voegen aan de duur van de ‘nabestaandenbescherming’, maar die vraag laat ik graag aan een ander over.

Wat Trouborst *et al.* mitsgaders benoemen is dat voor het maken van een *stemlike* een opname van enkele seconden al genoeg is.⁴⁰⁰ Hierdoor kan iemand zijn stem licentiëren zonder verder enige inspanning te leveren voor het eindresultaat.⁴⁰¹ Dit brengt twee problemen met zich mee. Ten eerste de vraag of de *output* van die machinale bewerking van die enkele seconden kan worden aangemerkt als een auteursrechtelijk beschermd werk. Ik ben van mening dat dat niet zo is.* Ten tweede lijkt het licentiëren haaks te staan op het billijkheidsbeginsel van het Intellectueel Eigendomsrecht waarin de maker de mogelijkheid krijgt om zijn creatieve uiting terug te verdienen.⁴⁰² Ja, er wordt een licentie afgesloten waarmee de eerder geleverde inspanning “billijk” wordt vergoed. Praktisch gezien zou het licentiëren inhouden dat een stemacteur slechts eenmalig een inspanning levert, vervolgens zijn stem licentieert en dan leeft op deze licenties. Juist de creatieve inspanning en interpretatie van de stemacteur per project maakt een *vox humana* voor een film of een reclamespotje waardevol. Een robotstem mist toch nog een emotionele kant. Iets concreter voorbeeld: de stem in de film *Her* zou een artificiële stem moeten voorstellen maar is daadwerkelijk ingesproken door Scarlett Johansson. Juist door de nuances die Johansson aanbrengt in haar tekst is de film zo ontzettend realistisch. Wellicht dat een robotstem de film toch minder aantrekkelijk (en daarmee minder succesvol) had gemaakt.

Verder is het betoog van Trouborst *et al.* weerlegbaar omdat zowel bij het portretrecht als bij de AVG/WNR een extensieve uitleg van het bestaande recht nodig is om stemmen onder de bescherming te laten vallen.⁴⁰³ De auteurs spreken ook voor een (partiële) verabsolutering van

³⁹⁷ Art. 4 lid 2 AVG.

³⁹⁸ Overweging 6 considerans AVG.

³⁹⁹ In artt. 19-20 wordt telkens het woord ‘nabestaanden’ genoemd.

⁴⁰⁰ Trouborst, Vrendenbarg & Visser 2022, p. 107.

⁴⁰¹ *Ibid.*

* Ik verwijs hiervoor naar mijn bachelor scriptie (Haagmans 2024, p. 20). Ik ben me er van bewust dat deze ontwikkelingen snel gaan en dat de meningen (steeds) verschillen. Ik blijf immers bij mijn stelling dat zonder menselijke input er nog steeds geen AI output wordt geproduceerd.

⁴⁰² Zie paragraaf 1.4.

⁴⁰³ Valk 2023, p. 632-633; Trouborst, Vrendenbarg & Visser 2022, p. 108

het portretrecht in een verregaande bescherming van persoonskenmerken.⁴⁰⁴ Dit laatste is ook een optie die Valk in zijn artikel bespreekt.⁴⁰⁵ Ik sluit me aan bij een (partiële) verabsolutering van het portretrecht en ter ondersteuning van deze stelling wil ik de aandacht vestigen op enkele internationale regelingen die de stem reeds wettelijk beschermen.

3.6.2 Image Rights

Niet alleen door de opkomst van GenAI maar ook door de opkomst van sociale media is de drang naar het beschermen van het ‘imago’ van zowel bekende artiesten als de gewone burger toegenomen.⁴⁰⁶ Jammer genoeg zijn portretrechten niet Europees geharmoniseerd, waardoor de regelingen per land verschillen.⁴⁰⁷ Toch lijkt er overlap te kunnen worden gevonden in het doel van de bescherming in verschillende jurisdicties.⁴⁰⁸ Als overkoepelende term wordt dan ook ‘Image Rights’ gebruikt.⁴⁰⁹ ‘Image Rights’ beschermen de belangen van een natuurlijk persoon in het beheer van onder meer zijn imago, identiteit en reputatie, samen met de economische waarde die daaruit voortvloeit.⁴¹⁰ In de meeste gevallen bieden deze rechten individuen de mogelijkheid het ongeoorloofde (commerciële) gebruik van hun publiekelijk identificeerbare kenmerken, zoals hun naam, gelijkenis, stem of andere persoonlijke *indicia* (hierna: imago), te beschermen.⁴¹¹ Deze rechten vallen uiteen in verschillende categorieën: ‘recht op publiciteit’, ‘persoonlijkheidsrecht’ en andere bescherming.

3.6.2.1 Right of publicity (recht op publiciteit)

Publiciteitsrechten zijn

“rechten van een individu om de economische waarde en exploitatie van zijn persoonskenmerken te beheren en om te voorkomen dat anderen voor hun commerciële gewin zich deze economische waarde oneerlijk toe-eigenen”.⁴¹²

Kortom zien deze rechten op bescherming van economische en reputatiebelangen van het individu.⁴¹³ Een bekende jurisdictie die deze vorm van recht gebruikt zijn de Verenigde Staten (VS). In 1953 in de *Haelan*-zaak werd het recht op publiciteit erkend op grond van een op privacy gebaseerde rechtsgrond die het mogelijk maakte voor individuen om oneerlijk gebruik van hun imago te stoppen.⁴¹⁴ Het Amerikaanse hof vond dat aanvullend op het recht op privacy een geportretteerde het exclusieve recht heeft om een portret openbaar te maken.⁴¹⁵ Bijgevolg was dat de eiser in deze zaak zijn recht op publiciteit met behulp van een licentie kon afdwingen en zijn recht kon uitoefenen jegens derden.⁴¹⁶ Dit leidde tot een kwalificatie van het recht op publiciteit onder het IE-recht.⁴¹⁷ Zoals we hebben gezien is het Nederlandse portretrecht ook uit te oefenen jegens derden en daarmee is het portretrecht op zijn plaats binnen de auteurswet.⁴¹⁸

⁴⁰⁴ Trouborst, Vrendenburg & Visser 2022, p. 105, 107-110.

⁴⁰⁵ Valk 2023, p. 633. Zie ook onder het sterretje op pagina 8.

⁴⁰⁶ Mostert & Cruz 2023, p. 161.

⁴⁰⁷ Zie ook: Mostert & Cruz 2023, p. 162.

⁴⁰⁸ *Ibid.*

⁴⁰⁹ *Ibid.*

⁴¹⁰ Mostert & Cruz 2023, p. 162.

⁴¹¹ Mostert & Cruz 2023, p. 161.

⁴¹² US District Court for the District of New Jersey 16 april 1981 513 F. Supp. 1339 (D.N.J. 1981) 513 F. Supp. 1339 (D.N.J. 1981) (*Estate of Presley/Russen*), onder III.A.1; Mostert & Cruz 2023, p. 165.
Vertaling gemaakt door auteur, Google Translate & DeepL.

⁴¹³ Mostert & Cruz 2023, p. 165.

⁴¹⁴ Mostert & Cruz 2023, p. 165; US Court of Appeals for the Second Circuit 16 februari 1953, 02 F 2d 866 (2d Cir. 1953) (*Haelan Laboratories, Inc./Topps Chewing Gum, Inc.*), r.o. 2.

⁴¹⁵ US Court of Appeals for the Second Circuit 16 februari 1953, 02 F 2d 866 (2d Cir. 1953) (*Haelan Laboratories, Inc./Topps Chewing Gum, Inc.*), r.o. 2.; Mostert & Cruz 2023, p. 165.

⁴¹⁶ Mostert & Cruz 2023, p. 165. Zie ook: voetnoot 9 van Mostert & Cruz 2023, p. 165.

⁴¹⁷ *Ibid.*

⁴¹⁸ Zie paragraaf 3.1.

In 2020 heeft New York het recht op publiciteit verder uitgebreid naar 40 jaar *post mortem* én hebben ze als eerste een bepaling opgenomen die ziet op digitale replica's van de overledene.⁴¹⁹ Nog interessanter is de Californische wetgeving. Artikel 3344 van het BW van Californië verbiedt het commerciële gebruik van persoonskenmerken, *tenzij* toestemming is verleend.⁴²⁰

In het gewoonterecht hanteert Californië echter een 4-stappentoets die eruit bestaat dat het gebruik van het imago door de gedaagde (*stap 1*) bestemd moet zijn om bij te dragen aan het voordeel van gedaagde (*stap 2*) zonder dat eiser – vaak de artiest – daartoe toestemming heeft gegeven (*stap 3*) en hieruit schade ontstaat (*stap 4*).⁴²¹ Het maakt hierbij niet uit of er sprake is van een commercieel gebruik.⁴²² Wel dient erop gewezen te worden dat bij niet-commerciële doeleinden een belangenafweging gemaakt dient te worden op grond van de '*First Amendment*',* waarbij privacy wordt afgewogen tegen het vrij beschikbaar zijn van persoonskenmerken voor nieuwsitems of het creëren van nieuwe artistieke werken.⁴²³ Dit is een zelfde soort belangenafweging die de rechtelijke macht dient te maken bij niet in-opdracht gemaakte portretten.⁴²⁴

3.6.2.2 Personality Rights (persoonlijkheidsrechten)

Persoonlijkheidsrechten proberen de economische waarde te dekken die voortvloeit uit het gebruik van iemands imago.⁴²⁵ Voorheen waren deze rechten gebaseerd op het fundamenteel rechtelijke idee dat de menselijke autonomie en waardigheid bescherming verdienen.⁴²⁶ De gedachte hierachter was dat de wet de waardigheid en autonomie van de mens respecteert door een natuurlijk persoon de controle te geven over haar imago.⁴²⁷ Oftewel, iedereen heeft de vrijheid om te leven en controle uit te oefenen over ieders eigen imago zoals zij dat zelf wijs achten.⁴²⁸ Als je bovenstaande definitie vergelijkt met de persoonlijkheidsrechten van artikel 25 Aw, zul je zien dat in Nederland deze rechten zien op het behouden van een zekere zeggenschap van de maker over zijn creatieve schepping.⁴²⁹ Aan de hand van deze rechten kan de maker te allen tijde zijn reputatie beschermen,⁴³⁰ omdat hij bijvoorbeeld het recht heeft af te zien van zijn naamsvermelding.⁴³¹ Dit is vooral relevant bij de overdracht van rechten. Het gebeurt bij filmproducties wel eens dat de producent in de finale versie van een film besluit een zodanige andere draai te geven aan de productie dat bijvoorbeeld de scenarist of de regisseur zich niet meer herkent in de productie. Door het behoud van recht op naamsvermelding van artikel 25 sub a Aw, kan een scenarist of regisseur in zodanig geval besluiten zijn naam van de productie te laten verwijderen. In het portretrecht vallen deze persoonlijkheidsrechten voornamelijk onder het privacybelang.⁴³²

3.6.2.3 Alternatieve bescherming

Sommige jurisdicties kiezen ervoor om geen *sui generis* bescherming te geven aan het imago.⁴³³ In Engeland kiezen ze er bijvoorbeeld voor om bescherming te bieden via een potpourri van

⁴¹⁹ Sec. 50(f) New York Civil Rights Law. Zie ook: Mostert & Cruz 2023, p. 166.

⁴²⁰ Sec. 3344 California Civil Code. Zie ook: Mostert & Cruz 2023, p. 166.

⁴²¹ Mostert & Cruz 2023, p. 166.

⁴²² *Ibid.*

* Het '*First Amendment*' is het eerste *amendment* van de Amerikaanse Grondwet (Amendment I of the United States Constitution) en is qua inhoud te vergelijken met artikel 1 Gw.

⁴²³ Mostert & Cruz 2023, p. 166 & 173.

⁴²⁴ Zie paragraaf 3.5.2.

⁴²⁵ Mostert & Cruz 2023, p. 166.

⁴²⁶ Mostert & Cruz 2023, p. 162.

⁴²⁷ *Ibid.*

⁴²⁸ *Ibid.*

⁴²⁹ Geerts & Verschuur 2024, p. 578.

⁴³⁰ *Ibid.*

⁴³¹ Art. 25 lid sub a Aw; Geerts & Verschuur 2024, p. 577.

⁴³² Volgens Geerts & Verschuur 2024, p. 610-611.

⁴³³ Mostert & Cruz 2023, p. 171.

bestaande rechtsgebieden.⁴³⁴ Zo gebruiken ze bijvoorbeeld de onrechtmatige daad van ‘*passing off*’.⁴³⁵ Dit is de term die in het Verenigd Koninkrijk (VK) wordt gebruikt als de reputatie van een persoon is geschaad.⁴³⁶ Een andere manier waarop je een imago zou kunnen beschermen zou via het merkenrecht zijn,⁴³⁷ maar dan loop je de kans dat je portret “*a face in the crowd*”⁴³⁸ is en daarmee niet onderscheidend genoeg.⁴³⁹ Mijns inziens heb je bij het portretrecht een minder groot risico op afwijzing dan bij het onderscheidend vermogen in het merkenrecht, nu een portretrecht gaat om de herkenbaarheid van iemands persoonlijkheid in het persoonskenmerk en niet of het onderscheidend is.

3.7 Tussenconclusie

In dit hoofdstuk is onderzocht wat stemmen en portretten zijn. Een portret is een afbeelding van een persoon, waarin de persoon kan worden herkend. Bij lookalikes geldt hierbij de extra eis dat de omstandigheden de mogelijkheid tot herkenning moeten vergroten. Een stem is een combinatie van trillingen die door de stemgever worden gevormd aan de hand van fonetiek, articulatie en akoestiek en die op een bepaalde toonhoogte met een bepaalde luidheid door de ontvanger worden waargenomen. In navolging van Amerikaanse jurisprudentie is een stem karakteristiek als de originele combinatie van toonhoogte, intonatie en accent een “herinnering” oproepen aan de bezitter van de *vox humana* bij de ontvanger van de stem binnen een relevante geografische groep. Er is besproken dat portretten in opdracht en niet in opdracht kunnen worden gemaakt. Portretten in opdracht mogen worden verveelvoudigd maar voor het openbaar maken is toestemming nodig. Voor portretten niet in opdracht geldt dat deze openbaar gemaakt mogen worden maar dat deze openbaarmaking inbreukmakend kan zijn als een redelijk belang van de geportretteerde zich hiertegen verzet.

Tot slot is gekeken of de bescherming voor stemmen onder het portretrecht de beste oplossing is. Mijns inziens is het portretrecht de beste plek voor bescherming van een stem. Deze stelling is onderbouwd door het Nederlandse portretrecht te vergelijken met bescherming van het stemgeluid onder het Amerikaanse recht en door een afweging te maken met alternatieven, zoals de AVG.

⁴³⁴ Mostert & Cruz 2023, p. 171. Zie ook: ‘Capital Gains Manual CG68450’, gov.uk.nl, geraadpleegd op 27 mei 2025.

⁴³⁵ Mostert & Cruz 2023, p. 171.

⁴³⁶ ‘Capital Gains Manual CG68455’, gov.uk.nl, geraadpleegd op 27 mei 2025.

⁴³⁷ Mostert & Cruz 2023, p. 172.

⁴³⁸ Hoofd Jan Smit niet bijzonder genoeg om als merk te registreren, rtl.nl, 5 januari 2024.

⁴³⁹ EUIPO Second Board of Appeal 26 september 2024, R 50/2024-2 (*Jan Smit/EUIPO*).

HOOFDSTUK 4 *TETRIS*®

De biografische thriller *Tetris* uit 2023 is gebaseerd op de juridische aspecten rondom het licentiëren en patenteren van de gelijknamige videogame.⁴⁴⁰ De film behandelt de strijd die de Nederlands-Amerikaanse Henk Rogers moest voeren om *Tetris* te licentiëren zodat het spel wereldwijd gespeeld kon worden.⁴⁴¹ Alleen ging dat niet zonder slag of stoot. Het Sovjet staatsbedrijf Elektronorgtechnica (ELORG)⁴⁴² was de eigenaar en daarmee verantwoordelijk voor het licentiëren van *Tetris*.⁴⁴³ Op het moment dat Rogers in Moskou onderhandelt met de voorzitter van ELORG over een licentie komt Rogers erachter dat contractbepalingen zijn misbruikt om zo “illegale” sub licenties van het spel mogelijk te maken. Na een hoop diplomatieke spelletjes wordt *Tetris* een wereldwijd succes.⁴⁴⁴ Uiteindelijk richten Rogers en Pajitnov – de ontwerper van het spel – de *Tetris Company* op die zich inzet om op de juiste manier licenties te verlenen.⁴⁴⁵ Aan de hand van dit voorbeeld wordt duidelijk dat het licentiëren van intellectueel eigendomsvoortbrengselen afhankelijk is van toestemming. Daar gaat het ook bij inbreuk om: is er wel of geen toestemming gegeven tot gebruik van iemands stemwerk?⁴⁴⁶ Nu we weten wat portretten en stemmen zijn en dat de bescherming van stemmen onder het portretrecht de beste bescherming biedt, moeten we voor de beantwoording van de hoofdvraag onderzoeken wat inbreuk in het portretrecht inhoudt. Vooropgesteld zij dat in dit hoofdstuk het woord ‘werk’ wordt gebruikt als wordt gesproken over het object van bescherming. Ik ga er voor het leesgemak vanuit dat portretten en stemmen ook kunnen worden gezien als werken, mede door de plek van het portretrecht onder de auteurswet en het gebruik van het algemene auteursrechtelijke inbreukcriterium.

4.1 Algemeen

Een auteursrechthebbende heeft het exclusieve recht zijn eigen werk te exploiteren in de zin van openbaarmaking en verveelvoudiging (reproducen).⁴⁴⁷ Op het moment dat een ander dan de maker ongeautoriseerd het werk van de maker openbaar maakt of reproduceert is er sprake van inbreuk op het auteursrecht.⁴⁴⁸ In sommige gevallen maakt een reproductie geen inbreuk.⁴⁴⁹ Dit is het geval als er sprake is van een situatie die in de wet is uitgezonderd, zoals bijvoorbeeld het citaatrecht⁴⁵⁰ of de TDM-uitzonderingen.⁴⁵¹ Bij inbreuk is het altijd van belang dat de driestappentoets wordt meegenomen.^{452,453}

Het belang van de exclusieve rechten is dat de rechthebbende derden kan verbieden zijn werk openbaar te maken of te verveelvoudigen.⁴⁵⁴ Inbreuk in het portretrecht is een hersenkraker. Het portretrecht heeft deels zijn eigen regeling in artikelen 19-21 Aw, die specifiek toestemming van geportretteerden en nabestaanden regelen. Aan de andere kant is het portretrecht onder de beperkingen van het auteursrecht (§6 Aw) ingedeeld. Dit houdt in dat de portretrechtelijke regelingen uitzonderingen op het algemene inbreukcriterium zijn, zoals ook volgt uit de zinssnede “als inbreuk op het auteursrecht op een portret wordt niet beschouwd” ex art. 19 lid 1

⁴⁴⁰ ‘*Tetris* (film)’, en.wikipedia.org, geraadpleegd 20 mei 2025.

⁴⁴¹ *Ibid.*

⁴⁴² ‘*Elektronorgtechnica*’, en.wikipedia.org, geraadpleegd 20 juni 2025.

⁴⁴³ ‘*Tetris* (film)’, en.wikipedia.org, geraadpleegd 20 mei 2025.

⁴⁴⁴ *Ibid.*

⁴⁴⁵ ‘The Tetris Company’, en.wikipedia.org, geraadpleegd 20 mei 2025.

⁴⁴⁶ Geerts & Verschuur 2024, p. 549.

⁴⁴⁷ Art. 1 jo. 12 & 13 Aw.

⁴⁴⁸ Artt. 1, 12 & 13 Aw; Artt. 2 & 4 Infosoc-richtlijn. Zie ook: De Beaufort 1932, p. 116-118; Geerts & Verschuur 2024, p. 549-550.

⁴⁴⁹ Art. 5 lid 1 Infosoc-richtlijn & §6 Aw.

⁴⁵⁰ Art. 5 lid 3 sub d Infosoc-richtlijn & art. 15a Aw.

⁴⁵¹ Artt. 3 & 4 DSM-richtlijn jo. artt. 15n & 15o Aw.

⁴⁵² Zie onder punt 5 van de definitielijst en paragraaf 1.4.

⁴⁵³ Art. 9(2) Berner Conventie; art. 5 lid 5 Infosoc-richtlijn. Zie ook: Haagmans 2024, p. 5.

⁴⁵⁴ Geerts & Verschuur 2024, p. 550.

Aw. Het interessante hieraan is dat de exploitatiehandelingen en hun uitzonderingen wel geharmoniseerd zijn op Europees niveau,⁴⁵⁵ in tegenstelling tot het portretrecht *an sich*.⁴⁵⁶ Wat houden de exploitatierechten dan in? En hoe verhoudt zich dat tot AI?

4.2 Openbaarmaking

Openbaarmaking is de overkoepelende term voor het verspreiden en beschikbaar stellen van een werk (hierna ook: portret of stem) aan het publiek.⁴⁵⁷ Het gaat erom dat het werk op de een of andere manier beschikbaar wordt gesteld zodat het toegankelijk is voor publiek.⁴⁵⁸

Uit de zinsnede “wordt mede verstaan” van artikel 12 lid 1 Aw volgt dat de definitie van openbaarmaking enuntiatief en technologie-neutraal is.⁴⁵⁹ Bij openbaarmaking wordt een onderscheid gemaakt tussen materiële openbaarmaking⁴⁶⁰ en immateriële openbaarmaking.^{461,462}

4.2.1 Materiële openbaarmaking

Materiële openbaarmaking ziet met name op het in het verkeer brengen van een stoffelijk object zoals een boek of een foto.⁴⁶³ Deze regeling heeft met name relevantie voor de distributie⁴⁶⁴ en daarmee voor de uitputtingsregeling.⁴⁶⁵ Het uitputtingsbeginsel vloeit voort uit artikel 36 Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VWEU) en is een IE-specifieke uitzonderingsregel op het vrije verkeer van goederen binnen de EU van artikel 28 VWEU.⁴⁶⁶ Dit beginsel is vastgelegd in artikel 12b Aw jo. artikel 4 lid 2 Infosoc-richtlijn en houdt in dat verhandeling in een EU-lidstaat door de rechthebbende niet meer kan worden tegengehouden wanneer het werk met toestemming in de lidstaat in het verkeer is gebracht, huur en verlening uitgezonderd.⁴⁶⁷ Voorbeeld ter verduidelijking: de DVD van de film *Tetris** ligt met toestemming van de maker in de schappen bij een elektronicawinkel in bijvoorbeeld Duitsland en een *Tetris*-fan koopt deze DVD om hem na bekijken door te verkopen. Dan kan de maker zich niet tegen de doorverkoop verzetten. Zijn auteursrecht is uitgeput. Op het moment dat de DVD door een Duitse fan aan een Nederlandse fan wordt doorverkocht zonder toestemming van de maker kan deze zich wel tegen doorverkoop door de Duitse fan verzetten. De uitputtingsregel wordt verder buiten beschouwing gelaten.

4.2.2 Immateriële openbaarmaking

Interessanter is de immateriële openbaarmaking. Deze bestaat uit openbaarmaking op afstand en live-openbaarmakingen.⁴⁶⁸ Live-openbaarmakingen zijn niet geharmoniseerd⁴⁶⁹ en hebben geen relevantie voor deze scriptie. De definitie van openbaarmaking op afstand is wel relevant en is Europees geharmoniseerd. Een openbaarmaking op afstand omvat:

“iedere mededeling die aan niet op de plaats van oorsprong van de mededeling aanwezig publiek wordt gedaan”.⁴⁷⁰

⁴⁵⁵ Hoofdstuk II van de Infosoc-richtlijn; artt. 3-4 DSM-richtlijn.

⁴⁵⁶ Zie paragraaf 3.6.2.

⁴⁵⁷ De Beaufort 1932, p. 117; Geerts & Verschuur 2024, p. 560.

⁴⁵⁸ Geerts & Verschuur 2024, p. 560.

⁴⁵⁹ Zie ook: Geerts & Verschuur 2024, p. 561.

⁴⁶⁰ Art 12 Aw jo. art. 4(1) Infosoc-richtlijn.

⁴⁶¹ Art 12 Aw jo. art. 3(1) Infosoc-richtlijn.

⁴⁶² Geerts & Verschuur 2024, p. 560-561.

⁴⁶³ Geerts & Verschuur 2024, p. 560-561.

⁴⁶⁴ Art. 4(1) Infosoc-richtlijn.

⁴⁶⁵ Art. 12b Aw jo. 4(2) Infosoc-richtlijn. Zie ook: Geerts & Verschuur 2024, p. 561, voetnoot 270.

⁴⁶⁶ Geerts & Verschuur 2024, p. 628.

⁴⁶⁷ Overweging 28 considerans Infosoc-richtlijn; Art. 12b Aw; Geerts & Verschuur 2024, p. 628-629.

* *Tetris* is voor het voorbeeld even een EU-productie.

⁴⁶⁸ Geerts & Verschuur 2024, p. 561.

⁴⁶⁹ Geerts & Verschuur 2024, p. 561.

⁴⁷⁰ Considerans 23 Infosoc-richtlijn.

Verder strekt dit recht zich uit tot “elke dergelijke (weder)doorgifte van een werk aan het publiek, per draad of draadloos”.⁴⁷¹ Het gaat er dus om dat de bron van de mededeling (bijvoorbeeld de uitzendstudio van de nieuwsomroep) gescheiden is van de plaats van het ontvangende publiek (bijvoorbeeld het tv-scherm in de woonkamer).⁴⁷² Het is toegestaan om af te wijken van de geharmoniseerde regels, maar voor rechtseenheid zullen de meeste lidstaten hun regels invullen aan de hand van de Europese regels.⁴⁷³ Maar wat is een mededeling aan het publiek en wanneer is er inbreuk?

Het begrip mededeling aan het publiek is door de jaren heen flink behandeld door het HvJ.⁴⁷⁴ Mededeling aan het publiek valt uiteen in twee cumulatieve vereisten: mededeling (1) en publiek (2).⁴⁷⁵ Hierbij zijn niet-autonome en onderling afhankelijke aanvullende criteria van belang waarvan de weging per criteria en hun onderlinge verband afhankelijk is van de omstandigheden van het geval.⁴⁷⁶

4.2.2.1 Mededeling aan het publiek

Aan het begrip mededeling wordt een ruime definitie toegekend.⁴⁷⁷ Veelal gaat het om het beantwoorden van de vraag of de handeling bestaat uit een mededeling.⁴⁷⁸ Een handeling kan ten eerste worden aangemerkt als een mededelingshandeling als het werk op zodanige wijze beschikbaar wordt gesteld dat het voor leden van het publiek toegankelijk wordt⁴⁷⁹ op een door het publiek individueel gekozen plaats en tijd.⁴⁸⁰ Ten tweede is de rol en intentie van de exploitant bij het beschikbaar stellen aan het publiek van belang om te kunnen bepalen of een mededeling als zodanig kan worden gekwalificeerd.⁴⁸¹ Heeft de exploitant het werk bewust online geplaatst en was hij zich bewust van de gevolgen die zijn handelen kon hebben? De exploitant verricht een mededelingshandeling als deze als intermediair zijn klanten toegang verleent tot een beschermd werk die zij anders niet hadden gehad en volledige kennis had van de gevolgen van zijn handelen.⁴⁸² Het gaat om de mogelijkheid hebben tot kennisneming van het werk, of het publiek dit ook daadwerkelijk doet is irrelevant.⁴⁸³ Als mededeling aan het publiek wordt niet aangemerkt het louter ter beschikking stellen van de fysieke faciliteiten die de mogelijkheid bieden een mededeling te doen.⁴⁸⁴ De exploitant heeft dan niet het doel om het werk beschikbaar te stellen, maar biedt slechts het middel hiertoe aan.⁴⁸⁵ Videodeelplatformen, zoals YouTube, waarop gebruikers beschermde illegale content kunnen posten verrichten dan

⁴⁷¹ Overweging 23 considerans Infosoc-richtlijn.

⁴⁷² Zie ook: Geerts & Verschuur 2024, p. 561.

⁴⁷³ Geerts & Verschuur 2024, p. 561-562.

⁴⁷⁴ Zie bijvoorbeeld: HvJ EU 4 oktober 2011, C-403/08, ECLI:EU:C:2011:631 (*Premier League*); HvJ EU 13 februari 2014, C-466/12, ECLI:EU:C:2014:76 (*Svensson*); HvJ EU 8 september 2016, C-160/15, ECLI:EU:C:2016:644 (*GS Media*); HvJ EU 26 april 2017, C-527/15, ECLI:EU:C:2017:300 (*Filmspeler*); HvJ EU 14 juni 2017, C-610/15, ECLI:EU:C:2017:456 (*Stichting Brein/Ziggo*); HvJ EU 7 augustus 2018, C-161/17, ECLI:EU:C:2018:634 (*Renckhoff*); HvJ EU 19 december 2019, C-263/18, ECLI:EU:C:2019:1111 (*Tom Kabinet*); HvJ EU 9 maart 2021, C-392/19, ECLI:EU:C:2021:181 (*VG Bild-Kunst*); HvJ EU 22 juni 2021, C-682/18, ECLI:EU:C:2021:503 (*Youtube/Cyando*).

⁴⁷⁵ HvJ EU 8 september 2016, C-160/15, ECLI:EU:C:2016:644 (*GS Media*), r.o. 32.

⁴⁷⁶ Geerts & Verschuur 2024, p. 563.

⁴⁷⁷ HvJ EU 4 oktober 2011, C-403/08, ECLI:EU:C:2011:631 (*Premier League*), r.o. 186.

⁴⁷⁸ HvJ EU 13 februari 2014, C-466/12, ECLI:EU:C:2014:76 (*Svensson*), r.o. 14-22 & 32.

⁴⁷⁹ Art. 3 lid 1 Infosoc-richtlijn; HvJ EU 13 februari 2014, C-466/12, ECLI:EU:C:2014:76 (*Svensson*), r.o. 19. Zie ook: Geerts & Verschuur 2024, p. 563.

⁴⁸⁰ Geerts & Verschuur 2024, p. 568

⁴⁸¹ HvJ EU 22 juni 2021, C-682/18, ECLI:EU:C:2021:503 (*Youtube/Cyando*), r.o. 68; HvJ EU 14 juni 2017, C-610/15, ECLI:EU:C:2017:456 (*Stichting Brein*), r.o. 37. Zie ook: Geerts & Verschuur, p. 563.

⁴⁸² HvJ EU 14 juni 2017, C-610/15, ECLI:EU:C:2017:456 (*Stichting Brein*), r.o. 26; HvJ EU 26 april 2017, C-527/15, ECLI:EU:C:2017:300 (*Filmspeler*), r.o. 31; HvJ EU 8 september 2016, C-160/15, ECLI:EU:C:2016:644 (*GS Media*), r.o. 35; HvJ EU 22 juni 2021, C-682/18, ECLI:EU:C:2021:503 (*Youtube/Cyando*), r.o. 68.

⁴⁸³ Geerts & Verschuur 2024, p. 563.

⁴⁸⁴ Overweging 27 considerans Infosoc-richtlijn.

⁴⁸⁵ Geerts & Verschuur 2024, p. 563.

ook geen mededeling aan het publiek,⁴⁸⁶ mits het platform er alles aan doet om de illegale content zo snel mogelijk te verwijderen.⁴⁸⁷

Een mededeling aan het publiek is dus het beschikbaar stellen van een werk aan het publiek op een door het publiek individueel gekozen plaats en tijd. Maar wat is dan het publiek?

4.2.2.2 Publiek

Het publiek is een onbepaald – vrij groot – aantal potentiële ontvangers van de mededeling.⁴⁸⁸ Het gaat hierbij om een groep algemene personen en niet om een private groep,⁴⁸⁹ zoals de kring van familie- en vrienden.⁴⁹⁰ Een voorbeeld van een private groep personen vindt men in de *Marco del Corso*-zaak.⁴⁹¹ In deze zaak had een tandarts in de wachtruimte achtergrondmuziek aanstaan, die wel degelijk zijn patiënten bereikte maar waarbij de patiënten er niet bewust voor kozen om op dat moment naar die muziek te luisteren.⁴⁹² Het is onduidelijk hoe groot de groep van personen moet zijn. In het kader van een hoge bescherming voor de makers wordt het liefste gepleit voor een lage drempel.⁴⁹³ In de *Marco del Corso*-zaak werd de drempel niet gehaald. Een voorbeeld waarin de drempel wel werd gehaald vindt men in de *Dagelijks Leven*-zaak.⁴⁹⁴ Het ging hier om een groepje van twintig ouderen in een woonzorgvoorziening die samen naar de radio luisterden.⁴⁹⁵ De woonzorginstelling kreeg een boete van BUMA/SENA omdat zij een mededeling aan het publiek deden.⁴⁹⁶ Het gerechtshof moest beoordelen of er sprake was van een private groep en daarmee of er sprake was van een mededeling aan het publiek.⁴⁹⁷ Het gerechtshof vond, in tegenstelling tot de rechtbank, dat de twintig ouderen slechts een groep vormden omdat zij toevallig samen in de zorginstelling woonden en dat daarmee de vereiste persoonlijke relatie tussen de personen in de groep ontbrak.⁴⁹⁸ Dat sommige ouderen familieleden op bezoek hadden doet hier niet aan af.⁴⁹⁹ De drempel voor een private groep werd niet gehaald waardoor er sprake was van een mededeling aan het publiek.⁵⁰⁰

Kortom, een publiek is het aantal potentiële ontvangers van een mededeling die geen private groep zijn en waarvan de grootte afhankelijk is van de omstandigheden van het geval.

⁴⁸⁶ HvJ EU 22 juni 2021, C-682/18, ECLI:EU:C:2021:503 (*Youtube/Cyando*), r.o. 102.

⁴⁸⁷ Art. 17 DSM-richtlijn; HvJ EU 22 juni 2021, C-682/18, ECLI:EU:C:2021:503 (*Youtube/Cyando*), r.o. 102.

⁴⁸⁸ HvJ EU 26 april 2017, C-527/15, ECLI:EU:C:2017:300 (*Filmspeler*), r.o. 32; HvJ EU 8 september 2016, C-160/15, ECLI:EU:C:2016:644 (*GS Media*), r.o. 36; ⁴⁸⁸ HvJ EU 15 maart 2012, C-135/10, ECLI:EU:C:2012:140 (*SCF/Marco del Corso*), r.o. 84.

⁴⁸⁹ Hof Arnhem-Leeuwarden 23 maart 2021, ECLI:NL:GHARL:2021:2727 (*Dagelijks Leven/SENA en BUMA*), r.o. 6.10 & 6.13.

⁴⁹⁰ Familie en vrienden worden in art. 12 lid 4 Aw uitgesloten, in de *Dagelijks Leven*-zaak vond het gerechtshof dat er geen sprake was van een private groep. Dit kwam omdat de persoonlijke relatie tussen de groep personen ontbrak (r.o. 6.13). Het gerechtshof verwijst hiervoor naar “*connected by personal relationship*” van de WIPO-woordenlijst en de *European Copyright Code*.

⁴⁹¹ HvJ EU 15 maart 2012, C-135/10, ECLI:EU:C:2012:140 (*SCF/Marco del Corso*), r.o. 100.

⁴⁹² HvJ EU 15 maart 2012, C-135/10, ECLI:EU:C:2012:140 (*SCF/Marco del Corso*), r.o. 98.

⁴⁹³ Geerts & Verschuur 2024, p. 565.

⁴⁹⁴ Hof Arnhem-Leeuwarden 23 maart 2021, ECLI:NL:GHARL:2021:2727 (*Dagelijks Leven/SENA en BUMA*), r.o. 6.14.

⁴⁹⁵ Hof Arnhem-Leeuwarden 23 maart 2021, ECLI:NL:GHARL:2021:2727 (*Dagelijks Leven/SENA en BUMA*), r.o. 4.1-4.3.

⁴⁹⁶ Hof Arnhem-Leeuwarden 23 maart 2021, ECLI:NL:GHARL:2021:2727 (*Dagelijks Leven/SENA en BUMA*), r.o. 4.6.

⁴⁹⁷ Hof Arnhem-Leeuwarden 23 maart 2021, ECLI:NL:GHARL:2021:2727 (*Dagelijks Leven/SENA en BUMA*), r.o. 6.10.

⁴⁹⁸ Hof Arnhem-Leeuwarden 23 maart 2021, ECLI:NL:GHARL:2021:2727 (*Dagelijks Leven/SENA en BUMA*), r.o. 6.13.

⁴⁹⁹ *Ibid.*

⁵⁰⁰ Hof Arnhem-Leeuwarden 23 maart 2021, ECLI:NL:GHARL:2021:2727 (*Dagelijks Leven/SENA en BUMA*), r.o. 6.14.

4.2.2.3 Nieuw publiek en verschil in technische werkwijze?

Naast het publiek is ook het nieuwe publiek relevant. Dit is het publiek dat door de auteursrechthebbende niet in aanmerking werd genomen toen hij toestemming gaf tot openbaarmaking van zijn werk.⁵⁰¹ De vragen omtrent een nieuw publiek rezen lange tijd vooral bij hyperlinks waardoor een lange lijn van jurisprudentie is ontstaan.⁵⁰² Toentertijd speelde de vraag of *hyperlinken* een mededeling aan een nieuw publiek was. Met AI speelt de vraag of het beschikbaar stellen van GenAI-modellen een mededeling aan het publiek is,⁵⁰³ of trainen met auteursrechtelijke werken in strijd is met de driestappentoets⁵⁰⁴ en of de kopieën een reproductie zijn.⁵⁰⁵ Het nieuwe-publiek criterium is complex dus ik probeer het systematisch te behandelen.

Ten eerste is het van belang dat het nieuwe publiek criterium nauw samenhangt met de manier waarop de mededeling wordt gedaan: de technische werkwijze.⁵⁰⁶ Als het nieuwe publiek op dezelfde technische manier wordt bereikt als het “oude” publiek is er sprake van een nieuw publiek.⁵⁰⁷ Een voorbeeld volgt uit het *Premier League*-arrest waarin tv-beelden een voetbalwedstrijd werd vertoond in een café zonder hiertoe een licentie te hebben.⁵⁰⁸ Het HvJ was van mening dat de litigieuze cafés een bewuste tussenkomst vormden om een mededeling te doen aan het nieuwe publiek (zie ook 4.2.2.1).⁵⁰⁹

In het geval dat er sprake is van een andere technische werkwijze is niet het nieuwe publiek-vereiste van belang omdat er te allen tijde toestemming van de auteursrechthebbende dient te worden gevraagd voor gebruik op een bepaalde werkwijze: elke andere technische werkwijze dient toestemming te hebben van de rechthebbende.⁵¹⁰ De vraag is of een GenAI-systeem een nieuwe werkwijze is of dat het systeem slechts een nieuw publiek aanspreekt.⁵¹¹

Ten tweede is voor een nieuw publiek de soort content van belang. Het Europese Hof lijkt het erover eens te zijn dat er in beginsel geen mededeling aan een nieuw publiek wordt gedaan bij content die linkt naar legale content.⁵¹² Dit houdt in dat een hyperlink wordt geplaatst naar een andere website dan de website van de bezoeker en op die andere website is het werk met toestemming van de auteur vrij beschikbaar.⁵¹³ Bij legale content op het internet is de drempel voor een nieuw publiek hoog. Een werk op het internet plaatsen met toestemming impliceert

⁵⁰¹ HvJ EU 4 oktober 2011, C-403/08, ECLI:EU:C:2011:631 (*Premier League*), r.o. 197; HvJ EU 13 februari 2014, C-466/12, ECLI:EU:C:2014:76 (*Svensson*), r.o. 24; HvJ EU 8 september 2016, C-160/15, ECLI:EU:C:2016:644 (*GS Media*), r.o. 37; HvJ EU 26 april 2017, C-527/15, ECLI:EU:C:2017:300 (*Filmseleer*), r.o. 33; HvJ EU 14 juni 2017, C-610/15, ECLI:EU:C:2017:456 (*Stichting Brein/Ziggo*), r.o. 28; HvJ EU 7 augustus 2018, C-161/17, ECLI:EU:C:2018:634 (*Renckhoff*), r.o. 24; HvJ EU 19 december 2019, C-263/18, ECLI:EU:C:2019:1111 (*Tom Kabinet*), r.o. 70; HvJ EU 9 maart 2021, C-392/19, ECLI:EU:C:2021:181 (*VG Bild-Kunst*), r.o. 32; HvJ EU 22 juni 2021, C-682/18, ECLI:EU:C:2021:503 (*Youtube/Cyando*), r.o. 70.

⁵⁰² Zie bijvoorbeeld: HvJ EU 13 februari 2014, C-466/12, ECLI:EU:C:2014:76 (*Svensson*); HvJ EU 8 september 2016, C-160/15, ECLI:EU:C:2016:644 (*GS Media*); HvJ EU 9 maart 2021, C-392/19, ECLI:EU:C:2021:181 (*VG Bild-Kunst*). Zie ook: Geerts & Verschuur p. 567.

⁵⁰³ HvJ EU 3 april 2025, C-250/25 (*Like Company*) (aanhangig); Torenbosch 2025, p. 60.

⁵⁰⁴ Zie voetnoot 9 van Torenbosch 2025, p. 60.

⁵⁰⁵ HvJ EU 3 april 2025, C-250/25 (*Like Company*) (aanhangig).

⁵⁰⁶ Zie ook: Geerts & Verschuur 2024, p. 565.

⁵⁰⁷ Geerts & Verschuur 2024, p. 565-566.

⁵⁰⁸ HvJ EU 4 oktober 2011, C-403/08, ECLI:EU:C:2011:631 (*Premier League*), r.o. 39-55.

⁵⁰⁹ HvJ EU 4 oktober 2011, C-403/08, ECLI:EU:C:2011:631 (*Premier League*), r.o. 197.

⁵¹⁰ Geerts & Verschuur 2024, p. 566.

⁵¹¹ Zie ook: HvJ EU 3 april 2025, C-250/25 (*Like Company*) (aanhangig).

⁵¹² HvJ EU 13 februari 2014, C-466/12, ECLI:EU:C:2014:76 (*Svensson*), r.o. 27; HvJ EU 8 september 2016, C-160/15, ECLI:EU:C:2016:644 (*GS Media*), r.o. 41-42. Zie ook: Geerts & Verschuur 2024, p. 567.

⁵¹³ HvJ EU 13 februari 2014, C-466/12, ECLI:EU:C:2014:76 (*Svensson*), r.o. 27; HvJ EU 8 september 2016, C-160/15, ECLI:EU:C:2016:644 (*GS Media*), r.o. 41-42. Zie ook: Geerts & Verschuur 2024, p. 567.

immers dat je alle internetgebruikers toestemming geeft om het werk te gebruiken.⁵¹⁴ Met GenAI-toepassingen speelt ten eerste de vraag in hoeverre de toegang tot de content legaal is en ten tweede of de toestemming voor GenAI-toepassingen tot het internet behoort of dat dit een aparte groep behoort te zijn.

Dan is er een tussenvorm die ziet op het omzeilen van bijvoorbeeld *pay walls* of op het beperken van de toegang tot abonnees die een nieuw publiek aanspreken.⁵¹⁵ In dat geval vormt de website met de hyperlink een intermediair en is er sprake van een nieuw publiek.⁵¹⁶

Als laatste zijn er de hyperlinks die worden geplaatst naar een andere website dan de website van de bezoeker en op die andere website is het werk zonder toestemming van de auteur vrij beschikbaar: de illegale content.⁵¹⁷ In het geval van illegale content is niet meer het nieuwe publiek criterium van belang maar is de kwalificatie als mededeling afhankelijk van de omstandigheden van het geval.⁵¹⁸ De jurisprudentie vergt een meer geïndividualiseerde benadering waarin een verschil wordt gemaakt tussen welk oogmerk de *hyperlink*plaatser (exploitant) heeft.⁵¹⁹ Bij een exploitant zonder winstoogmerk wordt ervanuit gegaan dat de exploitant niet weet en redelijkerwijs niet kan weten dat het werk zonder toestemming was gepubliceerd.⁵²⁰ Volgens het hof intervenueert de exploitant dan niet met volledige kennis van de gevolgen van zijn handelingen en stelde hij een werk beschikbaar waar het publiek zonder zijn interventie ook toegang tot had.⁵²¹ Er is dan geen sprake van een nieuw publiek en daarmee geen mededeling aan het publiek.⁵²²

Dan is er de exploitant met winstoogmerk. Bij deze exploitant mag er worden verwacht dat hij de nodige verificaties verricht om er zeker van te zijn dat de site waarnaar hij doorlinkt geen illegale content post.⁵²³ Er wordt dan vermoed dat de plaatsing wordt verricht met volledige kennis van de beschermde aard van het werk en de mogelijkheid dat toestemming ontbreekt.⁵²⁴ Zolang dat vermoeden niet wordt weerlegd, is er sprake van een mededeling aan het publiek.⁵²⁵

Concluderend is een openbaarmaking het beschikbaar stellen van een beschermd werk aan een publiek op een individueel te kiezen plaats en tijd. Hierbij moet in acht worden genomen dat een publiek een vrij groot aantal potentiële ontvangers heeft en een mededeling onrechtmatig kan zijn als deze aan een nieuw publiek beschikbaar wordt gesteld op dezelfde technische werkwijze als de legale eerste openbaarmaking. Bij een illegale eerste openbaarmaking kan een mededeling inbreukmakend zijn als deze wordt gedaan door een exploitant met winstoogmerk. In paragraaf 5.1 zal verder worden ingegaan hoe dit zich verhoudt tot stemmen en GenAI-toepassingen.

⁵¹⁴ HvJ EU 13 februari 2014, C-466/12, ECLI:EU:C:2014:76 (*Svensson*), r.o. 28-30. Zie ook: Geerts & Verschuur 2024, p. 567.

⁵¹⁵ HvJ EU 13 februari 2014, C-466/12, ECLI:EU:C:2014:76 (*Svensson*), r.o. 31; HvJ EU 9 maart 2021, C-392/19, ECLI:EU:C:2021:181 (*VG Bild-Kunst*), r.o. 40. Zie ook: Geerts & Verschuur 2024, p. 567.

⁵¹⁶ HvJ EU 13 februari 2014, C-466/12, ECLI:EU:C:2014:76 (*Svensson*), r.o. 31; HvJ EU 9 maart 2021, C-392/19, ECLI:EU:C:2021:181 (*VG Bild-Kunst*), r.o. 40. Zie ook: Geerts & Verschuur 2024, p. 567.

⁵¹⁷ HvJ EU 8 september 2016, C-160/15, ECLI:EU:C:2016:644 (*GS Media*), r.o. 43 & 47; HvJ EU 26 april 2017, C-527/15, ECLI:EU:C:2017:300 (*Filmspeler*), r.o. 41. Zie ook: Geerts & Verschuur 2024, p. 567-568.

⁵¹⁸ HvJ EU 8 september 2016, C-160/15, ECLI:EU:C:2016:644 (*GS Media*), r.o. 33 & 47; HvJ EU 26 april 2017, C-527/15, ECLI:EU:C:2017:300 (*Filmspeler*), r.o. 28.

⁵¹⁹ HvJ EU 8 september 2016, C-160/15, ECLI:EU:C:2016:644 (*GS Media*), r.o. 47 & 51. Zie ook: Geerts & Verschuur 2024, p. 568.

⁵²⁰ HvJ EU 8 september 2016, C-160/15, ECLI:EU:C:2016:644 (*GS Media*), r.o. 47.

⁵²¹ HvJ EU 8 september 2016, C-160/15, ECLI:EU:C:2016:644 (*GS Media*), r.o. 48.

⁵²² HvJ EU 8 september 2016, C-160/15, ECLI:EU:C:2016:644 (*GS Media*), r.o. 52.

⁵²³ HvJ EU 8 september 2016, C-160/15, ECLI:EU:C:2016:644 (*GS Media*), r.o. 51.

⁵²⁴ *Ibid.*

⁵²⁵ Zie ook: Geerts & Verschuur 2024, p. 568.

4.3 Verveelvoudiging

Verveelvoudiging is het maken van veelvouden oftewel het maken van voorwerpen waarin de geestelijke schepping is vastgelegd.⁵²⁶ Dit recht is volledig geharmoniseerd in artikel 2 Infosoc-richtlijn en artikel 13 Aw.⁵²⁷ Bij verveelvoudiging wordt een onderscheid gemaakt tussen de “blijvende” verveelvoudiging⁵²⁸ en tijdelijke verveelvoudiging.⁵²⁹

4.3.1 Blijvende verveelvoudiging

De blijvende verveelvoudiging bestaat uit reproducties en bewerkingen.⁵³⁰ Een reproductie is het maken van een nieuw exemplaar van het stoffelijke object waarin het werk is vastgelegd, dus bijvoorbeeld een kopie van een roman.⁵³¹ Het bewerkingsrecht ziet op het bewerken of nabootsen van een werk in gewijzigde vorm.⁵³²

Op een bewerking rust een dubbel auteursrecht: het recht van de maker van het originele werk en het recht op de bewerking, die op zichzelf vaak een auteursrechtelijk beschermd werk is.⁵³³ Of de bewerking wordt aangemerkt als een werk is niet relevant voor de vraag of er sprake is van een verveelvoudiging van het originele werk.⁵³⁴ Voorbeelden van bewerkingen zijn bijvoorbeeld vertalingen of toneelbewerkingen.⁵³⁵

Het kan natuurlijk zijn dat de maker andermans werk als inspiratiebron neemt maar toch zoveel afstand van het origineel neemt en eigen PS toevoegt aan het nieuwe werk dat er geen sprake meer is van een verveelvoudigingshandeling.⁵³⁶ Doorslaggevend is of er auteursrechtelijke elementen zijn overgenomen⁵³⁷ en of deze zichtbaar zijn in het nieuwe werk.⁵³⁸ Of dit zichtbaar is, is afhankelijk van de totaalindrukken. Dit criterium wordt vooral gebruikt bij gebruiksvoorwerpen waarbij moet worden beoordeeld of het nieuwe werk in de totaalindrukken zodanige overeenkomsten vertoont met het originele werk.⁵³⁹ Bij deze beoordeling mogen de onbeschermd elementen uit het eerdere werk niet worden weggedacht, omdat die elementen samen een EOK&PS kunnen vormen.^{540,*} Bovenstaande is uitermate belangrijk bij stemmen: zonder overeenstemmende totaalindrukken kan er geen herkenning worden bewerkstelligt.

Kortom, een blijvende verveelvoudiging is het in het verkeer brengen van een stoffelijke verveelvoudiging waarin het werk is vastgelegd, al dan niet in gewijzigde vorm. Bij verveelvoudigingen is het van belang dat wordt beoordeeld of, en welke, auteursrechtelijk beschermde trekken zijn overgenomen en in hoeverre hiervan afstand is genomen in het nieuwe werk. In paragraaf 5.2.1 zal verder worden ingegaan hoe dit zich verhoudt tot stemmen en GenAI-toepassingen.

⁵²⁶ De Beaufort 1932, p. 117; Geerts & Verschuur 2024, p. 550.

⁵²⁷ Art 13 Aw jo. art. 2 slot Infosoc-richtlijn; HvJ EU 29 juli 2019, C- 469/17, ECLI:EU:C:2019:623 (*Funke Medien*), r.o. 29.

⁵²⁸ Art 13 Aw jo. art. 2 slot Infosoc-richtlijn.

⁵²⁹ Art 13a Aw jo. art. 2 slot & 5 lid 1 Infosoc-richtlijn.

⁵³⁰ Geerts & Verschuur 2024, p. 550.

⁵³¹ Geerts & Verschuur 2024, p. 550.

⁵³² Art 13 Aw. Zie ook: Geerts & Verschuur 2024, p. 550.

⁵³³ Geerts & Verschuur 2024, p. 551-552.

⁵³⁴ Geerts & Verschuur 2024, p. 552.

⁵³⁵ Art 13 Aw.

⁵³⁶ Geerts & Verschuur 2024, p. 552.

⁵³⁷ Geerts & Verschuur 2024, p. 552; Spoor, Verkade & Visser 2019, §4.12.

⁵³⁸ Geerts & Verschuur 2024, p. 552-554. Spoor, Verkade & Visser 2019, §4.12.

⁵³⁹ Geerts & Verschuur 2024, p. 553.

⁵⁴⁰ HR 12 april 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY1533 (*Stokke/Fikszo*), r.o. 4.2 onder e. Zie ook: Geerts & Verschuur 2024, p. 553.

* Het is ook wachten op de uitkomst van de *Mio/Asplund*-zaak (C-580/23) (aanhangig), hoe deze trend zich verder ontwikkeld.

4.3.2 Tijdelijke verveelvoudiging

Naast de blijvende verveelvoudigingen zijn er ook tijdelijke verveelvoudigingen.⁵⁴¹ Deze verveelvoudigingen (of reproducties) kunnen worden aangemerkt als tijdelijk als de reproductie van voorbijgaande of incidentele aard is en deze een integraal en essentieel onderdeel vormt van een technisch proces.⁵⁴² Dit technische proces dient te worden toegepast met als enig doel het doorgeven van het werk in een netwerk tussen derden of het technische proces moet rechtmatig gebruik van het werk mogelijk maken.⁵⁴³ Tot slot mag de verveelvoudigingshandeling geen zelfstandige economische waarde bezitten.⁵⁴⁴ Om aangemerkt te worden als ‘tijdelijk’ moet een handeling aan bovenstaande cumulatieve vereisten voldoen.⁵⁴⁵ Daarbij dient wel in acht te worden genomen dat de reproductiehandeling de normale exploitatie van het werk niet mag benadelen en dat de handeling de wettelijke belangen niet onredelijk mag schaden⁵⁴⁶, de zogeheten driestappentoets.⁵⁴⁷

4.3.2.1 Incidentele en voorbijgaande aard

Voor het begrip is het van belang uit te splitsen wanneer er sprake is van een incidentele en een voorbijgaande aard. Een verveelvoudiging van incidentele aard is een verveelvoudigingshandeling die geen eigen doel nastreeft en een niet autonoom onderdeel vormt van het technische proces.⁵⁴⁸ De in hoofdstuk 2 geanalyseerde *Kneschke/LAION*-zaak stelde dat er geen incidentele reproductie was omdat de beelden bewust werden gedownload om te analyseren en bewust en actief werden gecontroleerd voorafgaand aan de analyse.⁵⁴⁹ Een verveelvoudiging van voorbijgaande aard kan als zodanig worden aangemerkt als het een handeling betreft die een levensduur heeft die beperkt is tot wat noodzakelijk is voor de goede werking van een geautomatiseerd technische proces waarbij de kopie zonder menselijke interventie wordt gewist zodra het zijn functie heeft vervuld.⁵⁵⁰ Door de menselijke interventie bij het verwijderen van de data in de *Kneschke/LAION*-zaak werden de litigieuze handelingen niet van tijdelijke aard beschouwd.⁵⁵¹

4.3.2.2 Integraal en essentieel onderdeel

Het *Infopaq II*-arrest biedt uitkomst omtrent de kwestie “integraal en essentieel onderdeel”.⁵⁵² Het ging in de *Infopaq*-zaak om het al dan niet ontbreken van toestemming voor het gebruik van een auteursrechtelijk beschermd werk bij reproducties van persartikelen aan de hand van een geautomatiseerd proces.⁵⁵³ Het mediamonitoring bedrijf *Infopaq* scant op verzoek van de klant publicaties in van Deense kranten om deze bijvoorbeeld te laten samenvatten.⁵⁵⁴ Het proces tussen verzoek en samenvatting gaat als volgt. Ten eerste worden de betrokken publicaties door

⁵⁴¹ Art 13a Aw jo. art. 2 slot & 5 lid 1 Infosoc-richtlijn. Zie ook: paragraaf 2.4.1.

⁵⁴² Art. 5 lid 1 Infosoc-richtlijn & art. 13a Aw; HvJ EG 16 juli 2009, C-5/08, ECLI:EU:C:2009:465 (*Infopaq*), r.o. 54. Zie ook: Haagmans 2025, p. 5.

⁵⁴³ Art. 5 lid 1 Infosoc-richtlijn & art. 13a Aw; HvJ EG 16 juli 2009, C-5/08, ECLI:EU:C:2009:465 (*Infopaq*), r.o. 54. Zie ook: Haagmans 2025, p. 5.

⁵⁴⁴ Art. 5 lid 1 Infosoc-richtlijn & art. 13a Aw; HvJ EG 16 juli 2009, C-5/08, ECLI:EU:C:2009:465 (*Infopaq*), r.o. 54. Zie ook: Haagmans 2025, p. 5.

⁵⁴⁵ HvJ EG 16 juli 2009, C-5/08, ECLI:EU:C:2009:465 (*Infopaq*), r.o. 55. Zie ook: Haagmans 2025, p. 5.

⁵⁴⁶ Visser 2023-1, p. 510.

⁵⁴⁷ Art. 9(2) Berner Conventie & art. 5 lid 5 Infosoc-richtlijn & art. 7 lid 2 DSM-richtlijn. Zie ook punt 5 van de definitielijst.

⁵⁴⁸ HvJ EU 5 juni 2014, C-360/13 (*Public Relations Consultants*), r.o. 43; LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 63. Zie ook: Haagmans 2025, p. 5.

⁵⁴⁹ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 64. Zie ook: Haagmans 2025, p. 5-6.

⁵⁵⁰ HvJ EG 16 juli 2009, C-5/08, ECLI:EU:C:2009:465 (*Infopaq*), r.o. 64; LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke/LAION*), r.o. 61. Haagmans 2025, p. 5.

⁵⁵¹ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 58 & 60.

⁵⁵² HvJ EU 17 januari 2012, C-302/10, ECLI:EU:C:2012:16 (*Infopaq II*).

⁵⁵³ HvJ EG 16 juli 2009, C-5/08, ECLI:EU:C:2009:465 (*Infopaq I*), r.o. 2. Zie ook: Haagmans 2024, p. 22.

⁵⁵⁴ HvJ EG 16 juli 2009, C-5/08, ECLI:EU:C:2009:465 (*Infopaq I*), r.o. 13. Zie ook: Haagmans 2024, p. 22.

een medewerker van *Infopaq* handmatig ingevoerd in een elektronische database.⁵⁵⁵ Ten tweede worden de publicaties gescand.⁵⁵⁶ Ten derde worden de gescande publicaties omgezet in een digitaal bestand in een voor een computer begrijpbare code.⁵⁵⁷ Na deze omzetting worden de “originale” gescande documenten gewist.⁵⁵⁸ Tot slot wordt er gezocht naar van tevoren gedefinieerde zoektermen.⁵⁵⁹ Als er een match is, wordt van het resultaat twee “nieuwe” bestanden aangemaakt die aangeven waar de zoekterm te vinden is.⁵⁶⁰

In het *Infopaq II*-arrest werd, in tegenstelling tot haar voorganger het *Infopaq I*-arrest, geoordeeld dat deze *Infopaq*-reproductie een tijdelijke reproductie handeling was. Hierbij gaf het HvJ weer wat onder essentieel en integraal onderdeel moet worden verstaan. De reproductiehandelingen moeten:

“volledig in het kader van de toepassing van een technisch procedé en dus niet geheel of ten dele buiten een dergelijk procedé worden verricht.”⁵⁶¹

Dit houdt verder in dat het verrichten van deze tijdelijke reproductiehandeling noodzakelijk is, in die zin dat het technische proces zonder die tijdelijke handeling “niet correct en doeltreffend kan werken”.⁵⁶² Het maakt hierbij niet uit in welk stadium van het technische proces de handeling wordt uitgevoerd.⁵⁶³ Artikel 5 lid 1 van de Infosoc-richtlijn behelst in geen enkel opzicht het vereiste ‘menselijke interventie’ maar het artikel sluit ook niet uit dat het proces handmatig op gang zou moeten worden gebracht wil de een reproductie gecreëerd worden.⁵⁶⁴

Het hof oordeelde in *Infopaq II* dat deze handelingen essentieel en integraal zijn.⁵⁶⁵ Zij vond dat de drie reproductiehandelingen – te weten het creëren van een voor de computer te begrijpen bestand en de twee nieuwe bestanden – niet buiten het technische proces wordt verricht.⁵⁶⁶ Dat het proces handmatig op gang wordt gebracht doet hier niet aan af.⁵⁶⁷ Verder oordeelt het hof dat het proces zonder deze reproductiehandelingen niet correct en doeltreffend kan werken in die zin dat het proces beoogt om bepaalde zoektermen in persartikelen op te sporen en deze in een digitaal bestand over te brengen.⁵⁶⁸ Zodanig onderzoek vereist het omzetten van voor mensen begrijpbare tekst naar computertaal en weer terug.⁵⁶⁹

4.3.2.3 Doorgifte in een netwerk of rechtmatig gebruik

Wederom biedt de *Infopaq II*-zaak een beschrijving voor dit derde criterium.⁵⁷⁰ De feiten in deze zaak voldoen aan het criterium van doorgifte in een netwerk of rechtmatig gebruik.⁵⁷¹ Het hof oordeelde dat in *Infopaq* het doel was om het gebruik van persartikelen te vergemakkelijken,⁵⁷²

⁵⁵⁵ HvJ EG 16 juli 2009, C-5/08, ECLI:EU:C:2009:465 (*Infopaq I*), r.o. 17.

⁵⁵⁶ HvJ EG 16 juli 2009, C-5/08, ECLI:EU:C:2009:465 (*Infopaq I*), r.o. 18.

⁵⁵⁷ HvJ EG 16 juli 2009, C-5/08, ECLI:EU:C:2009:465 (*Infopaq I*), r.o. 19. Zie ook: paragraaf 2.2.2.

⁵⁵⁸ HvJ EG 16 juli 2009, C-5/08, ECLI:EU:C:2009:465 (*Infopaq I*), r.o. 19.

⁵⁵⁹ HvJ EG 16 juli 2009, C-5/08, ECLI:EU:C:2009:465 (*Infopaq I*), r.o. 20.

⁵⁶⁰ HvJ EG 16 juli 2009, C-5/08, ECLI:EU:C:2009:465 (*Infopaq I*), r.o. 20-21.

⁵⁶¹ HvJ EU 17 januari 2012, C-302/10, ECLI:EU:C:2012:16 (*Infopaq II*), r.o. 30.

⁵⁶² HvJ EU 17 januari 2012, C-302/10, ECLI:EU:C:2012:16 (*Infopaq II*), r.o. 30; HvJ EG 16 juli 2009, C-5/08, ECLI:EU:C:2009:465 (*Infopaq I*), r.o. 61.

⁵⁶³ HvJ EU 17 januari 2012, C-302/10, ECLI:EU:C:2012:16 (*Infopaq II*), r.o. 31.

⁵⁶⁴ HvJ EU 17 januari 2012, C-302/10, ECLI:EU:C:2012:16 (*Infopaq II*), r.o. 32.

⁵⁶⁵ HvJ EU 17 januari 2012, C-302/10, ECLI:EU:C:2012:16 (*Infopaq II*), r.o. 39.

⁵⁶⁶ HvJ EU 17 januari 2012, C-302/10, ECLI:EU:C:2012:16 (*Infopaq II*), r.o. 34-35.

⁵⁶⁷ HvJ EU 17 januari 2012, C-302/10, ECLI:EU:C:2012:16 (*Infopaq II*), r.o. 36.

⁵⁶⁸ HvJ EU 17 januari 2012, C-302/10, ECLI:EU:C:2012:16 (*Infopaq II*), r.o. 37.

⁵⁶⁹ *Ibid.*

⁵⁷⁰ HvJ EU 17 januari 2012, C-302/10, ECLI:EU:C:2012:16 (*Infopaq II*), r.o. 40-46.

⁵⁷¹ HvJ EU 17 januari 2012, C-302/10, ECLI:EU:C:2012:16 (*Infopaq II*), r.o. 46.

⁵⁷² HvJ EU 17 januari 2012, C-302/10, ECLI:EU:C:2012:16 (*Infopaq II*), r.o. 43.

wat in lijn is met de doelstellingen van de Infosoc-richtlijn.⁵⁷³ Er was volgens het hof dus geen sprake van doorgifte tussen derden binnen een netwerk.⁵⁷⁴ Wel oordeelde het hof dat de handelingen als enig doel hebben om het rechtmatige gebruik van een beschermd werk mogelijk te maken.⁵⁷⁵ Dat wil zeggen: heeft de rechthebbende toestemming gegeven voor het gebruik op deze wijze of zijn er bij de wet voorziene beperkingen?⁵⁷⁶

4.3.2.4 Zelfstandige economische waarde

Verder mag een tijdelijke reproductiehandeling geen zelfstandige economische waarde bezitten.⁵⁷⁷ Beschermden werken hebben een eigen economische waarde dus is het evident dat de toegang verschaffen tot en het gebruik van deze werken noodzakelijkerwijs een eigen economische waarde hebben.⁵⁷⁸ Het hof vindt dat handelingen die tot doel hebben het gebruik van een werk te vergemakkelijken⁵⁷⁹ een productiviteitstoename mogelijk maken en daarmee een verhoging in de winst of daling in de productiekosten kunnen bewerkstelligen.⁵⁸⁰

De crux bij de zelfstandige economische waarde zit hem in het feit dat het voordeel dat ontstaat uit het verrichten van de tijdelijke reproductiehandelingen niet mag verschillen of mag worden gescheiden van het economische voordeel dat uit het rechtmatige gebruik van het betrokken werk wordt gehaald.⁵⁸¹ Daarnaast mogen de reproductiehandelingen geen extra economisch voordeel opleveren boven op het voordeel dat uit gebruik van het beschermde werk komt.⁵⁸² Meer concreet verschilt het voordeel van tijdelijke reproductie van dat van het normale gebruik als de reproducerende persoon winst kan behalen uit de tijdelijke reproducties⁵⁸³ (dus bijvoorbeeld het verkopen van de reproductie). Hetzelfde geldt als de reproductiehandelingen een wijziging van het werk bewerkstelligen op het moment van het op gang brengen van het technische proces, omdat dit het gebruik van ander materiaal bewerkstelligt en niet het gebruik van het originele materiaal.⁵⁸⁴

Kortom, tijdelijke reproductiehandelingen bevatten geen zelfstandige economische waarde als enerzijds het verrichten van die handelingen geen extra winst opleveren bovenop de winst uit het rechtmatige gebruik van het beschermde werk en anderzijds als de tijdelijke reproductiehandelingen niet op een wijziging van dit werk uitlopen.⁵⁸⁵ In paragraaf 5.2.2 zal verder worden ingegaan hoe dit zich verhoudt tot stemmen en GenAI-toepassingen.

4.4 Tussenconclusie

In dit hoofdstuk wordt een algemeen beeld geschetst over hoe inbreuk onder het portretrecht in elkaar steekt. We hebben gezien dat het portretrecht valt onder de algemene inbreukbeperkingen van het auteursrecht en dat daarmee dezelfde wettelijke uitzonderingen van toepassing zijn. Er zijn twee uitsluitende exploitatierechten van een stemgever: de openbaarmaking en de verveelvoudiging. De openbaarmaking valt uiteen in materiële en

⁵⁷³ Overweging 33 considerans Infosoc-richtlijn.

⁵⁷⁴ HvJ EU 17 januari 2012, C-302/10, ECLI:EU:C:2012:16 (*Infopaq II*), r.o. 41.

⁵⁷⁵ HvJ EU 17 januari 2012, C-302/10, ECLI:EU:C:2012:16 (*Infopaq II*), r.o. 41.

⁵⁷⁶ Overweging 33 considerans Infosoc-richtlijn; HvJ EU 4 oktober 2011, C-403/08, ECLI:EU:C:2011:631 (*Premier League*), r.o. 168; HvJ EU 17 januari 2012, C-302/10, ECLI:EU:C:2012:16 (*Infopaq II*), r.o. 42. Zie ook: paragraaf 2.4.3.

⁵⁷⁷ Art. 5 lid 1 Infosoc-richtlijn & art. 13a Aw; HvJ EG 16 juli 2009, C-5/08, ECLI:EU:C:2009:465 (*Infopaq*), r.o. 54. Zie ook: Haagmans 2025, p. 5.

⁵⁷⁸ HvJ EU 4 oktober 2011, C-403/08, ECLI:EU:C:2011:631 (*Premier League*), r.o. 174; HvJ EU 17 januari 2012, C-302/10, ECLI:EU:C:2012:16 (*Infopaq II*), r.o. 48.

⁵⁷⁹ Overweging 33 considerans Infosoc-richtlijn.

⁵⁸⁰ HvJ EU 17 januari 2012, C-302/10, ECLI:EU:C:2012:16 (*Infopaq II*), r.o. 49.

⁵⁸¹ HvJ EU 17 januari 2012, C-302/10, ECLI:EU:C:2012:16 (*Infopaq II*), r.o. 50. Zie ook: HvJ EU 4 oktober 2011, C-403/08, ECLI:EU:C:2011:631 (*Premier League*), r.o. 175.

⁵⁸² *Ibid.*

⁵⁸³ HvJ EU 17 januari 2012, C-302/10, ECLI:EU:C:2012:16 (*Infopaq II*), r.o. 52.

⁵⁸⁴ HvJ EU 17 januari 2012, C-302/10, ECLI:EU:C:2012:16 (*Infopaq II*), r.o. 53.

⁵⁸⁵ HvJ EU 17 januari 2012, C-302/10, ECLI:EU:C:2012:16 (*Infopaq II*), r.o. 54.

immateriële openbaarmaking, waarbij voornamelijk de immateriële openbaarmaking op afstand relevant is. Verveelvoudiging valt uiteen in blijvende en tijdelijke verveelvoudigingen, waarbij blijvend voornamelijk ziet op bewerkingen en tijdelijk op “kopieën” van het origineel. In het volgende hoofdstuk wordt deze kennis gebruikt om dit toe te passen op het hoofdonderwerp of stemwerken van (stem)acteurs tegen training van AI kunnen worden beschermd.

HOOFDSTUK 5 ANALYSIS

In paragraaf 4.2 en 4.3 is uiteengezet wat de vereisten zijn voor inbreuk onder het portretrecht. Dit hoofdstuk heeft tot doel om deze kennis toe te passen op het hoofdonderwerp van deze scriptie: door AI gegenereerde stemmen.

We hebben gezien dat een stem met AI nagemaakt kan worden aan de hand van onder meer de zinsmelodie, de dictie en de fonetiek.⁵⁸⁶ Net als bij portretten hebben we gezien dat een stem een herinnering aan de beoogd geportretteerde moet oproepen bij de ontvanger(s) binnen de relevante geografische groep wil een stem bescherming genieten.⁵⁸⁷ Een stem hoeft dus niet wereldwijd bekend te zijn om beschermd te kunnen worden. Dit hoofdstuk beoogt antwoord te geven op de hoofdvraag of de kopieën van stemwerken die ten behoeve van AI-training worden gemaakt een inbreuk vormen op het stemwerk van de (stem)acteur.

De eerste vraag die beantwoord moet worden is of de kopieën semantische of syntactische informatie bevatten. Een AI-systeem maakt een kopie van de ingevoerde data om deze data statistisch te kunnen analyseren en van deze data te kunnen leren.⁵⁸⁸ De vraag is echter welke informatie hij uit de kopie haalt en in hoeverre hij deze data onthoudt (*memorization*).⁵⁸⁹ Een kopie bevat zowel syntactische als semantische informatie. Ik ben echter van mening dat voornamelijk de expressieve semantische informatie van belang is bij het bepalen van inbreuk.⁵⁹⁰ Voor auteursrechtelijk beschermde werken kan de semantiek namelijk gelijk gesteld worden aan het persoonlijk stempel.⁵⁹¹ Het persoonlijk stempel is immers het 'creatieve' wat het ene werk onderscheidt van het andere.⁵⁹²

Wat betekent dat voor stemmen? We hebben gezien dat een stem bekend en karakteristiek is door de originele combinatie van toonhoogte, intonatie en accent die binnen de relevante geografische groep een herkenning bij de luisteraar oproept.⁵⁹³ Samen met de zinsmelodie en de dictie vormt dit het persoonlijk stempel van een stem. We hebben gezien dat deze kenmerken belangrijk zijn voor het maken van synthetische stemmen.⁵⁹⁴ Dat AI-systemen in staat zijn om aan de hand van enkele seconden stem een realistische nieuwe stem te maken⁵⁹⁵ houdt dus in dat deze systemen de semantische informatie uit een kopie halen om een nieuwe stem te creëren en daarmee een kopie maken van het persoonlijk stempel. Bijgevolg is nog de vraag in hoeverre de ingevoerde data wordt *gememoriseerd*. Men voelt waarschijnlijk aan dat er sprake is van een inbreuk, maar is dat zo? Hierna poog ik een analyse te maken omtrent stemmen per exclusief recht: openbaarmaking (5.1) en verveelvoudiging (5.2). Tot slot kom ik nog even terug op de discussie omtrent TDM en GenAI (5.3).

5.1 Openbaarmaking & AI-stemmen

Is een GenAI-kopie een mededeling aan een (nieuw) publiek? Zoals we in paragraaf 4.2 hebben gezien is een mededeling aan het publiek een beschikbaarstelling aan een potentiële onbepaalde groep ontvangers die op een hen toegankelijke plaats en tijd gebruik kunnen maken van de mogelijkheid om het werk te gebruiken.⁵⁹⁶ Hierbij is van belang dat de exploitant van het GenAI-systeem het makkelijker maakt om toegang te krijgen tot de auteursrechtelijk

⁵⁸⁶ Zie paragraaf 3.3.3 en 3.4.1.

⁵⁸⁷ Zie paragraaf 3.4.3.

⁵⁸⁸ Zie paragraaf 2.2.1 en 2.2.2.

⁵⁸⁹ Zie paragraaf 2.2.2.

⁵⁹⁰ Zie paragraaf 2.2.3.

⁵⁹¹ *Ibid.*

⁵⁹² *Ibid.*

⁵⁹³ Zie paragraaf 3.4.3.

⁵⁹⁴ Zie paragraaf 3.4.1.

⁵⁹⁵ Zie paragraaf 1.1 & 3.6.1.

⁵⁹⁶ HvJ EU 26 april 2017, C-527/15, ECLI:EU:C:2017:300 (*Filmspeler*), r.o. 36.

beschermde (stem)werken^{597,598} en is van belang welke kennis de exploitant had van de rechtmatigheid van de content.⁵⁹⁹ Ik ben het met Torenbosch eens dat ontwikkelaars van GenAI-systemen zich bewust zijn van ‘*memorization*’⁶⁰⁰ en dat de ontwikkelaars geen technische maatregelen treffen om deze *memorization* te voorkomen.⁶⁰¹ Naast de mogelijke *memorization* zijn GenAI-ontwikkelaars zich ook bewust van het feit dat er semantische kopieën worden gemaakt in het systeem die toegang tot een (stem)werk makkelijker maken. Door het makkelijke gebruik van GenAI-toepassingen en de niet bestaande technische maatregelen, wordt de toegang tot beschermde werken makkelijker gemaakt waardoor er een mededeling aan het publiek plaatsvindt.⁶⁰² Deze vergemakkelijkt toegang is nu juist wat de Infosoc-richtlijn wil beschermen.⁶⁰³ In het specifieke geval van stemmen zou dit er toe leiden dat het GenAI-systeem toegang biedt tot stemfragmenten van bekende artiesten waar een natuurlijk persoon zonder het GenAI-systeem mogelijk geen toegang tot zou hebben gehad.

Vervolgens is de vraag of de rechthebbende het publiek in aanmerking heeft genomen toen hij toestemming gaf voor het gebruik van zijn stem. Vaak wordt benadrukt dat het openbaarmakingsrecht een preventief recht van de auteur is waarvan het nuttige effect zou kunnen worden ontnomen.⁶⁰⁴ In het geval van hyperlinks wordt aan dit recht zijn nuttig effect ontnomen als geoordeeld zou worden dat een hyperlink naar legale content op een andere website geen mededeling aan het publiek vormt.⁶⁰⁵ Bij de kopieën van GenAI modellen kan hetzelfde worden geoordeeld: door de kopie van de expressieve elementen kan met een druk op de *prompt*knop het werk, al dan niet bewerkt, beschikbaar worden gesteld aan een (nieuw) publiek op een tijd die hen goeddunkt. De maker van het (stem)werk heeft bij het maken waarschijnlijk toestemming gegeven om zijn werk te gebruiken op het internet, maar heeft geen rekening gehouden met het feit dat zijn stem later door iemand wordt gebruikt om een *stemalike* te maken voor het gewin van de *stemalike*-maker. Daarnaast hebben ontwikkelaars van GenAI-systemen vaak een winstogmerk voor het beschikbaar stellen van hun modellen, wat bijdraagt aan de vergemakkelijkt toegang en daarmee aan het kwalificeren van een GenAI-kopie als een mededeling aan het publiek.⁶⁰⁶ Dit kan analoog op synthetische stemmen worden toegepast: het genereren en de beschikbaarstelling van een nieuw gegenereerde stem is een mededeling aan het publiek omdat anders aan het nuttig effect van het openbaarmakingsrecht wordt afgedaan. Als het geen mededeling zou vormen zou dit een vrijbrief opleveren voor gebruikers van AI-systemen om stemmen te gebruiken voor hun gewin. De vraag of een chatbot een mededeling aan het publiek vormt ligt nu ook voor bij het Hof van Justitie in de *Like Company*-zaak.⁶⁰⁷

Kortom, de GenAI-kopie vormt een mededeling aan een nieuw publiek. Het gebruik van het werk wordt door het GenAI-systeem vergemakkelijkt en de stemgever heeft bij het toestemming geven tot het gebruik van zijn werk, waarschijnlijk geen rekening gehouden met het feit dat zijn stem later zou kunnen worden gebruikt voor een *stemalike*.

⁵⁹⁷ Naar analogie: HvJ EU 26 april 2017, C-527/15, ECLI:EU:C:2017:300 (*Filmspeler*), r.o. 41; HvJ EU 14 juni 2017, C-610/15, ECLI:EU:C:2017:456 (*Stichting Brein/Ziggo*) r.o. 37. Zie ook: Torenbosch 2025, p. 68-69.

⁵⁹⁸ Zie paragraaf 4.3.2.3-4.3.2.4.

⁵⁹⁹ Zie paragraaf 4.2.2.3

⁶⁰⁰ Zie paragraaf 2.2.2.

⁶⁰¹ Torenbosch 2025, p. 69.

⁶⁰² *Ibid.*

⁶⁰³ Overweging 55 considerans Infosoc-richtlijn

⁶⁰⁴ HvJ EU 7 augustus 2018, C-161/17, ECLI:EU:C:2018:634 (*Renckhoff*), r.o. 29-30; Torenbosch 2025, p. 69.

⁶⁰⁵ HvJ EU 7 augustus 2018, C-161/17, ECLI:EU:C:2018:634 (*Renckhoff*), r.o. 30.

⁶⁰⁶ Zie voetnoot 66 van Torenbosch 2025, p. 69.

⁶⁰⁷ HvJ EU 3 april 2025, C-250/25 (*Like Company*) (aanhangig).

5.2 Verveelvoudiging & AI-stemmen

Vervolgens zal worden gekeken naar de wisselwerking tussen de verveelvoudiging en de training van GenAI met stemmen. De reproductievraag ligt ook ter beoordeling bij het HvJ en het is dus wederom afwachten wat zij hierover oordeelt.⁶⁰⁸

5.2.1 Blijvende verveelvoudiging

De interne kopie die een GenAI-systeem maakt zal veelal een bewerking of interpretatie van het ingevoerde werk blijken wat in beginsel een verboden verveelvoudigingshandeling is.⁶⁰⁹ Een bewerking kan niet als een verveelvoudiging worden aangemerkt als de totaalindrukken genoeg verschillen van het originele werk. Het is natuurlijk logisch dat een *output* meer overeenstemmende totaalindrukken vertoont met het origineel als de '*prompteur*'⁶¹⁰ een opdracht geeft waarin wordt gevraagd naar een *output* 'in de stijl' van een kunstenaar dan wanneer de prompteur deze opdracht niet geeft.⁶¹¹ Vooral bij stemmen is dit relevant. Nu een blijvende verveelvoudiging voornamelijk een kopie van de relevante expressieve informatie van het stemgeluid, zoals dictie en fonetiek, vormt zullen de totaalindrukken van de stem van de (stem)acteur en de synthetische stem sterk overeenkomen. Zeker als het doel van de synthetische stem is om herkenning van de beoogd stemgever te bewerkstelligen. In het geval dat een synthetische stem niet wordt gemaakt met het doel om herkenning te bewerkstelligen, doet dit mijns inziens niet af aan de onrechtmatigheid van de kopie. Nu ANNs een interne representatie bevatten van de relevante trainingsdata (vectoren)⁶¹² en dit vooral semantische elementen bevat kan een GenAI-kopie worden aangemerkt als een verboden verveelvoudigingshandeling. Dit geldt nog sterker wanneer er sprake is van *memorization*.⁶¹³

Kortom is de GenAI-kopie van een stemwerk voornamelijk een bewerking of interpretatie van de *input* waarbij de totaalindrukken niet genoeg verschillen om de nieuwe stem als oorspronkelijk werk aan te merken. Hierdoor wordt onterechte herkenning van beoogd geportretteerde bewerkstelligt. Hierdoor kan de GenAI-kopie als verboden verveelvoudigingshandeling worden aangemerkt.

5.2.2 Tijdelijke verveelvoudiging

Interessanter nog is de tijdelijke reproductie vraag. Deze vraag kwam ook in *Kneschke/LAION* aan bod.⁶¹⁴ In deze zaak oordeelde de rechter dat de menselijke interventie bij het controleren van de data een tijdelijke reproductie uitsloot.⁶¹⁵ Jaren eerder, in *Infopaq II*, werd geoordeeld dat er wel degelijk sprake was van een tijdelijke reproductiehandeling.⁶¹⁶ Dat het technische proces in deze casus door mensen op gang werd gebracht deed hier niet aan af.⁶¹⁷ Mijns inziens kan de GenAI-kopie analoog worden toegepast met de *Infopaq II*-zaak, in die mate dat de GenAI-kopie een integraal en essentieel onderdeel vormt van het technische proces. De vraag of de reproductie van voorbijgaande of incidentele aard is, is lastiger. De kernvraag hierbij is of de originelen dan wel de kopieën na de analyse worden gewist. In het kader van AI-systemen maakt het niet uit of de kopieën of originelen worden gewist. Zoals in paragraaf 2.2 uiteen is gezet wordt

⁶⁰⁸ HvJ EU 3 april 2025, C-250/25 (*Like Company*) (aanhangig).

⁶⁰⁹ Artikel 13 Aw.

⁶¹⁰ Terminologie van Dirk Visser. Zie voetnoot 2 van Smit 2025, p. 35.

⁶¹¹ Zie voor de stijlnabootsing: Visser 2023-2.

⁶¹² Zie paragraaf 2.2.2.

⁶¹³ *Ibid.*

⁶¹⁴ Zie paragraaf 2.4.1.

⁶¹⁵ LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke / LAION*), r.o. 58 & 64. Zie ook: sub paragraaf 2.4.1 en 4.3.2.1.

⁶¹⁶ Zie sub paragraaf 4.3.2.2.

⁶¹⁷ HvJ EU 17 januari 2012, C-302/10, ECLI:EU:C:2012:16 (*Infopaq II*), r.o. 32; sub paragraaf 4.3.2.2.

de informatie die uit de kopieën wordt gehaald bewaard op vectoren, waar AI-systemen later op terug kunnen grijpen. De informatie die op die vectoren staat is vaak de semantische informatie die het expressieve karakter van een werk weergeeft. Ook in het kader van *memorization* maakt het niet uit of de *input* wordt gewist: het AI-systeem heeft de semantische informatie geanalyseerd, onthouden en opgeslagen. Zolang niemand precies weet of wat er precies binnenin een AI-systeem gebeurt (*black box*) moeten er externe factoren gezocht worden die bijdragen aan het bepalen of de *input* wordt gewist. Waar in *Kneschke* de menselijke interventie zorgde voor geen tijdelijke reproductie deed de menselijke interventie in *Infopaq II* niet af aan de tijdelijkheid van de reproductie. Bij GenAI-systemen is het nog steeds het geval dat zonder menselijke *prompt* er geen *output* tot stand komt.⁶¹⁸ Echter zijn de trainingsdata, en daarmee de kopieën van de data, al bekend bij het GenAI-model. Op het moment dat de gebruiker een prompt invoert, doorzoekt het GenAI-model de vooraf gemaakte vectoren op data die lijken op de *prompt*.⁶¹⁹ Het is echter ook nog mogelijk dat de gebruiker bij het gebruik van een GenAI-systeem het systeem nieuwe dingen kan leren.⁶²⁰ Mijn voorkeur gaat dan ook uit naar het volgen van de lijn van *Kneschke*, nu menselijke interventie voor het maken van een kopie niet uitgesloten kan worden. Een meer specifiekere *input* vergt een nieuwe kopie van al dan niet semantische informatie: als je een stem wil genereren in de ‘stijl van’ is het mogelijk dat voor het uitvoeren van die *prompt* eerst het systeem moet “leren” wie de persoon is van wie je een stem wil namaken.* Hierdoor is er menselijke interventie vereist om de kopie te maken en kan de kopie niet van voorbijgaande of incidentele aard worden beschouwd.

Ten derde moet bij de tijdelijke reproductie worden gekeken of een GenAI-kopie doorgifte in een netwerk mogelijk maakt of dat er sprake is van rechtmatig gebruik. Ik ben van mening dat er in de meeste gevallen geen sprake is van doorgifte in een netwerk. Het doel van een GenAI-systeem is nieuwe dingen creëren en niet het toegankelijk maken van een werk zoals het is. GenAI-systemen maken aan de hand van de kopie een grondige analyse van de essentiële expressieve elementen van een werk. Het is niet meer slechts een lesje kunst waarvan kan worden geleerd. Oftewel: er wordt een hoop informatie gehaald uit het stemwerk dat hergebruikt kan worden om een synthetische stem mee te creëren op basis van de gekopieerde relevante expressieve elementen. Daarnaast is het nog maar de vraag of voor alle werken rechtmatige toestemming is verkregen voor het gebruik. Bij stemmen die in opdracht worden gemaakt, zal vaak worden vastgelegd waar dat specifieke stemwerk voor gebruikt mag worden. De praktijk leert dat het gebruik voor AI door de opdrachtgever vaak wordt uitgesloten. Dit beschermt de (stem)acteur niet automatisch voor het gebruik van zijn stem als basis voor een synthetische stem voor bijvoorbeeld een reclame zonder medeweten van de (stem)acteur (niet in opdracht gemaakte stemmen). Tot slot moet er gekeken worden naar de zelfstandige economische waarde van het nieuwe werk. GenAI bedrijven hebben grotendeels een winsttoogmerk,⁶²¹ waardoor er een verboden verschil ontstaat in economische waarde van het nieuwe werk ten opzichte van het oude werk. Dat de synthetische stem een bewerking zou zijn van het origineel en daarmee het gebruik van het nieuwe werk bewerkstelligt en niet van het origineel doet hier niet aan af. Zeker door de grote mate van overeenstemmende totaalindrukken. De GenAI-kopie maakt wel gebruik van het oude werk, waardoor het voordeel dat uit het nieuwe stemwerk wordt gehaald niet kan worden gescheiden van het rechtmatig gebruik van het oude werk: de originele stem blijft

⁶¹⁸ Zie paragraaf 3.5.1.

⁶¹⁹ Torenbosch 2025, p. 65.

⁶²⁰ Zoals Torenbosch gedaan heeft met Dall-E in zijn artikel (Torenbosch 2025, p. 65).

* Voor een van de Capita Selecta heb ik een synthetische stem van Dick Schoof laten genereren, waarbij het noodzakelijk was om eerst een stemfragment van Schoof in te voeren wilde ik een *output* krijgen.

⁶²¹ Zie voetnoot 66 van Torenbosch 2025, p. 69.

immers de grondslag voor de nieuwe stem. Juist bij synthetische stemmen, vaak gemaakt met het doel dat de stem leidt tot herkenning van de beoogd geportretteerde, is de synthetische stem gebaseerd op GenAI-kopie van het stemwerk van de (stem)acteur).

Concluderend kunnen GenAI-kopieën niet worden aangemerkt als tijdelijke reproducties en zijn daarmee een verboden reproductiehandeling. Hoewel de kopieën noodzakelijk zijn voor de werking van het technische proces, is door de menselijke interventie geen sprake van een reproductie van voorbijgaande of incidentele aard. Er is ook geen sprake van doorgifte in een netwerk en vaak ook niet van rechtmatig gebruik, nu de toestemming van de maker niet zag op het mogelijke gebruik voor een *stemlike*. Tot slot heeft de synthetische stem vaak een eigen zelfstandige economische waarde.

5.3 Tekst- en datamining (TDM)

Tot slot enkele afsluitende opmerkingen over de TDM-uitzonderingen en GenAI-systemen en de wisselwerking hiertussen. Zoals we in paragraaf 2.4.2 en 2.4.5 hebben gezien is er een specifieke uitzondering op de inbreuk voor TDM-doeleinden. In deze bepalingen wordt specifiek gesteld dat machinale technieken die erop gericht zijn om ‘verbanden’ te ontdekken onder deze uitzondering vallen. Daarbij komt dat de AI Act GenAI-systemen hiermee op een lijn stelt.⁶²² Zoals we in 2.3.2 hebben gezien wordt deze lijn in de literatuur gevolgd. Echter op het moment dat GenAI onder TDM wordt geschaard, wordt afbreuk gedaan aan de doel van de TDM-bepalingen.⁶²³ Het gaat bij TDM om het vergaren van nieuwe kennis.⁶²⁴ Terwijl GenAI gericht is op het maken van kopieën van de *input*, het analyseren van deze *input* en het maken van *output* die, door *memorization* van de *input*, vergelijkbaar is aan de trainingsdata.⁶²⁵ AI lijkt dus niet hetzelfde te zijn als TDM en zou daarmee buiten de TDM-bepalingen moeten vallen.⁶²⁶ Dat GenAI wel kan leren van deze *input* doet hier niet aan af.

5.4 Tussenconclusie

Dit hoofdstuk heeft gepoogd antwoord te geven op de hoofdvraag of de kopieën van stemwerken die ten behoeve van AI-training worden gemaakt een inbreuk vormen op het stemwerk van de (stem)acteur. Aan de hand van de verschillende exclusieve exploitatierechten van de maker is beoordeeld dat de GenAI-kopieën inderdaad een inbreuk vormen op stemwerken van (stem)acteurs. Met betrekking tot openbaarmaking is vastgesteld dat een GenAI-kopie een mededeling aan een nieuw publiek vormt. Een GenAI-systeem maakt het makkelijker het werk te gebruiken en de toegang tot het werk is vaak niet rechtmatig. Met betrekking tot de blijvende verveelvoudiging is vastgesteld dat de opgeslagen kopie in totaalindrukken niet genoeg verschilt van het origineel waardoor een verboden verveelvoudigingshandeling plaatsvindt. Met betrekking tot de tijdelijke verveelvoudigingen is bepaald dat slechts het vereiste van noodzakelijkheid voor het technisch proces toepasbaar is op de kopie en de overige vereisten niet.

⁶²² Art. 53 lid 1 sub c AI-verordening; Hugenholtz 2025, p. 35; LG Hamburg 27 september 2024, 310 O 227/23 (Kneschke / LAION), r.o. 79-80. Zie ook: Torenbosch 2025, p. 67.

⁶²³ Paragraaf 2.3.2.

⁶²⁴ *Ibid.*

⁶²⁵ Zie paragraaf 2.3.2. Zie ook: Art. 3 lid 1 AI Act; Dornis 2025, p. 68; Torenbosch 2025, p. 67

⁶²⁶ *Ibid.*

HOOFDSTUK 6 FINALE

Toen supermarktgigant Aldi onlangs de menselijke reclamestem van Diederik Ebbinge verving door een nieuwe, exclusieve, niet van echt te onderscheiden artificiële Aldi-stem kreeg ik een flashback naar het moment dat ik de film *'Her'* zag. Artificiële systemen die deel uitmaken van het dagelijks leven worden steeds normaler. Studenten en scholieren vragen ChatGPT te pas en te onpas om raad, mensen beginnen een relatie met AI en *The Beatles* brachten met behulp van AI een nieuwe song uit met de toepasselijke titel: *Now and Then*. Als cultuurliefhebber volg ik de ontwikkelingen omtrent AI binnen deze sector al langere tijd en ben ik vastberaden om mijn juridische kennis in te zetten voor deze sector, te beginnen bij deze masterscriptie. Voor dit onderzoek heb ik eerst navraag gedaan binnen de praktijk waar vrij snel duidelijk werd dat (stem)acteurs door het Aldi-incident vrezen voor hun beroep. Als echte rechtenstudent ben ik grondig op zoek gegaan naar een hiaat in de literatuur om de vraag uit de praktijk te combineren met de huidige doctrinaire discussie. Dat leidde tot de volgende hoofdvraag: in hoeverre biedt het huidige portretrecht in de zin van artt. 19-21 Aw bescherming aan (stem)acteurs als het beschermde stemgeluid van (stem)acteurs wordt gebruikt voor de training van AI? Dat deze vraag relevant is blijkt wel uit het feit dat gedurende het schrijfproces steeds nieuwe artikelen werden gepubliceerd en er zelfs een nieuwe zaak aanhangig werd gemaakt.

Mijn onderzoek bestond ten eerste uit het onderzoeken van de losse begrippen: wat is generatieve AI? Hoe werkt het? Hoe kan AI worden getraind? Wat zijn stemmen en hoe worden deze onder de Nederlandse wetgeving beschermd of wat is de meest wenselijke bescherming? Hoe verhoudt het portretrecht zich tot het auteursrecht? Hoe steekt het portretrecht eigenlijk in elkaar? En wanneer is er sprake van inbreuk?

Na bijna 75 jaar is de door Alan Turing gestelde vraag beantwoord. Computers kunnen “denken”. AI-systemen kunnen het menselijke denkproces nabootsen aan de hand van de ingevoerde data. Voor de trainingsdoeleinden is het noodzakelijk dat AI een kopie maakt van de *input*. Uit deze kopie haalt het AI-systeem informatie om iets nieuws mee te kunnen genereren en kan zelfs de *input* in zijn geheel onthouden (*'memorization'*). Het systeem haalt mijns inziens zowel de niet-expressieve syntactische als de expressieve semantische informatie uit een werk om dit te gebruiken voor zijn te genereren *output*. De semantische output staat wat mij betreft gelijk aan het PS van een auteursrechtelijk beschermd werk en dient het zwaartepunt te zijn bij de beoordeling van inbreuk. Het persoonlijk stempel geeft een auteursrechtelijk werk het ‘creatieve’ dat het ene werk onderscheidt van het andere. Voor stemmen wordt het PS gekenmerkt door het bekende en karakteristieke karakter van een bepaalde stem. Dat wil zeggen als binnen een relevante geografische groep de originele combinatie van toonhoogte, intonatie en accent een herinnering oproept aan de stemgever heeft een stem een “PS”.

De angst van (stem)acteurs voor werkverlies is terecht. Bij in opdracht gemaakte stemmen is het noodzakelijk contractuele afspraken te maken die inhouden dat het stemwerk door de opdrachtgever niet voor AI-doeleinden mag worden gebruikt. Met betrekking tot niet in opdracht gemaakte stemmen heeft de stemgever het portretrecht om op terug te vallen om zijn stem te beschermen. Aan de hand van jurisprudentie en buitenlandse wetgeving is betoogd dat een stem net als een portret een persoonskenmerk is en dat daarmee een (partiële) verabsolutering van het portretrecht de beste bescherming biedt voor een (stem)acteur. Wat kan een (stem)acteur met deze bescherming? De exclusieve exploitatierechten die aan de maker van een auteursrechtelijk werk toekomen, komen ook toe aan de stemgever. GenAI-ontwikkelaars kunnen zich niet verschuilen achter de TDM-uitzonderingen door het verschil in doel tussen TDM en GenAI. GenAI-kopieën vormen dus een mededeling aan een (nieuw) publiek, wijken onvoldoende af qua totaalindrukken van het origineel en zijn door de menselijke interventie geen tijdelijke reproductie. Dit betekent dat een GenAI-kopie inbreuk maakt op de exclusieve rechten van de stemgever. De stemgever kan zich dus tegen de openbaarmaking en de verveelvoudiging verzetten.

HOOFDSTUK 7 SEQUEL

Dit onderzoek is gericht op de vraag onder welk recht stemmen het beste kunnen worden beschermd en wanneer er inbreuk wordt gemaakt op een stemwerk. Jammer genoeg kan deze masterscriptie niet alle relevante auteursrechtelijke kwesties omtrent GenAI-kopieën behandelen. Vragen die nader onderzocht kunnen worden zijn onder meer de kwestie van het machinaal leesbaar auteursrechtvoorbehoud, het auteursrechtvoorbehoud in het algemeen en de rechtmatige toegang. Verder kan de kwestie van (de duur van) nabestaandenbescherming bij een *deepfake* of synthetische stem onder het portretrecht worden onderzocht.

De vraag omtrent de mededeling aan het publiek en de tijdelijke reproductie ligt al voor bij het HvJ in de *Like Company*-zaak.

Vindt het HvJ dat GenAI onder de TDM-uitzonderingen valt en daarmee geen inbreuk op het auteursrecht vormt? Of gaat zij mee in mijn lijn dat de kopieën van stemmen niet onder TDM vallen en daarmee wel een inbreuk vormen op de exclusieve rechten van de stemgever?

Mijns inziens worden stemmen beschermd onder het portretrecht en vormen GenAI-kopieën van stemwerken een inbreuk op de exclusieve rechten van de stemgever.

Stemmen zijn dus niet in de aanbieding!

CREDITS

LITERATUURLIJST

B

Bronzwaer 2024

S. Bronzwaer, 'Wat als de computer ons gaat overheersen?', *NRC* 17 februari 2024, p. 4-7.

Brouwer en Poelie 2024.

L. Brouwer & M.R.A. Poelie, 'Het portretrecht op de stem van een onbekende stemacteur,' *IEF* 11269, 4 mei 2012.

Buijtelaar & Senftleben 2020

L.D. Buijtelaar & M.R.F. Senftleben, 'Auteursrecht op robotcreaties? Een analyse op basis van de incentivetheorie,' *AMI* 2020/3-4, p. 77-93.

C

Cohan 2024

P. Cohan, *Brain Rush. How to Invest and Compete in the Real World of Generative AI*, Berkeley: Apress 2024.

Cohen 2023

L. Cohen, 'The Beatles are back when we need them the most', *blog.youtube*, 13 november 2023.

D

De Beaufort 1932

H.L. De Beaufort, *Auteursrecht*, Zwolle: Uitgevers-maatschappij W.E.J. Tjeenk Willink 1932.

De Bruin 2020

R.W. de Bruin, 'Auteursrecht voor autonome creatieve systemen?', *Ars Aequi* 2020, p. 992-994.

Dornis 2025

T.W. Dornis, 'The Training of Generative AI Is Not Text and Data Mining', *European Intellectual Property Review* 2025/2, p. 65-78.

E

Epstein, Roberts & Beber 2009

R. Epstein, G. Roberts & G. Beber (red.), *Parsing the Turing Test. Philosophical and Methodological Issues in the Quest for the Thinking Computer*, Dordrecht: Springer 2009.

Europese Commissie 2018

European Commission 2018, Gecoördineerd plan inzake kunstmatige intelligentie (COM (2018) 795 Final), te raadplegen via: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:22ee84bb-fa04-11e8-a96d-01aa75ed71a1.0007.02/DOC_1&format=PDF

F

Frans L. Leeuw 2019

Frans L. Leeuw, 'Evaluatieonderzoek, Big Data en Artificiële Intelligentie: een verkenning', *Beleidsonderzoek Online* juni 2019, DOI: 10.5553/BO/221335502019000006001.

G

Geerts & Verschuur 2024

P.G.F.A. Geerts & A.M.E. Verschuur (red.), *Kort begrip van het intellectuele eigendomsrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2024.

Gervais 2020

D.J. Gervais, 'The Machine as author', *Iowa Law Review* 2020, afl. 105, p. 2053-2106.

Ginsburg & Budiardjo 2019

J.C. Ginsburg & L.A. Budiardjo, 'Authors and Machines', *Berkeley Technology Law Journal* 2019/343, afl. 34, p. 343-448.

Guidotti e.a. 2018.

R. Guidotti e.a., 'A Survey of Methods for Explaining Black Box Models', *ACM Computing Survey* (51) 2018, afl. 5, p. 1-42, DOI: 10.1145/3236009.

Glynn 2025

P. Glynn, 'Artists release silent album in protest against AI using their work, *bbc.com*, 25 februari 2025.

H

Haagmans 2024

G.G.G. Haagmans, *En de Oscar gaat naar..... ChatGPT? – Leiden robotcreaties tot een herziening van het werk- en auteursrechtelijke begrip zoals bedoeld in artt. 1 en 10 Aw?* (bachelor scriptie Utrecht), 26 maart 2024.

Haagmans 2025

G.G.G. Haagmans, *Kunnen kopieën van werken die worden gemaakt bij tekst- en datamining worden beschouwd als een (tijdelijke) reproductiehandeling?* (schrijfpdracht Capita Selecta: Kunst, recht en technologie Utrecht), 13 april 2025.

Herweijer 2023

K. Herweijer, 'Zien de doden het wel zitten dat we met hun stem aan de haal gaan?', *AD* 8 november 2023, p. 6.

Hugenholtz 2019

P.B. Hugenholtz, 'Artikelen 3 en 4 DSM-richtlijn: tekst- en datamining', *AMI* 2019/5, p. 167-171.

Hugenholtz & Quintais 2021

P.B. Hugenholtz & J.P. Quintais, 'Auteursrecht en artificiële creatie', *Auteursrecht* 2021/2, p. 47-52.

Hugenholtz 2025

P.B. Hugenholtz, 'Nr. 2 Kneschke/LAION', *Auteursrecht* 2025/1, p. 29-36.

K

Koelman 2003

K.J. Koelman, 'De nationale driestappentoets', *AMI* 2003/1, p. 6-9.

L

Lauber-Rönsberg & Hetmank 2019

A. Lauber-Rönsberg & S. Hetmank, 'The concept of authorship and inventorship under pressure: Does artificial intelligence shift paradigms?', *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, Vol. 14, No. 7, p. 570-584.

Lawless 2025

J. Lawless, 'British musicians release a silent album to protest plans to let AI use their work', [abcnews.go](https://abcnews.go.com), 25 februari 2025.

M

Manteghi 2024

M. Manteghi, 'Can text and data mining exceptions and synthetic data training mitigate copyright-related concerns in generative AI?', *Law, Innovation and Technology* 2024, Vol. 16, No. 2, p. 663-686.

Milmo 2025

D. Milmo, 'Kate Bush and Damon Albarn among 1,000 artists on silent AI protest album,' [the guardian.com](https://theguardian.com), 25 februari 2025.

Mostert & Cruz 2023

F. Mostert & S. Cruz, 'Perspectives on International Image Rights over the Past Twenty Years', in: H. Bosher & E. Rosati (red.), *Developments and Directions in Intellectual Property Law: 20 Years of The IPKat*, Oxford: Oxford University Press 2023, p. 161-192.

N

Nierenberg 2025

A. Nierenberg, 'Their Album Is Wordless. Will Their Protest Against A.I. Resound?', *The New York Times*, 25 februari 2025.

P

Pasick 2023

A. Pasick, 'Artificial Intelligence Glossary: Neural Networks and Other Terms Explained', *The New York Times*, 27 maart 2023.

Pham, Ladjal & Newson 2022

C.H. Pham, S. Ladjal & A. Newson, 'PCA-AE: Principal Component Analysis Autoencoder for organising the latent space of generative networks,' *Journal of Mathematical Imaging and Vision* 2022, Vol. 64, p. 569-585.

Pleysier 2025.

N. Pleysier, 'Natasja,' *JAN* 3/2025, p. 22-37.

Q

Quintais 2023

J.P. Quintais, 'Generative AI, Copyright and the AI Act', *Kluwer Copyright Blog*, 9 mei 2023.

R

Rosati 2024

E. Rosati, 'Is text and data mining synonymous with AI training?', *Journal of Intellectual Property Law & Practice* 2024, Vol. 19, No. 12, p. 851-852.

S

Schutte & Goorhuis-Brouwer 1992

H.K. Schutte & S.M. Goorhuis-Brouwer, *Handboek klinische stem-, spraak-, en taalpathologie*, Amersfoort: Acco 1992.

Shapiro 1992

S.C. Shapiro, 'The Turing Test and The Economist,' *ACM Sigart Bulletin* (4) 1992, afl. 3, p. 10-11.

Smit 2025

M.A. Smit, 'Prompteursrecht', *AA* 2025/0035, p. 35-44.

Smits 2016

J.M Smits, 'Wat is juridische dogmatiek? Over doel en methode van de doctrinaire benadering', in: M S.Groenhuijsen, E.H.Hondius, & A.Soeteman (red.), *Recht in Geding II*, Den Haag: Boom Juridisch 2009, p. 27-41 (te vinden via: [deze link](#)).

Snapes 2023

L. Snapes, 'The Beatles: 'final' song Now and Then to be released thanks to AI technology,' the guardian.com, 26 oktober 2023.

Sobel 2024

B.L.W. Sobel, 'Elements of style: copyright, similarity, and generative AI,' *Harvard Journal of Law & Technology* 2024/1, afl. 38, p. 49-106.

Spoor, Verkade & Visser 2019

J.H. Spoor, D.W.F. Verkade & D.J.G. Visser, *Auteursrecht, portretrecht, naburige rechten en databankenrecht (Recht en Praktijk nr. IE2)*, Deventer: Wolters Kluwer 2019.

T**Torenbosch 2025**

J.R Torenbosch, 'Memorization en generatieve AI', *Auteursrecht* 2025/2, p. 59-69.

Trouborst, Vrendenburg & Visser 2022

A.J. Trouborst, C.J.S. Vrendenburg & D.J.G. Visser, 'Nep echt onder het naburig recht', *NJB* 2022/2, p. 101-110.

Turing 1950

A.M. Turing, 'Computing Machinery & Intelligence', *Mind* 1950/LIX afl. 236, p. 433-460.

U**Ulmer 1980**

E. Ulmer, *Urheber- und Verlagsrecht*, Heidelberg: Springer Berlin 1980.

V**Valk 2023**

E. Valk, 'Rechtsbeschermingsmogelijkheden van het stemgeluid onder Nederlands portretrecht in de context van audio-deepfakes,' *Ars Aequi* 2023, p. 627-634.

Van der Aa 2023

E. van der Aa, 'ChatGPT heeft zich in één jaar razendsnel ontwikkeld: 'Met F1-wagen naar supermarkt'', *ad.nl*, 30 november 2023.

Van Brummelen 2023

P. van Brummelen, 'Recensie: The Beatles, ooit tovenaars in de studio, klinken op nieuwe single Now and Then vooral gewoon', *parool.nl*, 2 november 2023.

Van Gompel 2023

S.J. van Gompel, 'Kunstmatige Intelligentie: de opmars voorbij', *Auteursrecht* 2023/2, p. 53-54.

Van Lochem 2019

J. Ph. van Lochem, *Open normen in het huurrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2019.

Verhagen 2024

L. Verhagen, 'Aldi vervangt stem Diederik Ebbinge in reclame door AI: 'Negatieve doorbraak'', *volkskrant.nl*, 12 april 2024.

Verkade 1994

D.W.F. Verkade, annotatie bij HR 21 januari 1994, ECLI:NL:HR:1994:ZC1240, NJ 1994/473.

Visser 2022

D.J.G. Visser, annotatie bij HR 22 april 2022, ECLI:NL:HR:2022:621 (*Verstappen/Picnic*), *Ars Aequi* 2022, p. 692-697.

Visser 2023-1

D.J.G. Visser, 'Robotkunst en auteursrecht', *NJB* 2023/7, p. 504-515.

Visser 2023-2

D.J.G. Visser, 'Stijlnabootsing met AI is onrechtmatig', *NJB* 2023/36, p. 3171-3175.

Visser 2024-1

D.J.G. Visser, 'AI (Act) en auteursrecht', *Bedrijfsjuridische Berichten* 2024, afl. 6, p. 48-54.

Visser 2024-2

D.J.G. Visser, 'Rechtbank Hamburg over AI-training, TDM en auteursrechtvoorbehoud', *mr-online.nl*, 1 oktober 2024.

W**Wichers Hoeth 1988**

L. Wichers Hoeth, annotatie bij HR 30 oktober 1987, ECLI:NL:PHR:1987:AD0034, NJ 1988/277.

JURISPRUDENTIELIJST

Europees Hof voor de Rechten van de Mens

24 juni 2004, nr. 59320/00 (*Caroline von Hannover/Duitsland I*)

Hof van Justitie van de EU/EG

3 april 2025, C-250/25 (*Like Company*) (aanhangig).
21 september 2023, C-580/23 (*Mio/Asplund*) (aanhangig).
22 juni 2021, nr. C-682/18 (*Youtube/Cyando*).
9 maart 2021, nr. C-392/19 (*VG Bild-Kunst*).
19 december 2019, nr. C-263/18 (*Tom Kabinet*).
12 september 2019, nr. C-683/17 (*Cofemel*).
29 juli 2019, nr. C- 469/17 (*Funke Medien*).
13 november 2018, nr. C-310/17 (*Heks'nkaas*).
7 augustus 2018, nr. C-161/17 (*Renckhoff*).
14 juni 2017, nr. C-610/15 (*Stichting Brein*).
26 april 2017, nr. C-527/15 (*Filmspeler*).
8 september 2016, nr. C-160/15 (*GS Media*).
5 juni 2014, nr. C-360/13 (*Public Relations Consultants*)
13 februari 2014, nr. C-466/12 (*Svensson*).
15 maart 2012, nr. C-135/10 (*SCF/Marco del Corso*).
17 januari 2012, nr. C-302/10 (*Infopaq II*).
1 december 2011, nr. C-145/10 (*Eva Maria Painer/ Standard Verlags*).
4 oktober 2011, nr. C-403/08 (*Premier League*)
16 juli 2009, nr. C-5/08 (*Infopaq*).

Hoge Raad der Nederlanden

22 april 2022, ECLI:NL:HR:2022:621 (*Verstappen/Picnic*).
14 juni 2013, ECLI:NL:HR:2013:CA2788 (*Cruijff/Tirion*).
12 april 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY1533 (*Stokke/Fikszo*).
30 mei 2008, ECLI:NL:HR:2008:BC2153 (*Endstra*).
2 mei 2003, ECLI:NL:HR:2003:AF3416 (*Breekijzer*).
2 mei 1997, ECLI:NL:HR:1997:ZC2364 (*Discodanser*).
21 januari 1994, ECLI:NL:HR:1994:ZC1240 (*Ferdi E.*).
1 juli 1988, ECLI:NL:PHR:1988:AB7688 (*Vondelpark*).
30 oktober 1987, ECLI:NL:PHR:1987:AD0034 (*Naturistengids*).
19 januari 1979, ECLI:NL:PHR:1979:AC6461 (*'t Schaep met de Vijf Pooten*);
28 juni 1946, ECLI:NL:HR:1946:79 (*Van Gelder/Van Rijn*).

Hof Amsterdam

2 juni 2020, ECLI:NL:GHAMS:2020:1410 (*Picnic/Verstappen*).

Hof Arnhem-Leeuwarden

23 maart 2021, ECLI:NL:GHARL:2021:2727 (*Dagelijks Leven/SENA en BUMA*).

Rechtbank Amsterdam

30 oktober 2024, ECLI:NL:RBAMS:2024:6563 (*HowardsHome*).
9 augustus 2017, ECLI:NL:RBAMS:2017:5415 (*Edgar Davids/Riot Games*).
7 juli 2000, ECLI:NL:RBAMS:2000:AA6482 (*Stemrecht Koningin*).

Rechtbank Midden-Nederland

9 januari 2020, ECLI:NL:RBMNE:2020:24 (*Stemfragment*).

Landgericht Hamburg

27 september 2024, 310 O 227/23 (*Kneschke/LAION*).

U.S. Copyright Office

5 september 2023, SR # 1-11743923581 (*Théâtre D'opéra Spatial*).

US Court of Appeals for the Ninth Circuit

22 juni 1988, 849 F.2d 460 (9th Cir. 1988) (*Midler/Ford Motor Co.*).

22 oktober 1992, 978 F.2d 1093 (9th Cir. 1992) (*Tom Waits/Frito-Lay Inc.*).

US Court of Appeals for the Second Circuit

16 februari 1953, 02 F.2d 866 (2d Cir. 1953) (*Haelan Laboratories, Inc/Topps Chewing Gum, Inc.*).

US Court of Appeals for the First Circuit

12 maart 1962, 300 F.2d 256 (1st Cir. 1962) (*Lahr/Adell Chemical Co.*).

US Court of Appeals for the District of Columbia

18 maart 2025, no. 23-5233 (*Thaler v Perlmutter*).

US District Court for the District of Columbia

18 Augustus 2023, no. 1:22-cv-01564 (*Thaler v. Perlmutter*).

US District Court for the District of New Jersey

16 april 1981, 513 F. Supp. 1339 (D.N.J. 1981) (*Estate of Presley/Russen*).

Rechtbank Praag

11 oktober 2023, č. j. 10 C 13/2023-16fei.

Beijing Internet Court

27 November 2023, Jing 0491 Min Chu No. 11279 (2023) (*Li v. Liu*).

WETSARTIKELENLIJST

Europees recht

Richtlijn 2001/29/EG van het Europees Parlement en de raad van 22 mei 2001 betreffende de harmonisatie van bepaalde aspecten van het auteursrecht en de naburige rechten in de informatiemaatschappij (InfoSoc).

Richtlijn (EU) 2019/790 van het Europees Parlement en de Raad van 17 april 2019 inzake auteursrechten en naburige rechten in de digitale eengemaakte markt en tot wijziging van Richtlijnen 96/9/EG en 2001/29/EG (DSM).

Verordening (EU) 2024/1689 van het Europees Parlement en de Raad van 13 juni 2024 tot vaststelling van geharmoniseerde regels betreffende artificiële intelligentie en tot wijziging van de Verordeningen (EG) nr. 300/2008, (EU) nr. 167/2013, (EU) nr. 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 en (EU) 2019/2144, en de Richtlijnen 2014/90/EU, (EU) 2016/797 en (EU) 2020/1828 (verordening artificiële intelligentie of AI-Act).

Berner Conventie voor de bescherming van werken van letterkunde en kunst van 9 september 1886, aangevuld te Parijs op 4 mei 1896, herzien te Berlijn op 13 november 1908, aangevuld te Bern op 20 maart 1914, herzien te Rome op 2 juni 1928, te Brussel op 26 juni 1948, te Stockholm op 14 juli 1967 en te Parijs op 24 juli 1971 (Berner Conventie).

Nederlands recht

Auteurswet (Aw).

Duits recht

Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte (UrhG).

Gesetz betreffend das Urheberrecht an Werken der bildenden Künste und der Photographie 1907.

Amerikaans Recht

New York

Civil Rights Law.

California

Civil Code.

AFBEELDINGVERANTWOORDING

Afbeelding 1: 'New Short Film "Now And Then – The Last Beatles Song" Now Streaming On Disney+', press.disneyplus.com, 1 november 2023.

Afbeelding 2: 'The Imitation Game,' bifa.film, geraadpleegd 26 mei 2025.

Afbeelding 3: 'Her', imdb.com, geraadpleegd 26 mei 2025.

Afbeelding 4: 'Tetris', imdb.com, geraadpleegd 26 mei 2025.

Afbeelding 5: Pham, Ladjal & Newson 2022, p. 571.